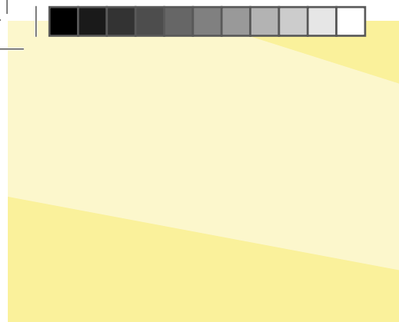

SETSWANA HOME LANGUAGE
GRADE 5 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-67-6
THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
11th Edition

ISBN 978-1-920458-67-6

PUOGAE YA SETSWANA – Mophato 5 Buka I

ISBN 978-1-920458-67-6

E tlhabolotswe e bile e tsamaelana le PPKT

Mophato 5

PUOGAE YA SETSWANA

Buka I
Kgweditharo 1 & 2

Leina:

Phaposi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Gr5 SET HL B1_Cover.indd 1
2020/06/11 09:33:18

Mme Angie Motshekga,
Tona ya Lefapha la
Thutotheo

Ng. Reginah Mhaule,
Motlatsatona wa Lefapha
la Thutotheo

Dibukatiro tse di kwaletswe bana ba Aforikaborwa ka fa tlase ga boeteledipele jwa Tona ya Lefapha la Thutotheo, Mme Angie Motshekga le Motlatsatona wa Lefapha la Thutotheo, Ng. Reginah Mhaule.

Dibukatiro tsa Rainbow ke phitlhelelo nngwe ya Lefapha la Thutotheo e e lebisitsweng mo go tokafatseng bokgoni jwa barutwana ba Aforikaborwa ba mephato e merataro ya ntlha jaaka e le maikaelelomagolo a Lenaneotiro la Puso. Porojeke e, e etleeditswe ke Lefapha la matlotlo la Bosetshaba. Ketleetso e, e kgontshitse Lefapha go kwala le go rebola dibukatiro tse mo dipuong tsotlhe tsa semmuso kwa ntle go tuelo epe.

Re solofela gore dibukatiro tse di tlaa tswela barutabana mosola mo go ruteng ga bona ga letsatsi le letsatsi, le mo go netefatseng gore barutwana ba digela kharikhulamo ya bona. Re netefaditse gore re kaela morutabana sentle mo tirong nngwe le nngwe ka go tsenyeletsa mesupatsela go bontsha gore ke eng se morutwana a tshwanetseng go se dira.

Re solofela gore bana ba tlaa itumelela go dira mo bukeng e fa ba ntse ba gola e bile ba ithuta, le gore wena jaaka morutabana, o tlaa abelana le bona boitumelo jwa bona o tlaa e itumelela mmogo le bona.

Re go eleletsa katlego e kgolo mo tirisong ya dibukatiro tse, wena le barutwana ba gago.

MAIKARABELO A BASWA BA AFRIKA BORWA

Tekatekano

Tshwara motho mongwe le mongwe sentle le ka go lekalekana.O se ka wa kgethololа.

Seriti sa botho

Tlotla mongwe le mongwe.
Nna bonolo le pelonomi.

Botshelo

Botshelo jotlhe bo botlhokwa.
Tlotla botshelo bongwe le bongwe.

Lelapa

Tlotla batsadi ba gago. Nna bonolo le boikanyego mo lelapeng la gago.

Thuto

Tsena sekolo, o ithute mme o bereke ka natla.
Obamela melao ya sekolo.

Mmereko

Thusa lelapa la gago ka mmereko kwa gaeno.
Bana ba se ka ba patelediwa go batla mmereko.

Kgololosego le pabalesego

O se ka wa gobatsa, wa dipisa kgotsa wa tshosetsa ba bangwe, gape o se ka wa letla ba bangwe go dira jalo. Rarabolola tlhokakutlwisisano ka mokgwa wa kagiso.

Dithoto

Tlotla dithoto tsa batho ba bangwe.
O se ka wa senya dithoto e bile o se ka wa utswa.

Bodumedi. Tumelo le dikakanyo

Tlotla ditumelo le dikakanyo tsa batho ba bangwe.

Tshireletsego

Tlhokomela lefatshe. O se ka wa senya metsi le motlakase. Tlhokomela diphologolo le dijwalo. Tshola legae le tikologo ya gago di le phepa e bile di babalesegile.

Boagi

Nna Moafrikaborwa yo o siameng e bile a le boikanyego. Obamela melao, mme o netefatse gore batho ba bangwe ba dira jalo le bona.

Kgololosego ya puo

O se ka wa gasagasa maaka le letlhoo.
Netefatsa gore batho ba bangwe ga ba rogakiwe e bile ga ba utlwisiwe botlhoko.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Eleventh edition 2021

ISBN 978-1-920458-67-6

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

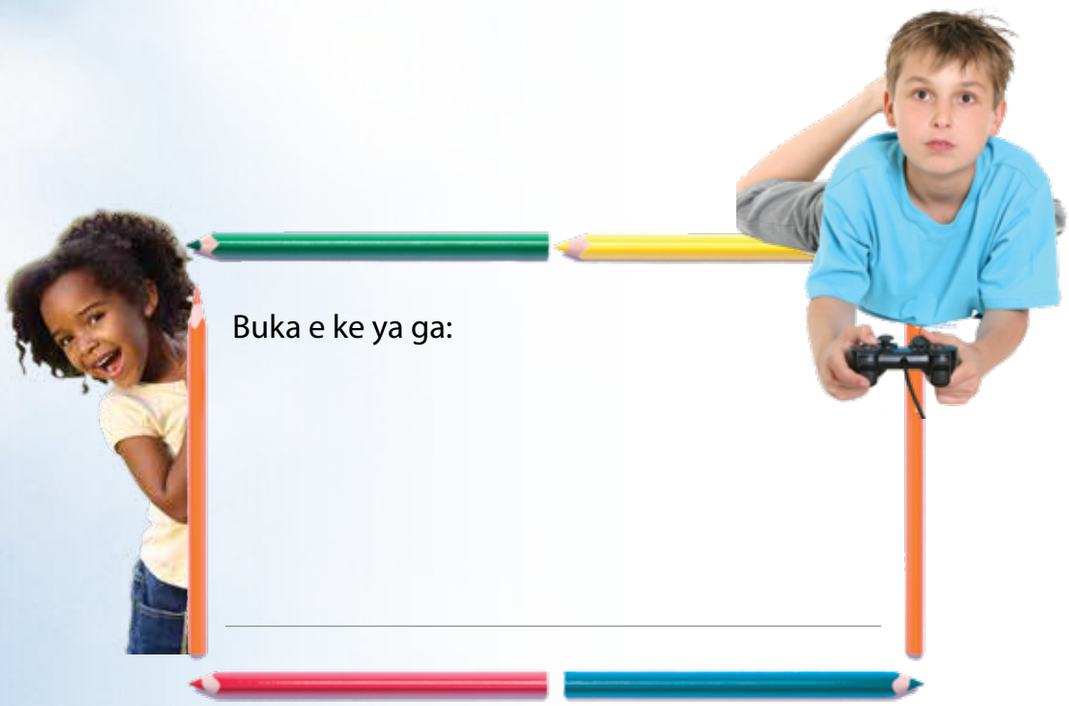
This book may not be sold.

Mophato 5

Rainbow WORKBOOKS

Puoga e

YA SETSWANA

Buka e ke ya ga:

_____

SETSWANA

Buka 1

DIKAEDI TSA GO DIRISA BUKATIRO E

Dirisa Bukatiro mmogo le metswedi e mengwe ya gago. Bona PPKT (CAPS) ya Kgato ya Bogare ya Puogae.

Re go amogela mo Bukatirong ya Puo ya gae ya Kgato ya magareng. Maemo a Puo ya gae. Kgato ya marageng a ikaeletswe go tlhabolola le go godisa bokgoni jwa puo ya barutwana mabapi le bokgoni jwa go buisana jo bo batliwang mo maemong a setho, go tlhabolola le go godisa bokgoni jwa borutegi jwa bona jo bo tlhokegang mo go ithuteng go kgabaganya kharikhulamo. Re solofela gore o tlaa bona Bukatiro e, e le mosola thata mo go thuseng barutwana ba gago go godisa bokgoni jo.

Bukatiro e rulagantswe go ya ka Tsheko ya dibeke di le pedi tsa PPKT (CAPS). O tlaa fitlhela kakaretso ya dintlha tse di tshwanetseng go fitlhelelwa mo go nngwe le nngwe ya dibeke tse pedi mo ditsebeng tsa 1, 35, 69 le 103 tsa Bukatiro. Tsheko nngwe le nngwe ya dibeke di le 2 e rulagantswe go akaretsa bokgoni jwa puo bo le bone jwa puo jo bo latelang:

A re bueng

1 Go reetsa le Go bua (Tiro ya Molomo) – diura di le 2 mo tshekong ya beke tse pedi

Barutwana ba tlhoka go neelwa tshono kgapetsakgapetsa go godisa bokgoni jwa bona jwa Go Reetsa le Go Bua, go ba kgontsha go kgobokanya tshedimosetso, go rarabolola mathata le go tlhagisa dikakanyo le megopolo. Bukatiro e na le ditirwana di le mmalwa tsa go bua le tsa go reetsa tse o ka di atolosang go netefatsa gore barutwana ba bona ka gale nako go ikatisetsa ditiro tsa molomo.

A re buiseng

2 Go buisa le Go lebelela – diura di le 5 mo tshekong ya beke tse pedi

PPKT(CAPS) e batla gore barutwana ba buise le go bogela dikwalwa le mefutakwalo e e tlhaotsweng mo tshekong ya dibeke di le 2. Se se akaretsa puiso ya ditlhangwa jaaka: dikgangkhutshwe, thutaditso, ditiragalo tsa gago, makwalo, diimeile,bukatsatsi, diterama, diathikele tsa makwalodikgang, diathikele tsa dimakasine, dipotsolotso tsa diyalemowa kana diromamowa, maboko, dikwalwa tsa tlhotlheletso, dipapatso, ditaelo, dikaelo le tsamaiso. Gape, PPKT (CAPS) e batla gore barutwana ba buise dikwalwa tsa tshedimosetso tse di nang le ditshwantsho: dimmepe ditšhate, ditheibole, dithalo, dimmepe tsa tlhaloganyo, ditšhate tsa maemo a bosa, diphousetara, dikitsiso, ditshwantsho le dikerafo. O tlaa fitlhela tlhopho e ntle ya mefuta e ya dikwalwa mo Bukatirong. PPKT e bontsha dikgato tsa puiso e leng pele, ka nako le morago ga puiso.

3 Go kwala le Go tlhagisa – diura di le 4 mo tshekong ya beke tse pedi

PPKT(CAPS) e batla gore barutwana ba neelwe ditshono tsa kgapetsakgapetsa go ikatisetsa go kwala mo mabakeng a a farologaneng. Bukatiro e neelana ka diforeimi di le mmalwa tsa go kwala leithulaganyetsa tatelano tlhagiso ka barutwana ya dikwalo tse di kwadiwang, tsa ditshwantsho le tsa mmedia-ntsi.

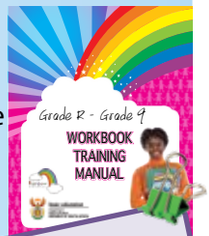

A re kwaleng

4 Dipopego tsa Puo le Melawana – ura e le 1mo tshekong ya beke tse pedi

PPKT(CAPS) e neelana ka lenaneo la Dipopego tsa Puo le Melawana (dintlhana) tse di tshwanetseng go dirwa mo mophatong o mongwe le mongwe. Bukatiro e akaretsa dithutiso tse di tlhaotsweng tsa nngwe le nngwe ya dibeke di le 2. Go le gantsi ditirwana tse di akaretsa "kitsiso" e e tlhalosang molawana wa puo.

A re kwaleng

PUO

Go ikgobokanyetsa go le gontsinyana o kopiwa go okomela Bukana ya Katiso ya Bukatiro.

Diteng

Thitokgang 1: Go tlotla ka ga dikgang

Dikgang
Kgweditharo 1: Dibeke 1 - 2

1 Pele – o tlhakanngwa tlhogo ke kgwele ya dinao 2
Bua ka ga setshwantsho se se tsamaelanang le kgang
O buisa setlhangwa ka ga Pele, setshameki sa kgwele ya dinao.
Tlhagisa maikutlo le kakanyo ka ga Pele
O araba dipotso ka ga setlhangwa.
O lemoga dipotso le go di araba. Bapisa mafoko le bokao jwa ona.

2 Tse dingwe gape ka ga Pele 4
O sekaseka dipotso ka ditlhopha.
O araba dipotso ka ga semelo, lefelo le kakanyo kgolo ya kgang.
O rulaganya tshosobanyo o dirisa mmapa wa dikakanyo.
O kwala tshosobanyo.

3 Portia o sekaseka kgang ya kgwele ya dinao 6
O buisa tshekatsheko ya buka.
O araba dipotso ka ga tshekatsheko.
O lemoga mokwadi, setlhogo sa buka le diteng tsa buka e e sekasekiwang.
Naya lebaka la gore goreng bana ba ka jesiwa monate ke kgang.
Feleletsa dipolelwana o dirisa madiri a pakapheti.
Fetolela dipolelo go tswa go pakapheti go ya go pakajaanong.

4 Go kwala tshekatsheko 8
Rulaganya dipolelo.
Dirisa bobi jwa segokgo go rulaganya tshekatsheko.
Kwala tshekatsheko ka fa tlase ga ditlhogo tse di tlhaotsweng.
Taka setshwantsho se se bontshang gore buka e ka ga eng.

5 Go fetoga ga maikutlo 10
Buisanya ka ga setshwantsho.
Buisa ka ga mosimanyana yo monnye yo o ithutang go jesiwa monate ke motshameko.
Araba dipotso ka ga kgang.
Tlhagisa maikutlo le dikakanyo ka ga kgang.
Kwala temana.
Naya kgang setlhogo.
Lemoga mainatota le maemedi.

6 Go kwala gape 12
Dirisa poloto e o e neetsweng go Rulaganya kgang.
Naya kgang setlhogo.
Kwala matseno a kgang.
Tlhalosa maitshetlego a kgang.
Lemoga baanelwa mo kgannyeng.
Lemoga poloto ya kgang.
Isa kgang kwa setlhoeng.
Dirisa ditlhogo go bopa mafoko a maswa.
Dirisa mogatlana go bopa mafoko a maswa.
Kwala dipolelo o dirisa diphegelwana ka nepo.

7 Motshameko wa bofelo wa ga Pele 14
Naya puo ya setlhogo "Goreng motshameko o le botlhokwa".
Sekaseka puo e e neetsweng ke setlhopha.
Buisa temana ka ga motshameko wa bofelo wa ga Pele.
Araba dipotso ka ga temana.
Lemoga mafoko a a tshwanang ka bokao mo dipolelong.

8 Go tlisa dilo tsotlhe mmogo 16
Kwala motshameko ka ga Pele.
Tshameka motshameko mo phaposiborutelong
Kwala tshekatsheko ya motshameko go lemoga se motshameko o leng ka ga sona, baanelwa ke bomang, mabaka a gore goreng motho a tshwanetse kgotsa a sa tshwanela go bogela motshameko.
Dirisa dikhutlo, ditlhakakgolo, diphegelwana, matshwao a potso le matshwao a nopolo mo temaneng e e neetsweng.
Dira lenaneo o dirisa pakajaanong.
Kwala dipolelo ka pakapheti.

Ditlhangwa tsa tshedimosetso
Kgweditharo 1: Dibeke 3 - 4

9 Mmutlanyana o o kgethegileng 18
Lemoga dipharologanyo magareng ga ditshwantsho tse pedi.
Buisa setlhangwa ka ga mmutlanyana wa kwa nokeng.
Araba dipotso ka setlhangwa.

10 Gape ka ga mebutlanyana ya noka 20
Lemoga setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang.
Feleletsa bobi jwa segokgo ka ga mmutlanyana wa noka.
Kwala tshosobanyo ya temana e e ka ga mmutlanyana wa noka.

11 Dinomore di tlotla kgang e e botlhoko 22
Buisa kerafo ka ga mmutlanyana wa noka.
Tlhaloganya le go kwala ka ga kerafo ya mmutlanyana wa noka.
Lemoga bokao jwa mafoko.
Lemoga makaelagongwe.
Kwala mafoko mo thanoding.
Kopanya dipolelo o dirisa makopanyi le, fela, ka gonne, fa, le fa, le mme.

12 Gape ka ga mebutlanyana noka ya 24
Kwala dipolelo ka tatelano e e nepagetseng go bopa temana e e tlhaloganyegang.
Lemoga polelo e e leng setlhogo sa temana.
Dirisa magokaganyi go gokaganya ditemana: temana ya tshimologo, temana ya magareng le temana ya kwa bokhutlong. Kwala temana e e nang le thulaganyo e e tlhaloganyegang.

13 Gape ka ga mebutlanyana 26
Buisa setlhangwa ka ga mebutlanyana e e bokgwabo le e e tlhaga.
Araba dipotso ka ga setlhangwa.
Kwala setlhogo sa setlhangwa.
Kwala pharologanyo magareng ga mebutlanyana ya fa gae le e e tlhaga ka mokgwa wa kholomo.
Lemoga dintlha.
Dirisa ledirilefeteledi.

14 Lebelela mebutlanyana e e tlhaga le e e bokgwabo 28
Kwala temana o bolele ka ga tsela e mebutlanyana e tlhokomelang bana ba yona.
Siamisa dipolelo o dirisa bongwe le bontsi jwa lediri.
Lemoga modirisotaelo le modirisogo mo dipolelong.
Kwala tshosobanyo ya temana ka ga mefuta e e farologaneng ya mebutlanyana.

15 Lebelela dikarolopuo 30
Buisa setlhangwa ka ga segagabi sa maitlhomo.
Lemoga puopapiso mo setlhangweng.
Lebaganya maele le ditlhaloso tsa tsona.
Lemoga maele mo dipolelong.
Lemoga mothofatso.
Lebaganya diane le bokao jwa tsona.

16 Lebelela go kwala gape 32
Akanyetsa tlhamo ka ga phologolo.
Rulaganya tlhamo ka ga phologolo o dirisa mmapa wa segokgo.
Kwala tlhamo o bue gore phologolo e nna kwa kae, sebopego le bogolo sa yona, e tlhaeletsana jang, e tshela sebaka se se kana kang le gore e mo kotsing ya go fedisiwa kgotsa nnyaya.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 1 2019/10/20 22:31:20

1 Pele – o tlhakanngwa tlhogo ke kgwele ya dinao

A re bueng

Buang ka ga setshwantsho

Kgwele ke nngwe ya metshameko e e tumileng mo lefatsheng. A o a e rata? Mmamoratwa wa gago wa kgwele ya dinao ke mang? Ke eng se se mo dirang go nna mmamoratwa wa gago? A o a tle o mmogele? Goreng?

A re buiseng

"Fa ke utlwa pina ya bosetšhaba ya Maborasili, ke ikutlwa e kete ke a lora. Ke leka go **tsepamisa mogopolo** wa me mo goreng ke tlile go tshameka jang fela ke nna ke akanya: go tla jang gore ke bo ke le fa, mo setlhopheng sa Maborasili, kwa Sweden, ke le gaufi le go tshameka kgwele ya dinao ke tshamekela naga ya me? E tshwanetse ya bo e le toro!"

Yo ke Pele a le 17, a tshameka motshameko wa gagwe wa ntlha wa makgaolakgang a kgwele ya dinao a sejana sa lefatshe ka 1962. Ke mang mosimane yo? O fitlhile jang kwa sejaneng sa lefatshe? O ikutlwa jang ka kgwele ya dinao, motshameko o o mo tumisitseng?

Pele o ne a nna mo torotswaneng ya Borasili. Losika lwa gagaabo lo ne lo humanegile. Pele ke mosimane yo a neng a tshameka kgwele ya dinao fa a ne a tshwanetse go bo a le kwa sekolong. O ne a le lesego gonne rraagwe le ena e ne e le setshameki sa kgwele ya dinao mme a mo ruta fa go goga le go nwa
go sa mo siamela. Pele a re, "Maborasili a tlhakanngwa tlhogo ke kgwele ya dinao. Ba ithuta go e raga fa fela ba simolola go ema. Go tsamaya go tla morago."

O simolotse setlhopha sa gagwe sa ntlha sa kgwele ya dinao, *Shoeless Ones* a le dingwaga di le 10. O ne a na le bokgoni. Fa a le 14 o ne a tshamekela setlhopha sa fa gae sa diatleletiki.

Ka nako eo o ne a sa dire sentle kwa sekolong. **Dikgatlhego** tsa gagwe di ne di le mo go tshamekeng kgwele ya dinao. O reteletswe ngwaga o le mongwe. O tlogetse sekolo a le dingwaga di le 14 mme a simolola go dira mo femeng ya ditlhako.

Fa a sena a gola a se ka a itumedisiwa ke go tlogela sekolo. O ne a boela kwa sekolong a ba a ya kwa yuibesithing morago ga go nyala le go nna le ngwana. Fa a le 15,o ne a ya go tshamekela setlhopha se se tumileng se se bidiwang Santos. Morago ga dingwaga di le pedi a tshamekela Borasili kwa sejaneng sa lefatshe sa 1958 kwa Sweden. O ne a nosa dino di le lesome kwa **bosimegeng**, jo bo fentsweng ke Borasilli.

Morago ga foo o ne a tshameka mo metshamekong e mentsi mme a nosa dino di feta 1300.

Goreng Pele a ne a **atlega** jaana? Go na le mabaka a le mantsi. Santlha, o ne a rata kgwele ya dinao. Sabobedi, o ne a na le botlhale jwa go tshameka metshameko mme sa bofelo, o ne a sa itshamekele, o ne a tshamekela setlhopha.

Pele e ne e se setshameki se segolo fela. O ne a direla ditshwanelo tsa batshameki ka natla. O ne netefatsa gore fa ba lwala kgotsa ba gobetse, ba nna ba ntse ba duelwa.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 2 2019/10/20 22:31:22

Letlha: _____

A re kwaleng

Pele o ne a ikutlwa jang fa a ne a tshamekela naga ya gagwe lwa ntlha?

Pele o ne a dumela mo go itsholeng a itekanetse. O itse jang se?

Pele o ne a boela kwa sekolong a nyetse. A o akanya gore se se ne se le botlhofo kgotsa boima mo go ena? Bua gore goreng?

Goreng o akanya gore Pele e ne e le setshameki se segolo?

Ke mang yo a buang mo temaneng ya ntlha?

A o akanya gore Pele o ne a le motlotlo go tshamekela Borasili? O itse se jang?

Bana ba gagaba pele ba ka tsamaya. Ke eng se Pele a reng bana ba Borasili ba se dira Pele.

Kwala dipotso di le tharo tse di boditsweng mo temaneng ya bobedi, morago o kwale dikarabo tsa tsone.

Potso 1	
Karabo	
Potso 2	
Karabo	
Potso 3	
Karabo	

A re kwaleng

Lebaganya mafoko le bokao jwa ona. Thala mola go tswa mo lefokong lengwe le lengwe mo molemeng go ya kwa bokaong mo mojeng.

tsepamisa mogopolo	itsege
tuma	tsaya karolo
kgatlhego	makgaolakgang
bosimega	fenya
atlega	lebelela

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 3 2019/10/20 22:31:23

2 Tse dingwe gape ka ga Pele

A re kwaleng

Sekaseka dipotso tse pele kwa ditlhopheng tsa lona.

Morago kwalang dikarabo.

Moanelwamogolo ke mang mo kgannyeng e?

Goreng o akanya gore ke moanelwamogolo?

Ka mafoko a gago, kwala gore kgang e e diragala kwa kae.

Dirisa mafoko a gago go kwala se o akanyang e le ntlhakgolo ya kgang e.

A re kwaleng

O ya go kwala tshosobanyo ka ga kgang ya ga Pele.

Dirisa mmepe wa dikakanyo go rulaganya tshosobanyo ya gago.

Mo bolokong bongwe le bongwe kwala ntlhakgolo kgotsa polelo ya setlhogo.

Dirisa tse dingwe tsa dintlha le tshedimosetso mo tsebeng e e fetileng ya dintlhakgolo tsa gago.

motshameko o a neng a o rata

balosika lwa gagwe

kwa a neng a nna gona

setlhopha se a simolotseng kwa go sona

mabaka a katlego ya gagwe

sekolo

metshameko ya diolimpiki

setlhopha sa ntlha se a se tshameketseng

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 4 2019/10/20 22:31:25

Letlha: _____

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kgwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

A re kwaleng Sekaseka tshosobanyo ya gago le setlhopha. Jaanong kwala tshosobanyo ya gago.

Tshaeno ya morutabana _____ Lethla _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 5 2019/10/20 22:31:32

3 Portia o sekaseka kgang ya kgwele ya dinao

A re buiseng Buisa tshekatsheko ya buka ka ga kgang e e kwadilweng ke ntsalaagwe Pele, Sam.

Kgwele ya dinao Sam

Ka Portia Nchabeleng

Kwa tshimologong ya kgang Sam o ya go kopana le ntsalaagwe Pele, yo a tswang kwa Borasilli. Kwa sekolong Pele ga a itse go tshameka kherikhete, rakebii kgotsa thenese. Ga a rate le go ithuta thata. O rata fela motshameko o le nosi: kgwele ya dinao! Pele o ruta ditsala tsa gagwe tsa mophato wa bone go tshameka kgwele ya dinao. Buisa buka e go bona gore a ba ka fenya ba kereite ya botlhano.

Ke rata buka e ka gonne ke rata kgwele ya dinao. Ditshwantsho di thadilwe sentle gape di mebala le baanelwa ba lebega e kete ba tshameka kgwele ya dinao ka nnete. Ke rata ka tsela e mokwadi a kwadileng ka teng gonne o tsenya kgwele ya dinao botshelo.

Ke akanya gore batho ba ba ratang kgwele ya dinao ba tshwanetse go buisa buka e ka fa ke akanya gore e kwalegile sentle le kgang e a itumedisa.

A re kwaleng Araba dipotso tse ka ga tshekatsheko ya buka.

Setlhogo sa buka ke sefe?

Ke mang yo a kwadileng tshekatsheko ya buka?

Buka e bua ka ga eng?

Goreng Portia a rata kgang e?

A o akanya gore bana ba bangwe ba ka itumedisiwa ke kgang e? Bua gore goreng.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 6 2019/10/20 22:31:34

Letlha:

A re kwaleng

Fetolela dipolelo tse di fa tlase go tswa mo nakong e e fetileng go ya jaanong, mme o kwale dipolelo tse dintšhwa.

Sekao

Pele o ne a nna mo torotswaneng ya Borasili

Pele o nna mo torotswaneng ya Borasili

Goreng Pele a ne a atlega jaana?

O simolotse setlhopha sa gagwe sa kgwele ya dinao.

O tlogetse sekolo a ya go tshameka kgwele ya dinao.

O thusitse batshameki ba bantsi ba kgwele ya dinao.

Pele e ne e le setshameki se segolo sa kgwele ya dinao.

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 7 2019/10/20 22:31:38

4 Go kwala tshekatsheko

A re kwaleng

Dipolelo tse di ka tatelano e e fosagetseng.
Di rulaganye ka tatelano e e nepagetseng mme o di nomore.

	Ke akanya gore bana ba ba ratang kgwele ya dinao ba tshwanetse go buisa buka e.
	Buisa buka e go bona gore a ba ka fenya bana ba mophato wa botlhano.
	O rata motshameko o le osi: kgwele ya dinao!
	Kwa sekolong Pele o ne a sa itse go tshameka kherikhete, rakebii kgotsa thenese.
	Ke rata buka e ka gonne ke rata kgwele ya dinao.
	Ke rata se mokwadi a kwalang ka ga sona ka gonne o tlisa kgwele ya dinao mo botshelong.
	Ke ithaya ke re se se kwadilweng se siame gape kgang e a itumedisa.

A re kwaleng

O tlile go kwala tshekatsheko ya kgang ka ga Pele. Sa ntlha rulaganya tshekatsheko ya gago. Dirisa mmapa wa dikakanyo go rulaganya tshekatsheko ya gago.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 8 2019/10/20 22:31:59

Letlha: _____

MAFOKO

MAŠWA

A re kwaleng Jaanong kwala tshekatsheko ya gago. Kwala dipolelo di le nne ka fa tlase ga setlhogo sengwe le sengwe.

Kgang e ka ga

Pele ke sekao se sentle sa batho ba baswa ka gonne

Ke ratile/ga ke a rata kgang ka gonne

Naya setshwantsho sa gago setlhogo.

Boitumediso Jaanong taka setshwantsho o bontshe gore kgang e ka ga eng. Naya setshwantsho sa gago setlhogo.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 9 2019/10/20 22:32:03

5

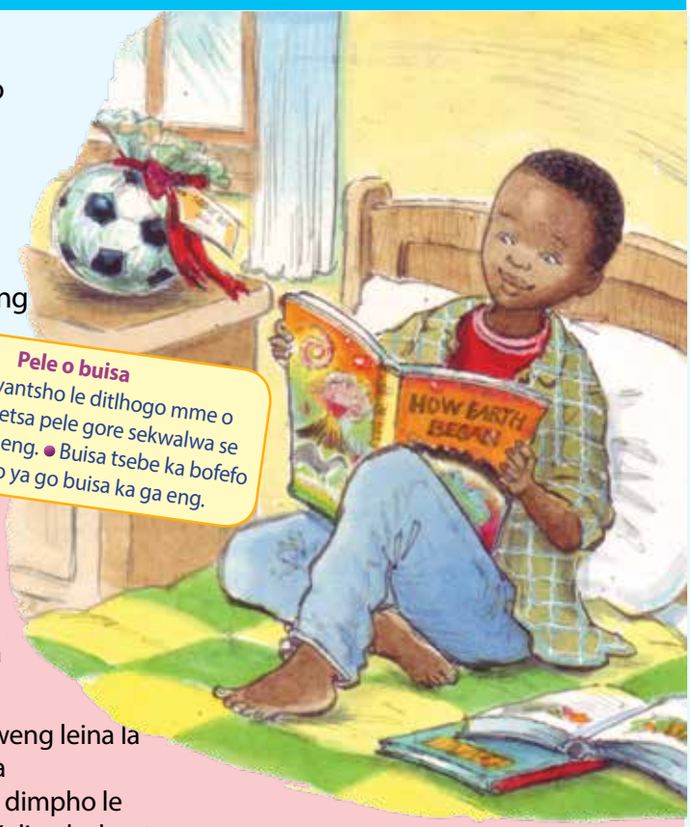
Go fetoga ga maikutlo

A re bueng

Sekasekang setshwantsho mo setlhopheng sa lona.

O akanya gore mosimane o kgatlhegela eng?
A o akanya gore o rata go tshameka metshameko.
O itse jang se?
Fa o ne o le tsala ya gagwe o ne o ka mo tlhotlheletsa jang go dira se? Bolelela ditsala tsa gago mo setlhopheng.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

A re buiseng

Ga ke ise ke rate kgwele ya dinao. E seng ka gonne ke bona e sa itumedise, fela ka gonne ga ke ise ke tlhaloganye motshameko. Go a gakgamatsa fa o ka mpotsa! Ditlhopha tse pedi di ragela kgwele mo dinong. Ka metsotso e le 90 ba dira se, nka buisa mo bukeng e e itumedisang!

Ke swabisitse rre. O bile a mpha kgwele ya dinao e e kwadilweng leina la ga Pele ka letsatsi la me la botsalo. Selo se se neng se lebega se tshegisa. Se ne se phuthetswe ka pampiri e e phuthelang dimpho le karata e e buisegang jaana"Letsatsi le le monate la botsalo Xolisa, ka lorato go tswa go Mme le Rre". Ka baya kgwele e ntse e phuthetswe ka pampiri ya dimpho, mo tafoleng e ke ithutelang mo go yona- go e lebelela fela.

Tsatsi lengwe tsala ya me e ne ya tla go nketela."A ga o ye go ya go tshameka kwa ntle?"a botsa. "Nnyaya!"ka araba ka bonako jo ke ka bo kgonang. A tsamaisa matlho a gagwe mme a a tsepamisa mo kgweleng e e neng e le mo tafoleng ya me ya go ithutela. "Ke ya ga mang?" a botsa ka boitumelo. "Ke ya me." ka rialo. O ne a e tsaya, a e ntsha mo pampiring mme a betsabetsa kgwele gotlhe. "Tlaya, a re ye. Re tla ya go tshameka kwa ntle ka yona!" Ka koma ka tlhogo. E ne e le kgwele ya me ka jalo ka mo sala morago! Ka tlogela buka ya me mo godimo ga bolao.

Ke ne ke sa itse gore ke dire eng ke eme fa gare ga lebala. Ke ne ke eme fela ke bogetse tsala ya me e ntse e tshameka ka boitumelo ka kgwele ya me. O ne a ragela kgwele kwa go nna. Ke ne ke sa itse gore ke dire eng. Ke ne ka sela kgwele mme ka sia ka yona. "E ragele kwa go nna!" a goa ntlha nngwe ya lebala. Ka jalo ka baya kgwele gaufi le dinao tsa me mme ka e raga thata ka moo ke ka kgonang. E nnile thago e e sa lolamang mme kgwele e ne ya betsa mosetsana yo a neng a eme fa pele ga me. A matlhabisaditlhong!

Ka lesego ga e a ka ya mo utlwisa botlhoko!

Ka bonako, bana ba bangwe ba ne ba tla mo go rona. Ka bonako mongwe le mongwe o ne a tsena mo ditlhopheng tse pedi. Ka nako eo ke ne ke sa itse melawana, fela ke lebeletse bangwe ke taboga fela gore le nna ke tseye karolo mo motshamekong, ke ne ka ithuta ka bonako. Ga ke a ka ka nosa nno, fela seo se ne se sa tshwenye.

Se se nkgakgamaditseng, ke itumeletse maitemogelo – tota le sethitho le seretse. Morago ga moo, ke ne ke tshameka kgwele mo tseleng ya me go ya gae. Mme o ne a retelelwa ke go bua fa a mpona. Morago o ne a nyenya mme a re,"Rola ditlhako tseo, rre. Ga ke batle diretse mo ntlong ya me!" Ka tabogela ka fa ntlong, ke ntse ke tlolatlola go ya kwa ntlwanabotlhapelo.

Go simolola letsatsing leo go ya go ile, ke ne ka rata go tshameka kgwele ya dinao mme ka ikatisa le ka fa phaposing ya me ka dinako dingwe!

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 10 2019/10/20 22:32:03

Letlha: _____

A re kwaleng Araba dipotso tse.

A o akanya gore Xolisa o ne a swabisa rraagwe?

A o ne a itumelela go tshameka motshameko? Bua gore goreng?

O ne a kgatlhegela eng?

Kwala temana ka mafoko a gago o bue se se diragetseng fa tsala ya gagwe e ntšhwa e ne e tlile go mo etela.

Mmaagwe o ne a ikutlwa jang fa a tla gae ka maoto a a tletseng diretse?

Naya kgang setlhogo.

A re kwaleng Buisa nopolo e e latelang e e tswang mo kgannyeng. Thalela mainagoboka ka bohibidu mme o sekeletse mainatota ka botala jwa legodimo.

Ga ke ise ke rate kgwele ya dinao. E seng ka gonne ke bona e sa itumedise, fela ka gonne ga ke ise ke tlhaloganye motshameko. Go a gakgamatsa fa o ka mpotsa! Ditlhopha tse pedi di ragela kgwele mo dinong. Mo metsotsong e e 90 e ba dirang se mo go yona, nka buisa buka e e itumedisang!

Ke swabisitse rre. O bile a mpha kgwele ya dinao e e kwadilweng leina la ga Pele ka letsatsi la me la botsalo. Selo se se neng se lebega se tshegisa. Se ne se phuthetswe ka pampiri e e phuthelang dimpho le karata e e buisegang jaana "Letsatsi le le monate la botsalo Xolisa, ka lorato go tswa go Mme le Rre". Ka baya kgwele e ntse e phuthetswe ka pampiri ya dimpho, mo tafoleng e ke ithutelang mo go yona- go e lebelela fela.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 11 2019/10/20 22:32:04

6

Go kwala gape

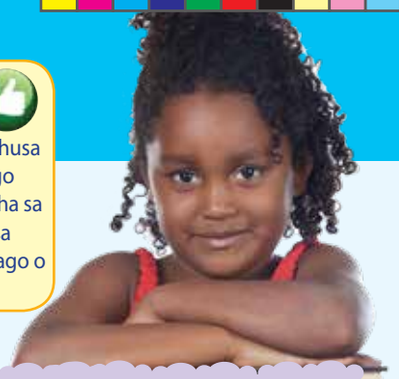

A re kwaleng

Dirang ka ditlhopha.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kgwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

Poloto ke tlhaloso ya se se diragalang mo kgannyeng.

Dirisa poloto e go kwala kgang. Mosetsana kgotsa mosimane o tswa kwa lefelong le le humanegileng; mosetsana kgotsa mosimane o fenya lobelo lwa dinaga tse di kopaneng kgotsa mosetsana kgotsa mosimane o nna mohumi yo o tumileng.

Naya kgang ya gago setlhogo.

Kwala matseno kgotsa tshimologo e e itumedisang.

Maitshetlego ke eng? Kgang e diragetse kwa kae, leng?

Baanelwa ke bomang?

Kgang e fela jang?

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 12 2019/10/20 22:32:05

Letlha: _____

Tse ke ditlhogo tse di tlwaelegileng le bokao jwa tsona.

DITLHOGO

Gokelela ditlhogo mo moding wa lefoko go bopa lefoko le lengwe.

bo-	setlhongwa sa go bopa mainamatswa
le-	Bongwe jwa setlhopha sa
ma-	Bontsi jwa setlhopha sa

mo-	bongwe jwa setlhopha sa
ba-	Bontsi jwa setlhopha sa
n-	bongwe jwa setlhopha sa

Jaanong kwala tlhogo e e nepagetseng gaufi le modi mongwe le mongwe wa lefoko.

	itumela	leina le le tswang mo lediring le
	Gadima	le phatsima fa pula e na
	Boloma	bontsi jwa dilo tse di bolomang
	Tshwara	bontsi jwa batho ba ba binisang monyadi
	nko	bontsi jwa leina nko
	Sekaseka	Bontsi jwa ditiro tsa go sekaseka

Megatlana

Gokelela Mogatlana kwa bofelong jwa modi wa lefoko go bopa lefoko le lengwe.

E ke megatlana e e tlwaelegileng

-ile | -olola | -tse | -ana | -ela

Dirisa megatlana e e fa godimo go dira mafoko a a nang le bokao jo:

Feditse go reka _____ Dirolola tiro ya go bofa _____ Pakapheti ya bogela _____

Bana ba babedi ba a betsa _____ O aga ntlo boemong jwa ga rre _____

Kwala dipolelo.
Tlatsa diphegelwana mo mafelong a a nepagetseng.

Diphegelwana di dirisiwa go kgaoganya dilo mo lenaneong, ntle le fa lefoko le le latelang e le "le".

Nna le rre re rata go thaya ditlhapi go thuma le go palama thaba ka mafelo a beke.

Ke rata go bogela ditshwantsho buisa dibuka le go ithuta.

Xolisa ga a itse thata ka ga kherikhete kgwele ya dinao le rakebii.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 13 2019/10/20 22:32:08

7 Motshameko wa bofelo wa ga Pele

A re bueng

Buisa ditemana gape ka ga Pele, mme morago ka ditlhopha, buang ka ga botlhokwa jwa motshameko. Jaanong neela ka puo mo setlhopheng sa gago ka gore goreng motshameko o le botlhokwa.

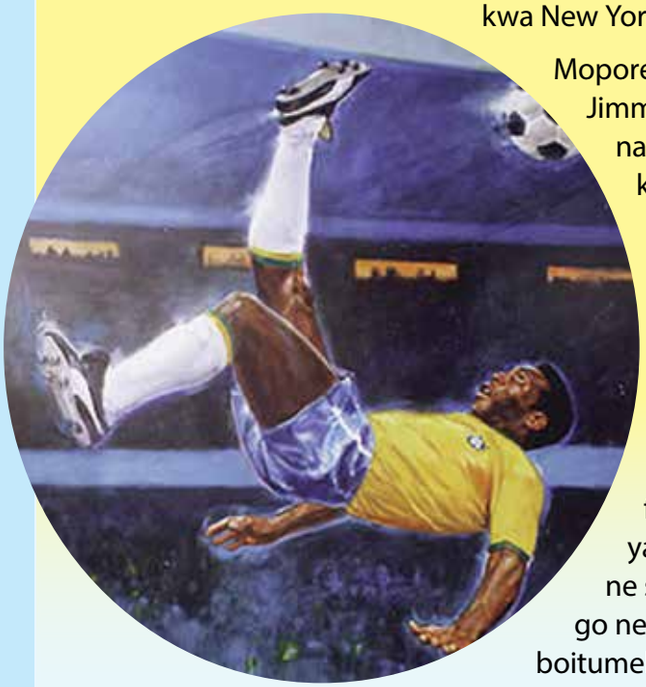
Lekanyetsa puo ya mongwe le mongwe ka lenaanenetefatso le le fa tlase: 5 sentle thata, 4 sentle, 3 e tlhoka go tokafadiwa.

	5	4	3
Molaetsa o feleletse gape o a tlhaloganyega.			
O dirisa dintlha tse di maatla tsa go tshegetsa.			
O bua a tlhaloganyega gape o lebelela bareetsi.			
O bua ka lentswe le le ntseng sentle le le utlwalang sentle go ka utlwiwa.			
O bua ka thelelo mme ga a tsamaye a ntse a re "mm," "ee," kgotsa "le" kgapetsakgapetsa.			
Molaetsa o elelela botlhofo gape a batla gore bareetsi ba mo utlwelele.			
O na le tshimologo, mmele le bokhutlo jo bo thata.			
O dirisa mafoko a a farologaneng a a itumedisang.			
Dipolelo tsa gagwe di nepagetse gape di bonolo go tlhaloganyega.			

A re buiseng

Ba re dilo tsotlhe tse dintle di tshwanetse go tla kwa bokhutlong mme se itshupile e le nnete ka 1977 fa mokgwa wa go itshetsa wa setshameki se se tumileng o tla kwa bokhutlong. Ke fa mogaka wa Borasili Pele a ne a tshameka motshameko wa gagwe wa bofelo kwa Setediamong sa Giants kwa New York.

Moporesitente wa dinaga tse di kopaneng (*United States*) Jimmy Carter, o ne a dira puo ka ga Pele mme o ne a na le Muhammad Ali, yo a rileng,"Ga ke itse gore a ke setshameki se se tlhotlhwa, mme se ke se itseng ke gore ke montle go mo gaisa". Morago Ali o ne a amogela gore "ga go gope kwa go fitlhelwang batshameki ba babedi ba bagaka" a netefatsa maemo a gagwe le a ga Pele a gobo ba le dinaletsana tse di itsegeng tsa metshameko.

Pele o nositse nno ya gagwe ya bofelo ka thago e e tlhamaletseng ya dijarata di le masomeamararo fa babogedi ba ne ba goa, "Pele ke Kgosi!" Ka nako ya boikhutso, sekipa sa ga Pele sa palo ya lesome se ne sa gololwa mme kwa bokhutlong jwa motshameko go ne go le dipuopuo le phofiso ya difolaga go feleletsa boitumelo le maemo a letsatsi.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 14 2019/10/20 22:32:08

Letlha: _____

MAKAELAGONGWE

Makaelagongwe ke mafoko a a nang le bokao jo bo tshwanang.

A re kwaleng

Goreng 1977 e nnile ngwaga o o kgethegileng wa ga Pele?

Mohammad Ali e ne e le ramabole. O akanya gore ke ka ntlha ya eng fa a ne a ipitsa montlenyane

Ali a re ena le Pele e ne e le borametshameko ba ba tumileng mo polaneteng. Ke polanete efe e a buang ka yona?

Ke eng "magodimo a ne a lela"?

A re kwaleng

Tlhopha lefoko le le gaufi ka bokao le mafoko a a ntshofaditsweng. Le kwale gaufi le polelo e e nepagetseng.

bosula | pula | moletlo | khutla | mogaka

Se sa feleng se a bo se tlhola.

Ga e ne e a komakoma.

Morago ga go khutla ga motshameko go nnile dipuo tse dintsi le go phaphasela ga difolaga go feleletsa boipelafatso, boitumelo le maemo a a monate.

Go ne go se monate go bona Pele a tlogela go tshameka kgwele ya dinao.

Pele ke motho yo a se kitlang a lebalwa mo motshamekong wa kgwele ya dinao. …

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 15 2019/10/20 22:32:09

8 Go tlisa dilo tsotlhe mmogo

Boitumediso

A re dire motshameko

Kgobakanang ka ditlhopha tsa lona. Diragatsang motshameko ka ga Pele. Lona baanelwa ba le bane mo motshamekong wa gago.

Morago ga go ikatisetsa motshameko wa gago, e tlhagiseng kwa phaposiborutelong.

A re kwaleng

Jaanong kwala tshekatsheko ya motshameko. Dirisa tlhaloso e go kwala tshekatsheko ya gago.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kgwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

Se motshameko o leng ka ga sona:

Baanelwa: A ba ne ba dumelesega? A ba ne ba bua sentle gape ba utlwala sentle? A ditshupetso le tsamaiso ya mebele ya bona di ne di go bolelela sengwe ka ga semelo sa bona? Ke mang yo bogolosegolo a neng a siame? Goreng?

Puo: A kgang e ne e tlhaloganyesega. A o tlhaloganya se baanelwa ba se buang? A tiriso ya puo e ne e itumedisa? A o ne o batla go reetsa baanelwa?

Goreng o sa tshwanela/o tshwanetse go bona motshameko o:

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 16 2019/10/20 22:32:12

Letlha: _____

A re kwaleng

Tlatsa ka dikhutlo, ditlhakakgolo, diphegelwana, matshwao a potso le ditsejwana.

Dirisa ditsejwana pele mme morago mafoko a sebui kgotsa mokwadi.

Sekao: Morutabana o rile, "A o dirile tirogae ya gago?" "Ke itse karabo," a rialo.

fa ke tshameka kgwele ya dinao ke ikutlwa ke sa fenngwe le tlhaloganyo ya me e itshekile ke ikutlwa ke itumetse le kgatelelo ya tlhaloganyo e ke nang le yona ke utlwa e ile ke rata go kwala ka gonne ke na le ditoro ke na le maikutlo a a farologaneng le fa ke a kwala ka gale ke kwala se nka se kgoneng go se bua mo bathong mme ke tlhame kgang ka tsona ke solofela letsatsi lengwe mongwe o tla mpona ke tshameka, kgotsa a buisa nngwe ya dikgang mme a ikutlwa a itumetse ka gale ke a tle ke re mo go mme ke tota ke rata se ke se dirang

A re kwaleng

Dira lenaneo la se o se dirang letsatsi le letsatsi. Dirisa pakajaanong. *Sekao:* Ke a tsoga. Ke ya sekolong.

O dirisa pakajaanong fa o batla go bua ka ga sengwe se o se dirang ka malatsi otlhe kgotsa ka gale. "Ka gale ke palama bese." O e dirisa gape fa o bua ka dintlha tse e leng nnete ka kakaretso.

Kwala se o se dirileng fa o ne o rulaganya motshameko wa gago. Kwala dipolelo tsa gago ka pakapheti. *Dikao:* Ke ikatiseditse puo ya me. Ke buetse kwa godimo ke utlwala.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 17 2019/10/20 22:32:14

9

Mebutlanyana e e kgethegileng

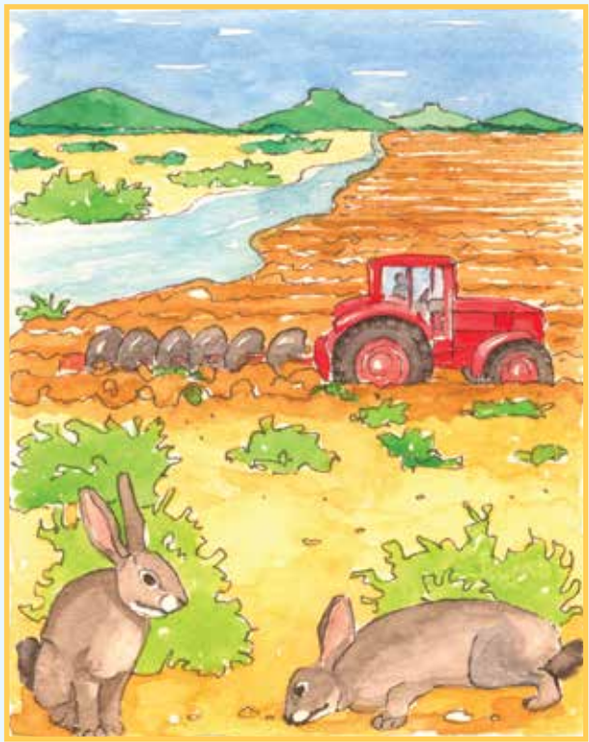

A re bueng

Lebelela ditshwantsho.

Lebelela setshwantsho se se ka fa molemeng. O bona eng?
Lebelela setshwantsho se se ka fa mojeng. O bona eng?
A ditshwantsho di a farologana? Pharologano ke eng?

A re buiseng

Mebutlanyana ya noka e nna go bapa le dinoka kwa Karoo. E kgona go epa mesimana mo mmung oo, mebutlanyana e tlhoka mesimana go godisetsa bana ba yona mo go yona, ba ba leng bannye thata fa ba sena go tsalwa- ba feta lebokoso la mokgwaro go le gonnye ka bogolo. Bana ba bidiwa mebutlanyana

Balemi bangwe ba lema masimo gaufi le dinoka. Ka jalo ditlhatshana le bojang jo mebutlanyana e di tlhokang di tlositswe. Go na le mafelo a le mmalwa fa mebutlanyana e e ka nnang gona ya tlhokomela mebutlanyana ya yona.

South African Wildlife Society e leka go falosa mebutlanyana ya noka. Balemirui bangwe ba kwa Karoo ba dumetse go sireletsa mebutlanyana mo dipolaseng tsa bona. Go na le lenaneo la go e tsadisa kwa *De Wildt Nature Reserve*. Koo ba tsadisa mebutlanyana ka tshireletsego. Ba solofetse go busetsa mebutlanyana kwa Karoo, kwa e tshwanetseng go nna gona.

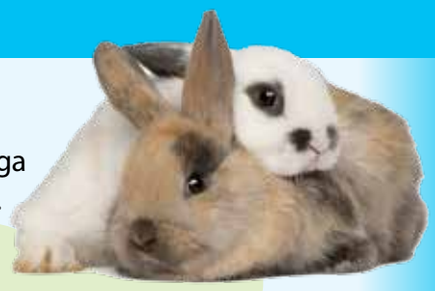
SET HL Gr5 B1 TH1.indd 18 2019/10/20 22:32:15

Letlha: _____

A re tlhaloganyeng

Araba dipotso go tswa mo temaneng ka ga mebutlanyana e e kgethegileng ya noka..

Karolo e ya sekwalwa e re naya tshedimosetso. Ke tshedimosetso efe e e re fang yona?

A mebutlanyana ya noka e tshwana le mebutlanyana e e tlwaelegileng?

Goreng o akanya ba e bitsa mebutlanyana ya noka?

A mebutlanyana ya noka e mo kotsing? Tlhalosa

O akanya gore ke goreng ba e bitsa mebutlanyana ya noka? Kwala dipolelo di le pedi.

Mebutlanyana ya noka e bonwa kwa kae?

Bana ba mebutlanyana ke ba ba kana kang?

Goreng go setse mebutlanyana ya noka e e mmalwa? Kwala dipolelo di le pedi.

Balemi ba dira eng go falosa mebutlanyana ya noka? Kwala dilo di le pedi.

Ke eng se lenaneo la go tsadisa le solofetseng go se fitlhelela?

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 19 2019/10/20 22:32:16

10 Gape ka ga mebutlanyana ya noka

A re kwaleng

Sekeletsa polelo ya setlhogo sa temana nngwe le nngwe ka botala jwa legodimo; thalela polelo e e tshegetsang ka bohibidu.

Polelo ya setlhogo e sosobanya kakanyo kgolo mo polelong.

Mebutlanyana ya noka e bonwa fela mo Aforikaborwa, kwa Karoo. Ka go tlhoka lesego ke diamusi tsa rona tse di leng mo kotsing thata. Di mo kotsing ya go nyelelela ruri.

Mebutlanyana ya noka e nna go bapa le dinoka kwa Karoo. E kgona go epa mesimana mo mmung oo, mebutlanyana e tlhoka mesimana go godisetsa bana ba yona mo go yona, ba ba leng bannye thata fa ba sena go tsalwa- ba feta lebokoso la mokgwaro go le gonnye ka bogolo. Bana ba bidiwa mebutlanyana. Balemi bangwe ba lema masimo gaufi le dinoka. Ka jalo ditlhatshana le bojannye jo mebutlanyana e di tlhokang di tlositswe. Go na le mafelo a le mmalwa fa mebutlanyana e e ka nnang gona ya tlhokomela dikatsana tsa yona.

South African Wildlife Society e leka go falosa mebutlanyana ya noka. Balemirui bangwe ba kwa Karoo ba dumetse go sireletsa mebutlanyana mo dipolaseng tsa bona. Go na le lenaneo la go e tsadisa kwa *De Wildt Nature Reserve*. Koo ba tsadisa mebutlanyana ka tshireletsego. Ba solofetse go busetsa mebutlanyana kwa Karoo, kwa e tshwanetseng go nna gona.

A re kwaleng

Dipolelo tse supa tse di fa tlase di ka ga mebutlanyana ya noka. Di le tlhano tsa tsona di ka ga setlhogo se se tshwanang, di le pedi ga di tshwane ka gonne di bua ka ga selo se sele. Ke dipolelo dife tse di sa tshwaneng le tse dingwe? Di thalele.

Mebutlanyana ya noka e nna go bapa le dintshi tsa noka kwa Karoo.

Mmu wa kwa Karoo o siametse go dira mesimana.

E ja dijalo tse di tlhogang go bapa le noka.

Mebutlanyana e lekana le lebokoso la mokgwaro.

E mo kotsing ya go nyelela.

Balemi ba lema go bapa le dinoka mme ba senya mesimana.

Mebutlanyana e mennye thata.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 20 2019/10/20 22:32:17

Letlha: _____

Jaanong feleletsa mmepe o wa dikakanyo ka ga mebutlanyana ya noka.

Dijo

Diponagalo (gore e lebega jang le gore e rata eng)

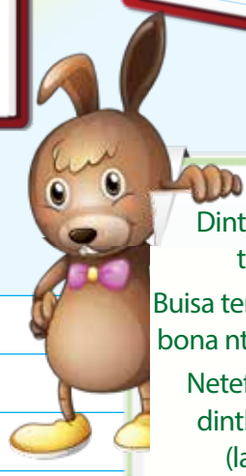
Mebutlanyana ya noka

Legae (lefelo le di fitlhelwang mo go lona)

A re kwaleng

Dirisa dipolelo tsa setlhogo tse o di sekeleditseng mo temaneng ya ntlha go kwala tshosobanyo ya se e se buang ka ga mebutlanyana ya noka.

Dintlha tsa go kwala tshosobanyo:

Buisa temana ka bonako go bona ntlhakgolo (go okola).

Netefatsa gore o na le dintlhakgolo tsotlhe (latlhela leitlho).

Thalela mafoko a a botlhokwa go gaisa. Kwala mafoko a a kaelang. Dirisa mafoko a a kaelang mo dipolelonolong. Kopanya dipolelonolo ka go dirisa makopanyi. Bapisa polelo ya ntlha.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

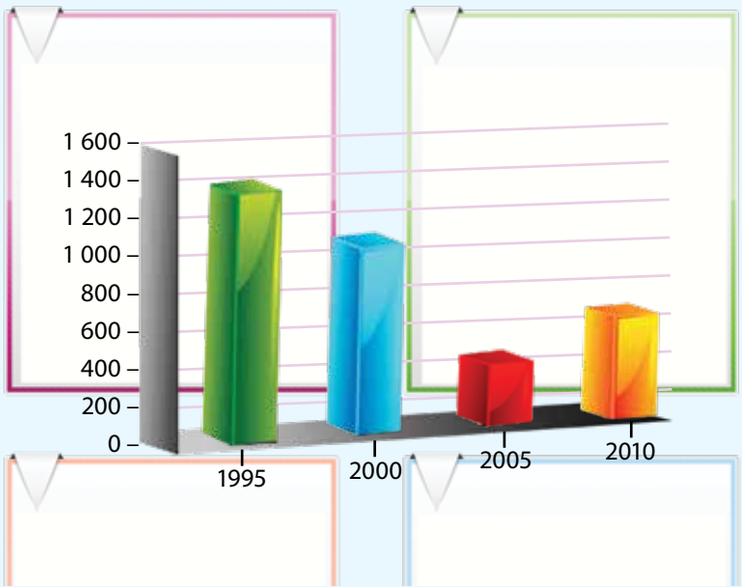
SET HL Gr5 B1 TH1.indd 21 2019/10/20 22:32:22

11 Dinomoro di tlotla kgang e e botlhoko

A re buiseng

Lebelela kerafo. Buisa dinomoro tse di ka fa molemeng, le matlha a a fa tlase.

A re tlhaloganyeng

Batlisisa gore kerafo e bua ka ga eng.
Morago o arabe dipotso.

Kerafo e bontsha eng?

Go ne go na le mebutlanyana e le mekae ka 1995?

Ke ka ngwaga ofe fa mebutlanyana e neng e le mmalwa?

A palo ya mebutlanyana e ne ya tlhatloga magareng ga 2005 le 2010? Goreng?

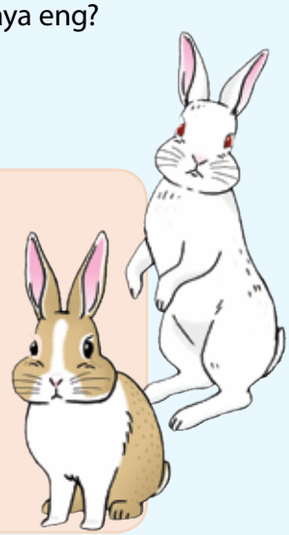
Mebutlanyana ke diphologolo tse di leng mo kotsing ya go nyelela. Se se kaya eng?

Tlhopha nngwe ya dikarabo tse di fa tlase.

1. Di mo kotsing ya go nyelelela ruri.

2. Di fuduseditswe kwa karolong nngwe ya Aforikaborwa.

3. Di fuduseditswe kwa dipolaseng tse di kwa ntle ga Karoo.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 22 2019/10/20 22:32:24

Letlha: _____

A re kwaleng

Mo moleng mongwe le mongwe, lebaganya lefoko la ntlha, le le ntshofaditsweng, le bokao jwa lona go tswa mo lenaneong. A mangwe a mafoko mo lenaneong a kaya selo se le sengwe. Tlhopha le le botoka go gaisa.

M A F O K O

M
A
Š
W
A

Kwala mafoko ka bontsho mo thanoding ya gago.

tshosediwa	nyelela	go sa itumela	swelela	tshosa
diamusi	dinonyane	dinotshe	diphologolo	digwagwa
nyelela	fokotsega	koafala/ngomela	oketsega	go tlhagelela
mesimana	mosele	mongobo/molete	mesima	ditlhare
senya	tshosa	gobala	letlotla	senyega

A re kwaleng

Kopanya dipolelwana go bopa polelo e le nngwe. Dirisa a mangwe a mafoko a go di kopanya:

fa

le fa

ka gonne

fela

le

ka jalo

Sekao:

Mebutlanyana ya noka e mo kotsing ya go nyelela.

Wildlife society e leka go di falosa.

Mebutlanyana ya noka e mo kotsing ya go nyelela ka jalo *Wildlife Society* e leka go e falosa.

Mebutlanyana ya noka e tlhoka go epa mesimana go bapa le noka.
Balemi ba lema lefatshe le le gaufi le dinoka.

Go na le lenaneo la go tsadisa. Ba tsadisa mebutlanyana ka katlego.

Ba solofetse go busetsa mebutlanyana kwa nokeng. Mebutlanyana e siame.

Mebutlanyana e ka se nne mo kotsing. Lenaneo le atlegile.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 23 2019/10/20 22:32:25

12 Gape ka ga mebutlanyana ya noka

Rulaganya dipolelo tse ka tatelano e e nepagetseng gore temana ya gago e nne le thulaganyo gape e tlhaloganyege.

A re kwaleng

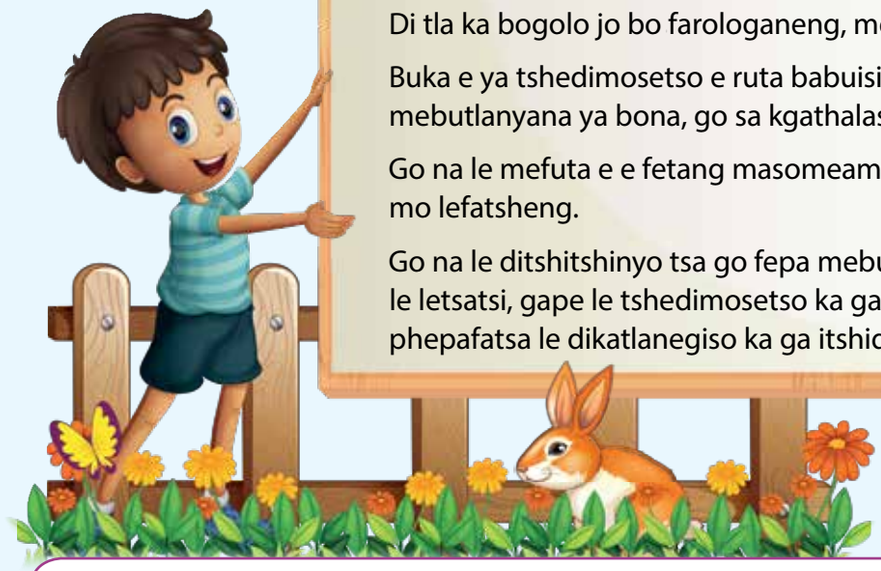
Morago ga go buisa buka e, babuisi ba ka se itse fela gore mebutlanyana e ntse jang, mme goreng e ntse jaaka e ntse.

Di tla ka bogolo jo bo farologaneng, mebala le mefuta ya boboa.

Buka e ya tshedimosetso e ruta babuisi go tlhokomela mebutlanyana ya bona, go sa kgathalasege mofuta.

Go na le mefuta e e fetang masomeamane ya mebutlanyana mo lefatsheng.

Go na le ditshitshinyo tsa go fepa mebutlanyana letsatsi le letsatsi, gape le tshedimosetso ka ga maikarabelo a go phepafatsa le dikatlanegiso ka ga itshidilolo.

Kwala polelo ya setlhogo.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 24 2019/10/20 22:32:29

Letlha:

A re kwaleng

Dirisa magokaganyi/makopanyi a go kopanya kana go gokaganya dipolelo tse di fa tlase mme o kwale temana e e tlhaloganyesegang.

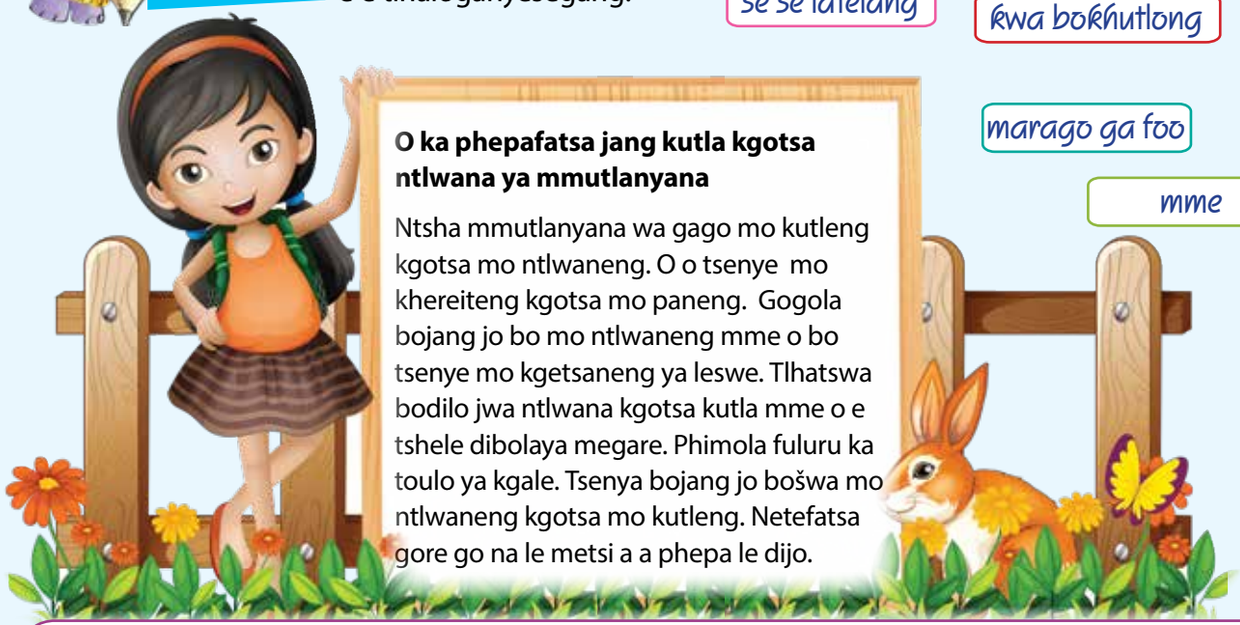
santlha

se se latelang

kwa bokhutlong

marago ga foo

mme

O ka phepafatsa jang kutla kgotsa ntlwana ya mmutlanyana

Ntsha mmutlanyana wa gago mo kutleng kgotsa mo ntlwaneng. O o tsenye mo khereiteng kgotsa mo paneng. Gogola bojang jo bo mo ntlwaneng mme o bo tsenye mo kgetsaneng ya leswe. Tlhatswa bodilo jwa ntlwana kgotsa kutla mme o e tshele dibolaya megare. Phimola fuluru ka toulo ya kgale. Tsenya bojang jo boswa mo ntlwaneng kgotsa mo kutleng. Netefatsa gore go na le metsi a a phepa le dijo.

A re kwaleng

Kwala temana ka ga phokotsego ya mebutlanyana ya noka magareng ga 1995 le 2010. Temana ya gago e se ke ya nna boleele jwa go feta mela e le robedi. Kerafo e e leng mo tirwanapapetlana 11 e na le tshedimosetso e e tlaa go thusang go kwala temana ya gago.

Tshaeno ya morutabana Letlha

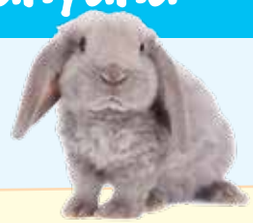
SET HL Gr5 B1 TH1.indd 25 2019/10/20 22:32:38

13

Gape ka ga mebutlanyana

A re buiseng

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Go na le mebutlanyana e e tlhaga le e e bokgwabo. Mebutlanyana e e bokgwabo e ka nna diotlwana tse di bonolo tse di rategang. Mebutlanyana e e tlhaga e nna mo kontinenteng nngwe le nngwe ntle le kwa Antarctica. Mebutlanyana yotlhe e e bokgwabo ke losika lwa mebutlanyana ya kwa Yuropa, e e bidiwang mebutlanyana e e tlwaelegileng.

Go na le mebutlanyana e mennye le e megolo. Mebutlanyana e mengwe e mesesanyane, ka ditlhogo tse di metsu fa e mengwe e na le ditlhogo tse di sephara. Mebutlanyana e e farologaneng e na le mebala ya boboa e e farologaneng: Mebutlanyana e e tlhaga e na le boboa ba mmala o o thokwa mme fela mebutla ya fa gae e na le boboa jo bokhutshwane bo bo ka nnang bosweu, bontsho kgotsa bopududu. Boboa jwa yona bo e tshola e le bothitho.

Mebutlanyana e na le maoto a a popota a kwa morago a e a dirisang go tlolatlola. E ka taboga bonako jwa dikilometara di le 23 ka ura, gape e mentsi e ka tlola go feta dimitara di le 5.

Mebutlanyana e ikaegile ka bokgoni jwa yona jwa go utlwa go tshwara medumo e e tswang kwa letlhakoreng lengwe le lengwe. Matlho a mebutlanyana a ka fa matlhakoreng a tlhogo. Ka ntlha ya se, e kgona go bona go tswa kwa matlhakoreng otlhe le kwa pele le kwa morago. Mebutlanyana e ka kgona gape go bona mo lefifing. Mmutlanyana o kgona go dupelela sentle.

Mebutlanyana e ja matlhare a dijwalo. Meno a yona a kwa pele ga a emise go gola, mme go loma le go tšhotlha go thusa gore meno a se ka a lelefala thata. Ka nako ya dikgwedi tsa mariga, e ja makwati,dikalana le maungo a kgale a ditlhare. Mebutlanyana ke diphologolo tse di leng matlhagatlhaga bosigo. E ja le go tshameka segolobogolo bosigo go tloga maitseboa go fitlha ka masa. Motshegare e a ikhutsa mme e robale.

Seotlana se se tlhokomelesegileng sentle se kgona go tshela dingwaga di le robedi go ya go di le lesomepedi. Kwa nageng mmutlanyana o ka tshela go filha dingwaga di le tlhano.

Mmutlanyana o motonanyana o bidiwa phuti, mmutlanyana wa tshadi o bidiwa mmê, bana ba yona ba bidiwa mebutlanyana. Di tsalwa ka matlho a a tswalegileng di se na boboa.

Go tshola mebutlanyana e thutafetse, mmaatsona o di apesa ka bojang le manathwana a boboa jwa gagwe ka fa gare ga mosima o o o epileng mo mmung. Mebutlanyana e bula matlho fa e setse e na le beke gape e tlhoga le boboa jo bo boreletsana. Mebutlanyana e tswa mo mosimeng fa e nna le dibeke di le pedi. Bommaatsona ba e tlhokomela fela dibeke tse di mmalwa tsa ntlha tsa botshelo jwa tsona. Jaanong e simolola go ipatlela dijo tsa yona. Fa e nna dikgwedi di le thataro e simolola go godisa bana ba yona.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 26 2019/10/20 22:32:41

Letlha: _____

A re kwaleng

MAFOKO

M
A
Š
W
A

Karolo e ya sekwalo e ka ga eng?

Naya karolo e ya setlhangwa setlhogo.

Mo theiboleng e e fa tlase kwala dipharologano magareng ga mebutlanyana ya mo gae le e e tlhaga.

Mebutlanyana ya mo gae	Mebutlanyana e e tlhaga

Kwala dintlha di le tlhano go tswa mo setlhangweng.

Feleletsa dipolelo o dirisa modirisotaelo wa lediri le le mo masakaneng.

O batla _____ (phepafatsa) ntlwana ya mebutlanyana le nna?

O batla _____ (tsamaya) le gale ga go ise go nne thari.

O se ka wa lebala _____ (tlosa) bojang le matlhaka a mmutlanyana.

Ke batla _____ (ya) go bona mmutlanyana wa tsala ya me ka Latshipi.

O solofetse _____ (bona) mmutlanyana o tshela sebaka se sekae?

Madiri otlhe a na le sebopego sa modirisogo. "Go bona", "go bua" le "go bina" ke dikao tsa sebopego sa modirisogo. Sebopego se sa lediri ga se na paka, e bile ga se na sebopego sa bontsi. Gape, ga se na sediri mo polelong. Go fa sekao, ga o ka ke wa re, "Ke go bona koloi".

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 27 2019/10/20 22:32:44

14 Lebelela mebutlanyana e e tlhaga le e e bokgwabo

A re kwaleng

Lebelela karolo ya sekwalwa ka ga mebutlanyana e e tlhaga le e e bokgwabo.

Kwala temana o tlhalosa gore bommê ba mebutla e e tlhaga ba tlhokomela jang bana ba bona.

A re kwaleng

Kwalolola dipolelo tse di fa tlase o dirisa thuanyi e e nepagetseng.

Go na le mebutlanyana e/o mentsi kwa Karoo.

Dikatsana tse dintsi tsa mebutlanyana di/e tsalwa ngwaga mongwe le mongwe.

Balemi ba/o lema masimo go bapa le noka.

Ba/di senya ditlhare le bojang.

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 28 2019/10/20 22:32:46

Letlha: _____

MAFOKO

M
A
Š
W
A

A re kwaleng

Thalela Madirimafetedi mme o sekeletse madirimafeledi mo dipolelong tse.

Ke rata go nna le seotlwana sa mmutlanyana.

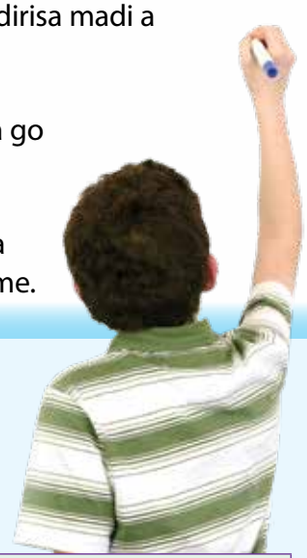
Le fa ke rata mebutlanyana, ke tshwanetse go boloka madi pele ke ka o reka.

Go boima mo go nna go ka boloka madi ka fa ke rata go reka.

Ke tshaba go ya kwa mmolong ka gonne ke a itse gore ke tlile go dirisa madi a me otlhe.

Fa ke rulaganya go boloka madi a go reka mmutlanyana, ke tlhoka go emelelana le dithaelo.

Mmê o mpoleletse gore ke mo neye madi a me go ntshwarela ona fela ke mmoleletse gore ke tshwanetse go ithuta go laola madi a me.

A re kwaleng

Buisa gape temana ka *ga mefuta e e farologaneng ya mebutlanyana*. Jaanong kwala tshosobanyo ya temana.

Netefatsa gore o dira tse di latelang:

• Fokotsa temana ya ntlha go nngwetharong.	• Tlhagisa dintlhakgolo fela.
• Kopanya ditlhagiso tse di kgethegileng go bopa ditlhagiso tsa kakaretso.	• Fetola puosebui kana puopegelo go nna ditlhagiso.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 29 2019/10/20 22:32:47

Lebelela dikarolopuo

A re buiseng

Buisa temana mme morago o arabe dipotso.

E tlile ka maoto a magolo, a a oli, a a mabatha. E ne e le boleele jwa dikgato di le masomeamararo jaaka dimo, e menela maroo a yona a a boleta gaufi le sehuba sa yona se se oli. Leoto lengwe le lengwe le ne le tshwana le phisitine, lerapo la diponto di le dikete, le sotlhometse mo megaleng ya mesifa e mekima, jaaka seaparo sa sesole. Serope sengwe le sengwe e ne e le tone ya nama, le togo ya tshipi, mme go tswa mo legageng le legolo la go hema la mmele o o kwa godimo matsogo a a bonolo a mabedi a bo a lepelelela kwa pele, matsogo le diatla tse di ka selang le go tlhatlhoba banna jaaka ditshamekisi.

Ka Ray Bradbury

A re kwaleng

O akanya gore ke sebopiwa sa mofuta mang se?

Ke mafoko afe a a go bolelelang gore se ne se le setona?

Mokwadi o bapisa maoto a sona le eng?

O dirisa puo ya botshwantshi efe go tlisa papiso?

Mokwadi a re serope se le sengwe e ne e le tone ya nama. Ke puo ya botshwantshi efe e?

A re kwaleng

Bapisa maele a a ka fa kholomong ya molema le ditlhaloso tsa ona tse di ka fa kholomong ya moja.

Leele
go ja ntšwa
go tlhaba kgobe ka mmutlwa
go utlwa ka tsa ga morakile
go le botsa phokojwe

Bokao
go iketla
go se utlwe sentle
go tshaba
go tlhoka

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 30 2019/10/20 22:32:48

Letlha:

O dirisa mothofatso go naya dilo tse di sa tsheleng maikutlo a setho jaaka go utlwa, go bua, go nna le maikutlo. Bakwadi ba dirisa mothofatso go dira sengwe gore se tlhagelela thata.

A re kwaleng

Thalela diane mo dipolelong tse di fa tlase. Morago o bue gore sengwe le sengwe se kaya eng.

Nkonko wa me o ntheketse ntšwa. Ke ne ke batla mmutlanyana mme o rile ke itse gore lerotse makopo ga le na kgodu

Nkgonne o rata go bogelwa. Fa a tshwanetse go fana ka puo o bua motsoko wa mmankgodi.

Nnake o ne a siame a itshwanna le mmamasiloanoka.

A re kwaleng

Thalela dilo tse e seng batho mme o sekeletse tse di nang le maikutlo a setho mo dipolelong tse.

Mariga a apesitse Kapa ka kobo ya segagane.

Tshupanako e ne ya goeletsa gore ke nako ya go tsoga.

Letshogo la ntlamparela fa ke utlwa mosito wa dinao ka fa morago ga me.

Dinaledi di ne di re tshegatshega go tswa kwa legodimong bosigo.

Go reetsa piano e opela monate go dira gore ke batle go bina.

Ditlhare di ne di temeka mo pheŝwaneng ya maitseboa.

A re kwaleng

Lebaganya diane le bokao jwa tsona.
Thala mola go tswa mo seaneng go ya kwa bokaong.

Seane
Botlhale jwa phala bo tswa phalaneng.
E e maŝwi ga e itsale.
Noga ga e latelelwe mosimeng.

Bokao
Motsadi ga a nke a tsala ngwana yo a tshwanang le ena ka maitseo.
O se ke wa ya kwa lefelong le le kotsi.
Mogolo o kgona go ithuta go tswa mo ngwaneng.

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 31 2019/10/20 22:32:49

Lebelela go kwala gape

A re kwaleng

O tlile go kwala tlhamo ka ga phologolo, fela sa ntlha o tlhoka go rulaganya tlhamo. Tlhamo ya gago e tshwanetse go nna boleele jwa ditemana di le nne.

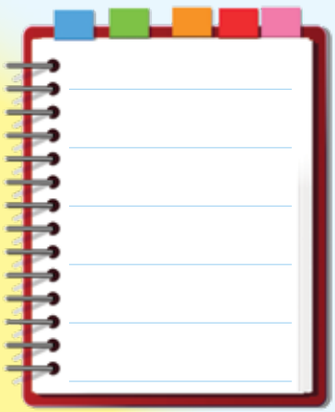
Akanyetsa tlhamo ya gago. Kwala dilo tse dintsi ka fa o ka di akanyang.

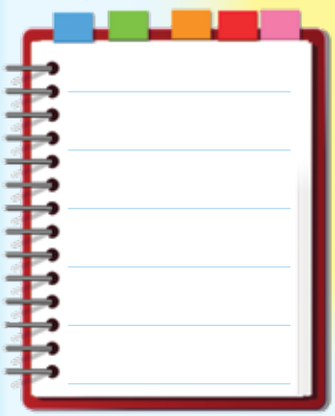
- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kgwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

Diponagalo (diphologolo tse di lebega jang)

Legae (lefelo le di fitlhelwang mo go lona)

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 32 2019/10/20 22:32:52

Letlha:

A re kwaleng

Jaanong kwala tlhamo ya gago.

- Mo temaneng ya gago ya ntlha bolela gore phologolo e nna kwa kae le gore di nna di le tsosi kgotsa ka setlhopha.
- Mo temaneng ya gago ya bobedi tlhalosa phologolo ya gago: e bogolo jo bokae, le gore e lebega jang.
- Mo temaneng ya gago ya boraro tlhalosa gore phologolo ya gago e bua jang: e dira medumo e e ntseng jang.
- Kwa bokhutlong, bolela gore phologolo ya gago e tshela sebaka se se kanakang le gore ke phologolo e e leng mo kotsing kgotsa jang.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 33 2019/10/20 22:32:54

Itlhatlhobe

Ke ka kgona go	☺	☹
buisa setlhangwa		
araba dipotso tse di ikaegileng ka setlhangwa		
lebaganya mafoko le bokao jwa ona		
rulaganya o be o kwale tshosobanyo		
feleletsa dipolelo o dirisa lediri le le mo pakapheting		
fetola dipolelo go tswa go pakapheting go ya go pakajaanong		
tatelano ya dipolelo		
feleletsa o bo o dirisa bobi jwa segokgo		
kwala tshekatsheko		
thala ditshwantsho mo bukeng		
bua ka ga setshwantsho		
kwala temana		
lemoga mainatota le mainagotlhe		
dirisa ditlhogo le megatlana go bopa maina a maŝwa		
kwala matshwao a puiso mo temaneng		
neelana ka puo		
kwala le go tlhagisa motshameko		
dira lenaneo		
lemoga pharologanyo magareng ga ditshwantsho di le pedi		
lemoga polelotlhogo le dipolelo tse di tshegetsang		
feleletsa mmepe wa segokgo		
kwala tshosobanyo		
buisa kerafo		
lemoga bokao jwa mafoko		
lemoga makaelagongwe		
dirisa makopanyi		
kwala dipharologano ka lenaneo		
lemoga dintlha		
dirisa bongwe le bontsi jwa lediri		
lemoga modirisogo le modirisotaelo		
lemoga le go dirisa tshwantshiso le mothofatso		
dirisa maele		
lebaganya diane le bokao jwa ona		
rulaganya le go kwala tlhamo		

SET HL Gr5 B1 TH1.indd 34 2019/10/20 22:32:55

Diteng

Thitokgang 2: Diathikele tsa Makwalodikgang

Basadi mo dikgannyeng
Kgweditharo 1: Dibeke 5 - 6

17 Nothembi – seopedi se se itlhaotseng 36
Buisa athikele ya lokwalodikgang e e ka ga Nothembi.
Araba dipotso ka ga athikele ya lokwalodikgang.
Lemoga bokao jwa mafoko.
Dirisa pakapheti go kwala dipolelo.
Dirisa dithuanyi go feleletsa dipolelo.

18 Go gongwe ka ga Nothembi 38
Dirisa mafoko a a kopanyang go feleletsa dipolelo le go ipopela dipolelo.
Kwala dipolelo tse di tlhalosang.
Bua ka ga setshwantsho.
Tlhomaganya mafoko a a mo pakapheting le mo pakajaanong.

19 Nothembi o a diragatsa 40
Buisa tshedimosetso ya tlaleletso ka ga Nothembi.
Araba dipotso ka ga sekwalwa.
Naya kakanyo ya gago.
Lemoga malatodi go tswa mo temaneng kana sekwalweng.
Kwala dipolelo tse di mo pakatlang.

20 Dikgang ka ga Nothembi 42
Lemoga molatlhogo, mokwadi, dintlhakgolo le dibui tsa athikele.
Tlhalosa setshwantsho le setlhogo sa athikele.
Kwala athikele.
Thala setshwantsho le go kwala setlhogo.

21 O fofa mo moweng 44
Bereka mo setlhopheng.
Bua ka ga setshwantsho.
Buisa athikele ka ga moikatisi.
Araba dipotso ka ga temana kana sekwalwa.
Tlhalosa molatlhogo wa sekwalwa.
Lemoga mofutakwalo.

22 Go gongwe ka ga Edith 46
Kwala temana ka ga Edith Moetsi.
Golaganya molatlhogo le motshameko.
Kwala dipolelotlhogo tsa diathikele.
Lemoga madiri mo melatlhogong.
Kwalolola melatlhogo o dirisa madiri mo pakapheting.

23 Ke sebaka sa gago sa go nna mmegadikgang 48
Bua ka ga mefuta e e farologaneng ya diathikele tse di tlhagelelang mo lowalodikgannyeng la gae.
Buisa athikele ka ga Edith.
Araba dipotso ka ga temana kana sekwalwa.
Lemoga polelotlhogo.
Tlhalosa bokao jwa setlhogo.
Dirisa mafoko a dipotso mo dipolelong.

24 Go kwala 50
Rulaganya athikele ya lokwalodikgang lwa sekolo o dirisa mmepe wa segokgo.
Tlhalosa le go kwala athikele o netefatsa gore athikele e na le setlhogo, temana ya matseno le temana ya bokhutlo, puosebui, setshwantsho le setlhogwana.
Fetolela ditlhagiso mo dipotsong.
Feleletsa dipolelo o dirisa dithuanyi.
Feleletsa dipolelo o dirisa matlhophi: bangwe, botlhe, ope, mongwe, jalojalo.

Dianelalebopo le dikahisetori
Kgweditharo 1: Dibeke 7 - 8

25 *Tshoswane le leeba* 52
Tlhalosa diponagalo tsa leanelaphologolo.
Buisa leanelaphologolo.
Araba dipotso ka ga leanelaphologolo.
Lemoga pharologano magareng ga kgang ya nnete le kgang ya maitlhamelo.
Naya kakanyo.
Golaganya mafoko le bokao jwa ona.

26 Go akanya ka ga tshoswane le leeba 54
Kwala dipolelo di le tharo tse di tlhalosang.
Feleletsa dipolelo.
Lemoga le go feleletsa diponagalo tsa leanelaphologolo: setlhogo, maitshetlego, baanelwa, kgotlhang, tharabololo le molaetsa.
Golaganya diphologolo le diponagalo tsa tsona.
Lemoga melaetsa e e ka nnang teng mo dianelaphologolong.

27 Tshoswane e e dirang 56
Go bereka ka ditlhopha.
Tlotla ka ga dipotso mabapi le ditshoswane.
Buisa sekwalwa se se ka ga ditshoswane.
Araba dipotso ka ga temana kana sekwalwa.
Golaganya mafoko le bokao jwa ona.
Dirisa maemedi mo dipolelong.
Kwala dipolelo o dirisa matlhaodi le matlhalosi.

28 Go tlhaola kgang 58
Kwala tlhaloso o dirisa diponagalo tsa phologolo.
Tlhalosa le go kwala botlhokwa jwa go neelana ka kgakololo.
Kopanya dipolelo o dirisa makopanyi: **le**, **mme** le **gonne**.
Rulaganya tshedimosetso gore e bope temana e e tlhabosang.

29 *Tau le peba* 60
Tlotla ka ga dipotso o le mo setlhopheng.
Buisa sekwalwa ka ga leanelaphologolo *Tau le peba.*
Araba dipotso tse di ikaegileng ka temana kana sekwalwa.
Tlhalosa bokao jwa diane.

30 Go akanya ka ga tau le peba 62
Golaganya dipolelo.
Okola sekwalwa.
Rulaganya leanelaphologolo o dirisa tšhate.

31 Megan o sekaseka leanelaphologolo 64
Buisa tshekatsheko ya *Tau le Peba*.
Araba dipotso ka ga tshekatsheko ya buka.
Thala setshwantsho mabapi le tshekatsheko.
dira ka diane.
Tlhopha lediri le le mo bongweng kgotsa le le mo bontsing.

32 Leanelaphologolo le le fedisang dianelaphologolo tsotlhe 66
Kwala tshedimosetso ka ga puosebui.
Kwala leanelaphologolo ka ga peba e e thusang tau o dirisa ditlhogo.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 35 2019/10/20 22:30:24

17

Nothembi – seopedi se se itlhaotseng

A re bueng

Tlaya le athikele ya lokwalodikgang kwa sekolong. Go na le makwalodikgang mo motseng wa gaeno a o sa tlhokeng go a duelela. Netefatsa gore athikele e o tlang le yona e ka ga sengwe se se go kgatlhang.

Buisa athikele mme morago o tlhalose dikarabo tsa dipotso tse mo setlhopheng sa gago.

- Molatlhogo wa athikele ya gago ke eng?
- Molatlhogo o na le mafoko a le makae?
- Ke mang yo o kwadileng athikele?
- Athikele e bua ka ga mang?
- Go diragetse eng?
- Se diragetse leng?
- Se diragaletse kwa kae?
- O bolelelwa eng gape?
- A athikele ya gago e na le dinopolo? Fa go ntse jalo, go tilweng? Ke mang yo o buileng mafoko ao?
- Dinopolo di tsamaelana jang le tiragalo?
- A athikele ya gago e na le setshwantsho? Se bontsha eng? Tlhalosa gore o bona eng tota?
- Setlhogo sa reng?

A re buiseng

Buisa karolo ya ntlha ya athikele mme morago o arabe dipotso.

MME YO O LETSANG KATARA

Mohumagadi wa Seaforika wa mmino wa Setebele.

Nothembi Mkhwebane ke seopedi sa setso sa Letebele se se golang go nna naledi ya boditšhabatšhaba. O diragaditse le bente ya gagwe ya '*The Siblings*' kwa Johaneseborogo mo nakong e e fetileng. JJ Phiri o ne a bua le ena.

Ke ne ka utlwa ka ga mosadi mongwe yo o neng a diragatsa kwa Kippies, e bong kwa tlelapong nngwe kwa Gauteng. O ne a apara moaparo wa setso sa seNdebele, e bile a letsa katara e e tshamekang ka motlakase. "Ga go ise go ke go nne jalo," ka rialo. Fela ke ne ke šwegašwega. Ke ne ke batla go mo iponela. Ka jalo ke ne ka ya kwa Kippies, mme ke teng kwa ke neng ka bona Nothembi teng.

Ke ne ke sa dumele se matlho a me a se mpontshang fa Nothembi a tsena mo seraleng. O ne a lebega a le mogolo. Mabogo le maoto a gagwe a khurumeditswe ke dibaga tsa mebalabala. O ne a ipofile ka sekhafo se se nang le ditalama tse di galelang mo tlhogong mme a rwele gape le hutshe e kgolo ya setso.

Nothembi o ne a tsholetsa seatla go dumedisa bareetsi. O ne a tsaya katara ya gagwe ya motlakase. A katara ruri! E ne e kgabisitswe ka mekgabiso ya Setebele, e pentilwe ka mebala yotlhe e e galelang ya molalatladi. Nothembi o ne a tsholetsa seatla go dumedisa bareetsi. O ne a tsaya katara ya gagwe ya motlakase. A katara ruri! E ne e kgabisitswe ka mekgabiso ya Setebele, e pentilwe ka mebala yotlhe e e galelang ya molalatladi. Nothembi o ne a simolola go letsa katara. O ne a dira gore katara ya gagwe e simolole go bua, go opela, go lelela kwa godimo, go goeletsa mo go utlwisang botlhoko le mo go sisisang pelo.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 36 2019/10/20 22:30:28

Letlha:

A re kwaleng

Ke mang yo o buang mo temaneng ya ntlha?

A o akanya gore ke Nothembi kgotsa mokwadi? Goreng o rialo?

O akanya gore “ke ne ke sa dumele matlho a me” e kaya eng?

Nothembi o dirisitse mebala efe go kgabisa katara ya gagwe?

Mokwadi o dirisa mothofatso go tlhalosa mokgwa o Nothembi a tshamekang katara ya gagwe ka teng. A re katara e a bua, opela, opa diatla, lela e bile e a gweretlha. Tse ke dilo tse batho ba di dirang. Gape o dirisa pakajaanong.

Mothofatso ke sekapuo se mo go sona se e seng motho (selo, kakanyo kgotsa phologolo) se fiwang diponagalo tsa setho.

Ka jalo, Mokwadi o dirisa, morago: Lebelela temana gape. Thalela maina ka bohibidu, matlhaodi ka botala jwa legodimo o bo o sekeletsa dithuanyi ka botala jwa tlhaga.

Morago O dirise a mararo a madiri a.

Dirisa madiri a mararo go tswa mo athikeleng o bo o kwala dipolelo tsa gago mo pakapheting.

A re kwaleng

Dirisa matlhalosi a go feleletsa dipolelo tse di fa tlase.

kwa

mo

godimo

pele

Nothembi o opela _____ Kipisi, tlelapa ya kwa Johaneseborogo.

_____ a tla kwa Mamelodi, o ne a nna _____ polaseng.

Baopedi ba bantsi ba mo lebelela kwa _____ gonne o ba thusitse go bona mmereko.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 37 2019/10/20 22:30:29

Go gongwe ka ga Nothembi

A re kwaleng

A re simolole tsela kana tsamaiso ya go kwala ka go dirisa makopanyi go golaganya dikarolo tse pedi tsa dipolelo tse.

Dirisa lengwe le lengwe la makopanyi (mafoko a a golaganyang) a go feleletsa dipolelo.

mme	le gale	gonne	jalo	morago

Ke batla go go bona ka moso, Nothembi, _____ tlaya re je dijotshegare mmogo.

Ke rata go ja, _____ Nothembi o tshwanetse go bogela se a se jang.

Fa Nothembi a ne a le kwa sekolong o ne a ithuta diura tse dintsi _____ o ne a solofela go dira sentle mo ditlhatlhobong.

Sa ntlha, Nothembi o apara diaparo tsa gagwe, _____ o kama moriri wa gagwe.

O rata go thusa diopedi tse dingwe, _____ ga se gantsi a nang le nako ya go tswa go ya kwa dijotshegareng.

A re kwaleng

Dirisa makopanyi a a latelang go bopa dipolelo tsa gago.

Makopanyi (mafoko a a golaganyang) a dirisiwa go golaganya dipolelo le dikakanyo. Fa o a dirisa sentle, go kwala ga gago go tlaa nna bonolo go tlhaloganyesega.

gonne

fa

le fa

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 38 2019/10/20 22:30:34

Letlha:

A re kwaleng

Kwala dipolelo tse tharo tse di tlhalosang Nothembi. O ka nna wa di kopolola go tswa mo kgannyeng kgotsa o ka nna wa ikwalela dipolelo tsa gago.

Lebelela setshwantsho. Kwala ka ga diaparo le dibaga tsa ga Nothembi. Bua gore di lebega jang, ke tsa mebala efe le gore a o rata go apara jalo.

A re kwaleng

Lebelela mafoko a, a a tswang mo temaneneng ya bofelo ya athikele e e ka ga Nothembi.

berekile/dirile

o lesego

Kwala mafoko a a buang ka ga dilo tse di diragetseng maloba le jaanong mo dikholomong tse di nepagetseng.

o tshegeditse

diragatsa

MALOBA	JAANONG

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 39 2019/10/20 22:30:36

Nothembi o a diragatsa

A re buiseng

Buisa karolo ya bofelo ya athikele e e ka ga Nothembi.

MME YO O LETSANG KATARA

Nothembi o ne a opela gape. Dipina tsa gagwe ke ka ga metsemagae: dinoka le botshelo jwa kwa dipolaseng, e leng dilo tse a di gakologelwang go tswa mo botshelong jwa gagwe jwa bongwana. Go ne go le mmino gotlhe fela. "Malome o nthutile go letsa katara ke santse ke le monnye thata," ga rialo Nothembi. "Ke ne ke opela kwa diphitlhong le kwa manyalong. Ka 1983 ke ne ka tlhama setlhopha sa me kwa Mamelodi. Go ne go se na basadi ba le bantsi ba ba neng ba letsa katara ya motlakase ka nako eo. Fa batho ba mpona, ba ne ba mpona jaaka motho yo o sa tlwaelegang. Fela ga ke akanye gore ke ne ke lebega jaaka motho yo o sa tlwaelegang. Ke ithatela mmino le go letsa katara fela. Ke ikutlwa jaaka motho yo o farologaneng fa ke diragatsa. Ke ikutlwa ke le maatla."

A re jaanong o lesego. "Ke diragatsa jaana gore ke iphedise. Ka bo 1980, ke dirile jaaka mothusi wa mo lelapeng ka gonne ke ne ke tshwanelwa ke go tlamela bana ba me ba babedi."

A re kwaleng

Nothembi o tlhamile setlhopha (bente) sa gagwe leng?

Nothembi a re batho ba ne ba gakgamalela go mmona a letsa katara ya motlakase gonne e le mosadi. A go na le dilo dingwe tse batho ba ne ba di gakgamalela fa mosadi a di dira? Kwala dilo di le pedi tse o ka di akanyang.

Nothembi a re o ikutlwa a maatlafetse fa a letsa katara ya gagwe. Ke eng o akanya gore o ikutlwa jaana?

Fa a ikutlwa a maatlafetse fa a letsa katara, o akanya gore o ikutlwa jang fa sa letse katara ya gagwe? Bua gore ke eng o rialo.

A botshelo jwa gagwe bo tshwana jaaka bo ne bo ntse ka 1980? Goreng o rialo.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 40 2019/10/20 22:30:37

Letlha:

Lelatodi ke lefoko le le nang le bokao jo bo farologaneng le jo bongwe. (sk. “molemo” le “bosula”).

A re kwaleng

Kwala malatodi a mafoko a a latelang.

selegae	
bošwa	
bonyana	
farologana	
morago	

A re kwaleng

Kwala dipolelo tse ka pakatlang.
Gakologelwa gore o tshwanetse go dirisa ‘**tlaa**’ le **lediri** la gago.

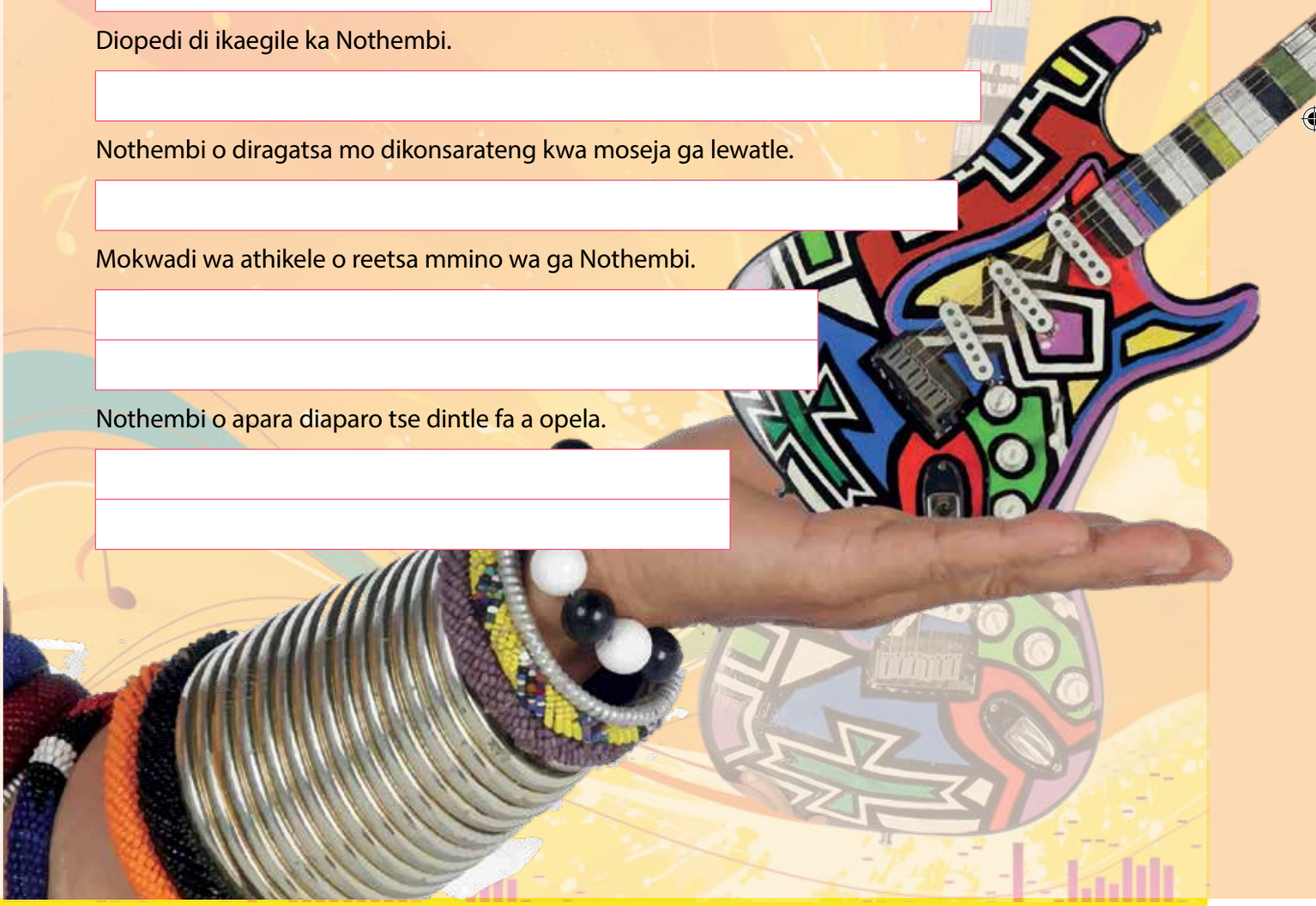
Nothembi o opela kwa Kipisi.

Diopedi di ikaegile ka Nothembi.

Nothembi o diragatsa mo dikonsarateng kwa moseja ga lewatle.

Mokwadi wa athikele o reetsa mmino wa ga Nothembi.

Nothembi o apara diaparo tse dintle fa a opela.

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 41 2019/10/20 22:30:39

Dikgang ka ga Nothembi

A re kwaleng

Buisa temana e e latelang o bo o araba dipotso. Lebelela athikele yotlhe e e ka ga Nothembi gape go batla dikarabo.

Molatlhogo wa athikele ya lokwlaodikgang go le gantsi o na le mafoko a le mane kgotsa a le matlhano fela. O leka go ngoka maikutlo a babuisi ka go ba bolelela gore kgang e ka ga eng, ka bokhutshwane le ka mokgwa o o gogelang.

Molatlhogo wa athikele ke eng?

Go na le mafoko a le makae mo molatlhogong?

Molathoko o go bolelela gore ke mang yo o kwadileng athikele.

Ke mang yo o kwadileng athikele?

Matseno a thankgolola ditiragalo le go sosobanya dintlhakgolo tsa athikele ka go araba dipotso ka ga "ke mang", "ke eng", "leng", "kwa kae".

Athikele e bua ka ga mang?

Go diragetse eng?

Se diragetse leng?

Se diragaletse kwa kae?

Mmele wa athikele o araba dipotso ka ga "jang" le "goreng".

Ke eng se sengwe se o se itseng ka ga Nothembi?

Nako nngwe diathikele di akaretsa se motho (jaaka mosupi kgotsa paki kgotsa moitseanapa) a se buileng. Se se tlaa nna mo ditsejwaneng.

A athikele e na le dinopolo,

Go tilwe eng?

Ke mang yo o buileng?

Athikele e na le setshwantsho le setlhogo.

Tlhalosa setshwantsho o bo o kwala gore setlhogo sa reng.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 42 2019/10/20 22:30:42

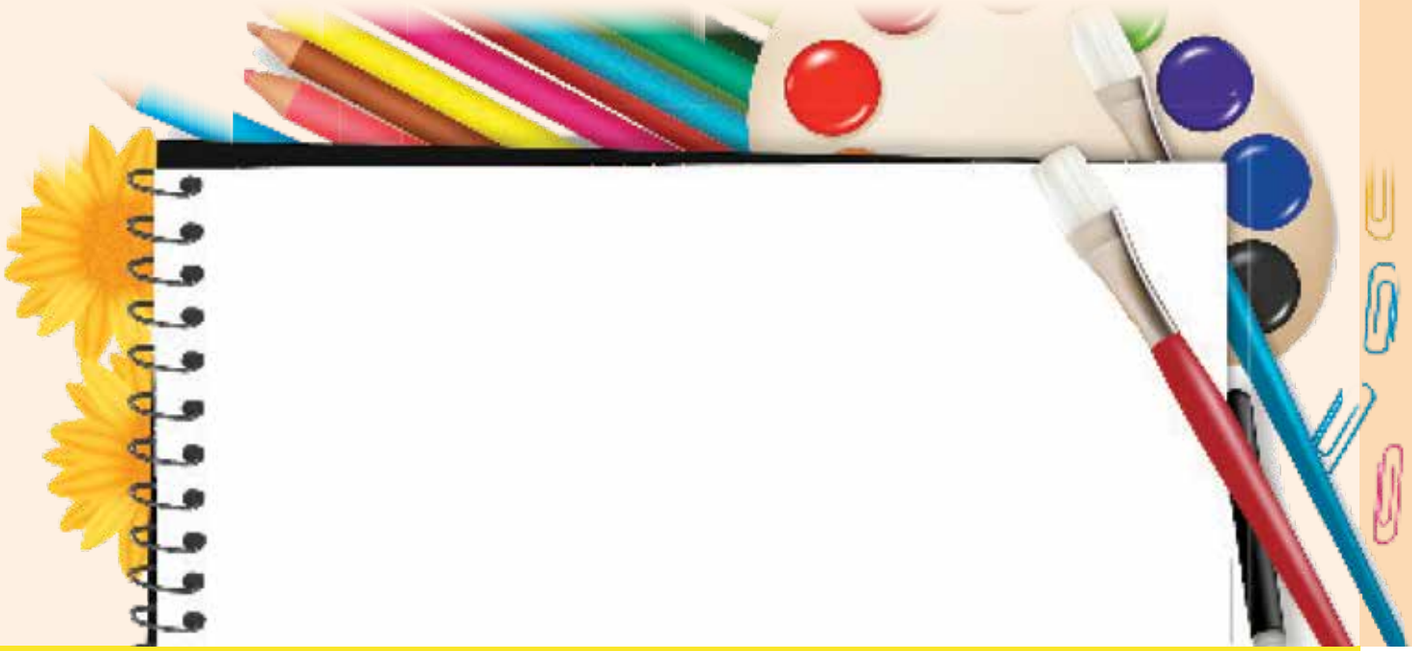
Letlha:

A re kwaleng

Akanya gore Nothembi o go rutile ka moo o ka tshamekang katara ka teng mme morago ga dingwaga di le nne la nna ditsala tse dikgolo. O kopiwa go kwalela sekolo sa lona athikele ka ga gagwe.

- Naya athikele ya gago setlhogo.
- Mo temaneng ya gago ya ntlha netefatsa gore o araba dipotso tse nne ka ga ke mang, ke eng, leng le kwa kae.
- Mo temaneng ya bobedi le ya boraro tsenya tshedimosetso e ntsinyana ka ga Nothembi. Ditemana tse di tshwanetse go araba dipotso ka ga jang le goreng.
- O se ka wa lebala go dirisa puosebui go aga kgogedi.
- Kwa bokhutlong taka setshwantsho sa ga Nothembi mme o se neele setlhogo.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 43 2019/10/20 22:30:50

21

O fofa mo moweng

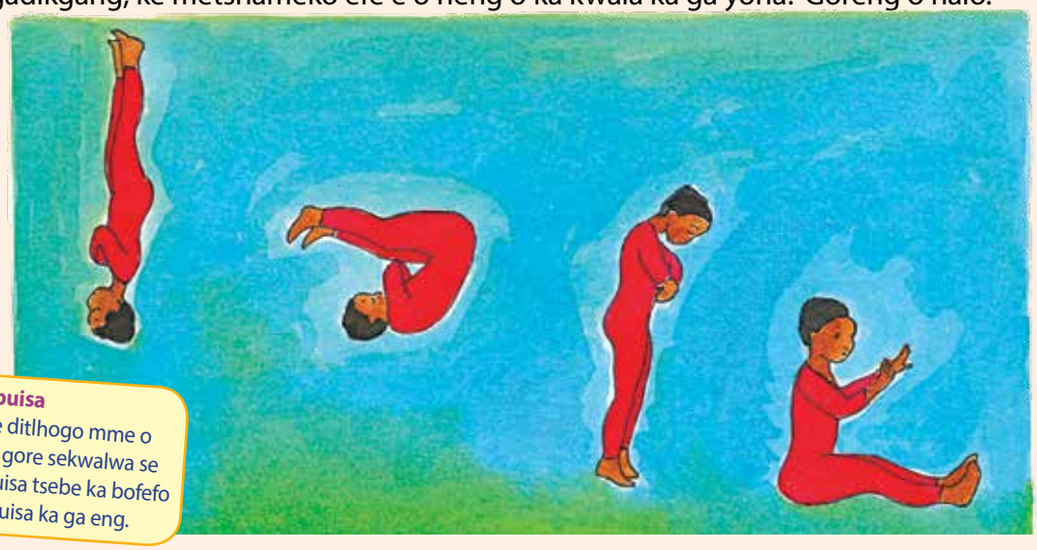

A re bueng Dirang ka ditlhopha.

Lebelela ditshwantsho. O akanya gore athikele e ya go bua ka ga eng?

A o akanya gore go botlhokwa go tshegetsa batho ba baswa ba ba dirang sentle mo metshamekong? Goreng o rialo.

Fa o ne o mmegadikgang, ke metshameko efe e o neng o ka kwala ka ga yona? Goreng o rialo.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Edith Moetsi – mmametshameko le mojasemenogane

Dimmetshe di tlhomagantswe go bapa le losi lwa jimonasiamo kwa Tikwatikweng ya Setso kwa Polokwane. Kwa bokhutlong jwa bodilo go na le tshipi e telele, mme kwa bokhutlong jo bongwe go na le boto ya seporeng le boemelo jwa pitse. Kwa godimo, go na le mosetsanyana yo o dikologang mo moweng. Leina la gagwe ke Edith Moetsi.

Lefelo le la go ikatisa le nnile karolo ya botshelo jwa ga Edith go tloga 2001. O fetogile go nna mosetsanyana wa dingwaga di le 11 a lora etswa a sa katisiwa, go tla go nna mmametshameko le mojasemenogane yo o nnang le seabe mo dikgaisanong tsa boditšhabatšhaba.

"Ke simolotse go ikatisa dibeke di le mmalwa morago ga go bulwa ga lefelo la ikatiso la Polokwane," ga bua Edith. "Ke ne ke batla go ikatisa gonne ke ne ke lapisiwa ke go tlhola ke lealeega mo mebileng ke sa dire sepe."

Mokatisi wa ga Edith o ne a simolola ka go tlodisa maotwana le terampoline. Mme ka bonako o ne a setse a kgona go ja semenogane. O ne a se ka a tlola ikatiso ntle fela le fa a ne a kwala ditlhatlhobo.

Gompieno Edith o gaisana lefatshe lotlhe – kwa Hungary, New Zealand le Holland.

Edith o fentse ditlhatlhobo tsa go nna Moatlhodi wa Bosetšhaba wa Semenogane le Moatlhodi wa Jimonasetiki ya Basadi wa porofense ya Limpopo.
O fentse Materiki wa gagwe ka 2008 mme o batla go ithutela boakiketekšhara (go thala dipolane tsa dikago) kwa yunibesithing. "Mme bokamoso jwa me mo semenoganeng bo bontle thata mo e leng gore ke ka nna ka ema nakonyana pele ke ya kwa yunibesithing," a rialo.

Edith gape ke motaki le moopedi yo o kukunyang. O fentse dikabo tsa go thala e bile o tshamekile mo setlhopheng sa mmino sa sekolo. "Ke nna motlotlo thata fa ke kgona go dira selo se ke se ratang," a rialo. "Ke ne ke sa akanya gore ke ka fitlha kgakala jaana. Ke simolotse jimonasetiki ka go intsha bodutu le go itumedisa fela. Katlego ya me e bakilwe ke go dira ka natla".

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 44 2019/10/20 22:30:51

Letlha:

MAFOKO A MASWA

A re kwaleng

Botshelo jwa ga Edith bo fetogile jang fa a sale a simolola go ikatisa?

Ke eng a ne a simolola ikatiso?

Ntle le go nna le seabe mo jimonasetiking, ke ditalente dife tse dingwe tse a nang le tsona?

O akanya gore lebaka la gagwe la katlego e ka tswa e le lefe?

Setlhogo se se kwadilweng ka ditlhakakgolo tse di ntshofaditsweng ke sefe?

Maikaelelo a mokwalo o o ntshofaditsweng o o fa tlase ga setlhogo ke eng?

Ke eng leina la ga Edith le kwadilwe kwa bokhutlong jwa temana ya ntlha, e seng kwa tshimologong?

Ke mang yo o kwadileng athikele?

O akanya gore o ka bona kae mofuta o wa athikele?

1. Lokwalodikgang
2. Buka ya dikgang
3. Buka ya maboko

Ke eng o rialo? Boela morago kwa athikeleng e e ka ga Edith Moetsi. Thalela maina ka bohibidu, matlhaodi ka botala jwa legodimo o bo o sekeletsa dithuanyi ka botala jwa tlhaga.

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 45 2019/10/20 22:30:51

Go gongwe ka ga Edith

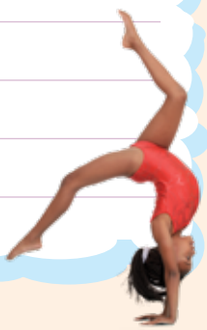

A re kwaleng Lebelela kgang ka ga Edith gape.

Kwala temana e e tlhalosang ka moo Edith a godileng ka teng go tloga nako ya fa a simolola kwa jimonasiamong go fitlha nako ya fa a nna moatlhodi. Kwala dipolelo di le tharo.

A re kwaleng Lebelela melatlhogo e mme morago o dire tse di latelang:

kherikete

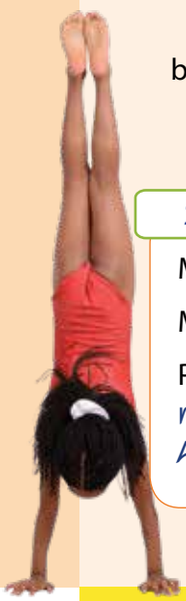
kgwele ya dinao

rakebii

go thuma

a. Golaganya motshameko le molatlhogo wa lokwalodikgang. Dirisa metshameko e e ka fa mojeng.

b. Akanya gore o tshwanetse go kwalela molatlhogo mongwe le mongwe athikele ya lokwalodikgang. Kwala polelokgolo ya athikele nngwe le nngwe. Polelokgolo e go bolelela gore athikele e ka ga eng. E naya dintlha tse dintsi tsa botlhokwa.

Sekao

Molatlhogo: **MTHEMBU O ROBA REKOTO YA DIMMITARA DI LE LEKGOLO**

Motshameko: Diatleletiki

Polelokgolo: Mogaka wa dimmitara di le lekgolo Speedy Mthembu o robile rekoto ya dimmitara di le 100 maabane kwa Bosimegeng jwa Aforikaborwa kwa Port Elizabeth.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 46 2019/10/20 22:30:56

Letlha:

DIWIKETE DI WA KA LETSATSI LA NTLHA

Motshameko:

Polelokgolo:

RAGELE O TSENA MO DIKAMAKGAOLAKGANNYENG A WIMBLEDON

Motshameko:

Polelokgolo:

MOSETSANA O ROBA REKOTO

Motshameko:

Polelokgolo:

A re kwaleng

Thalela madiri otlhe mo molatlhogong o o fa godimo.

Jaanong kwala dipolelo tse di farologaneng o dirisa madiri ao mo pakapheting.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 47 2019/10/20 22:31:14

Ke sebaka sa gago sa go nna mmegadikgang

A re bueng

A le na le lokwalodikgang kwa sekolong sa lona? Fa le na le lona, ke diathikele tsa mofuta mang tse di phasaladiwang mo lokwalodikgannyeng? Fa le se na lona, a o akanya go le botlhokwa go nna le lona? Tlotlang mo ditlhopheng tsa lona.

A re buiseng

Edith o ja semenogane kwa godimo

JJ Menge

Mmajimonasetiki Edith Moetsi, yo o neng a sa itsege pele ga tiragatso ya go fenya mmetlele kwa Metshamekong ya Dijimonasetiki kgwedi e e fetileng, o solofetswe go nna le tiragatso e e kgatlhisang kwa metshamekong ya Commonwealth mo kgweding e e tlang o solofetswe go ngoka batho ba bantsi kwa Sekgeleng sa Ngwaga le Ngwaga sa Dijimonasetiki tsa Bumbo tsa Aforikaborwa. E ke kgaisano e kgolokgolo ya jimonasetiki mo Aforikaborwa ya ngwaga le ngwaga.

Tiragalo e diragala mo kgweding e e tlang e simolola, mme Moetsi o tlaa gaisana kgatlhanong le boradijimonasetiki ba ba itsegeng ba boditšhabatšhaba.

Moetsi 20, go tswa polokwane kwa Limpopo, o fentswe ka phatlhana ya nnalete mo makagaolakgannyeng a go menogana kana go pitikologa ga basadi kwa Metshamekong ya Commonwealth. Le gale, tiragatso ya gagwe kwa metshamekong e mmeile sentle mo mmepeng wa metshameko ya Aforikaborwa.

Moetsi o sweditse go tsenela dijimonasetiki tsa dingwaga di le 11 fa a ne a bogela Diolimpiki tsa 2008 kwa Sydney mot V. Mokatisi Maria Slabbert o lemogile bokgoni jwa gagwe kwa sekolong ka nako ya thuto ya ikatiso. O ne a tsaya Moetsi a mo tlhokomela e bile e sa ntse e le mokatisi wa gagwe.

Moetsi o nnile mogaka wa botaki jwa jimonasetiki ka 2011 mme a rata thata go pitikologa kana go ja semenogane, kwa a neng a tsewa a le mo maemong a borataro mo lefatsheng.

O nna le mmaagwe, nkokoagwe, mmangwaneagwe, bontsalae ba babedi le boausiaagwe ba babedi kwa Polokwane.

"Nkoko le mme ke bona dikgantshwane tsa me, ke bona batho ba ke itlholang ka bona. Ba nthusitse go nna seo ke leng sona," a rialo.

O rata go bogela difilimi le ditsala tsa gagwe, mme a re o tsepamisitse matlho mo ikatisong le jimonasetiking ya gagwe.

Le fa a tlaa bo a gaisanela bogaka lefatshe lotlhe, maikalelomagolo a gagwe gajaana ke go gaisana kwa metshamekong ya Diolimpiki e e tlang.

"Ke dira ka natla thata mabapi le kgaisano eo," a bua.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 48 2019/10/20 22:31:16

Letlha:

A re kwaleng

A Edith o dirile sentle mo dijimonasetiking? Goreng o rialo.

O ne a fenngwa ka phatlhana ya nnalete mo makgaoladikgannyeng. O ne a tswa kae?
O bone mmetlele ofe?

Polelokgolo ya temana ya ntlha ke eng? E kwale.

Tlhalosa bokao jwa setlhogo ka mafoko a gago.

Ke mang yo o kwadileng athikele?

Sekgantshwane ke eng? Dikgantshwane tsa gagwe ke bomang?

Sekgantshwane sa gago ke mang? Goreng o rialo.

A re kwaleng

Dirisa mafoko a go feleletsa dipotso. O se ka wa lebala go simolola polelo nngwe le nngwe ka tlhakakgolo.

Edith o belegwe _____?

O gaisana mo motshamekong _____?

O ikatisa letsatsi le lengwe le le lengwe _____?

O nna le batho ba _____?

Dikgantshwane tsa gagwe ke _____?

kae

leng

ofe

bomang

bakae

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 49 2019/10/20 22:31:17

Go kwala

A re kwaleng

Dirang ka ditlhopha. Dirang mmepe wa tlhaloganyo go rulaganya athikele ya lokwalodikgang e o yang go e kwalela lokwalodikgang lwa sekolo sa lona ka ga Edith Moetsi.

A re kwaleng

Tlotlang ka ga athikele ya lona mo ditlhopheng tsa lona.

Naya athikele ya lona setlhogo.

Mo temaneng ya lona ya ntlha netefatsang gore le araba dipotso tse nne ka ga mang, eng, leng le kae.

Mo temaneng ya bobedi le ya boraro tsenyang tshedimosetso e ntsinyana ka ga Edith. Arabang dipotso ka ga jang le mang. Lo se kwa lwa lebala go dirisa puosebui go ngoka maikutlo.

Mo temaneng ya bokhutlo, khutlisang athikele ya lona.

Fa lo rata lo ka nna lwa taka setshwantsho sa ga Edith mme lwa se naya setlhogo.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 50 2019/10/20 22:31:19

Letlha:

A re kwaleng

A re direng katiso ya puo. Dirisang mafoko a a mo masakaneng go fetola ditlhagiso go nna dipotso.

Edith o tswa kwa Limpopo. (kae)

O bogela difilimi go intsha bodutu. (eng)

O ikatisa letsatsi lengwe le lengwe. (leng)

A re kwaleng

Feleletsa dipolelo o dirisa **wa**, **mo** kgotsa **ke**.

Mošate _____ Limpopo ke Polokwane.

Nothembi o tsaletswe _____ polaseng.

Fa pula e na _____ dirisa sekgele.

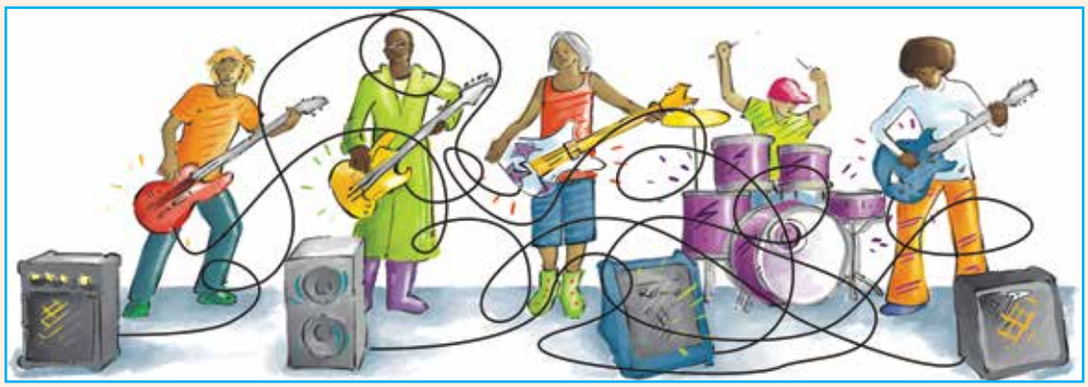
Go le gantsi mo Setswaneng re dirisa dithuanyi tse di tsamaelanang le **sediri** kgotsa tse di tsamaelanang le **matlhaodi** kgotsa **matlhalosi**, jalojalo.

A re kwaleng

Feleletsa dipolelo o dirisa mafoko a a fa tlase.

bangwe ofe botlhe ope mongwe

Bana ba _____ ba tshameka ka sedirisiwa sa mmino.

_____ wa bana o letsa ka *piano*.

Bana _____ ba letsa dikatara tsa bona.

Ga go _____ yo o letsang terompeta ya gagwe.

Jaanong salang dithapo morago go golaganya katara le sebui.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 51 2019/10/20 22:31:21

Tshoswane le leeba

Leanelaphologolo ke kgang e khutshwane e e rutang thuto e e nang le molaetsa. Baanelwa go le gantsi ke diphologolo. Kgang e khutshwane thata. Phologolo e le nngwe go le gantsi e makgakga kgotsa e bosula mme phologolo e nngwe e e bontsha gore maitsholo a ga a amogelesege.

A re bueng Berekang ka ditlhopha.

A o akanya gore diphologolo di a thusana? Jang?
A phologolo e nnye e kgona go thusa e kgolo? Jang?
A motho yo monnye o kgona go thusa motho yo mogolo? Jang?
o akanya gore diphologolo di kgona go buisana? Naya mabaka a karabo ya gago.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

A re buiseng

Tshoswane le leeba

Tsatsi lengwe le le mogote, tshoswane e ne e ntse go bapa le noka. "Go ka nna monate jang go thuma," ya nagana. Ya tsenya leoto le le lengwe mo nokeng, le lengwe le le lengwe. Ka bonako, ya wela mo teng. Metsi a ne a elela ka maatla moo e neng e sa kgone go tswa.

"Thuso!" ya goeletsa. "Ke a nwela!" Fela go ne go se ope yo o utlwang go goeletsa ga yona. Fa tshoswane e utlwa gore e le ruri e ya go nwela, lephoi la feta le fofa. La bona gore tshoswane e mo kotsing mme la latlhela letlhare mo metsing. Le ne e kete ke sekepe se sennye mme tshoswane ya palama mo godimo.

"Ke a leboga lephoi. Tsatsi lengwe ke tlaa go thusa."

Leeba le ne la tshega. "O monnye thata go ka nthusa, tshoswane e nnye." Mme la fofela kgakala.

Go ne ga feta dikgwedi di le dintsi. Jaanong, tsatsi lengwe, tshoswane ya bona leeba le kotame mo setlhareng.

Pele a ka re "dumela" monna a tlhaga ka bora le lerumo. O ne a tlile go thuntsa leeba. Ka bonako, tshoswane ya tlolela mo leotong la monna mme ya mo loma. "Itšhuu!" monna a goeletsa le go diga lerumo la gagwe.

"Ke a leboga," leeba la bua jalo fa le fofela kgakala. "O monnye, fela o bolokile botshelo jwa me."

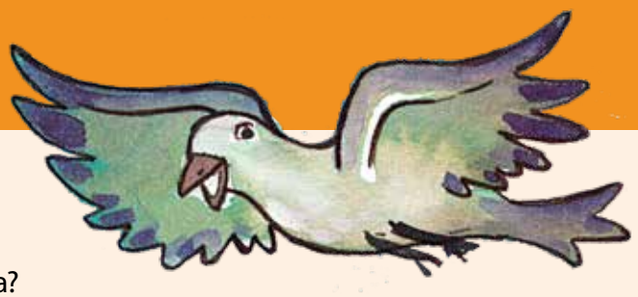

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 52 2019/10/20 22:31:22

Letlha:

A re kwaleng

Ke goreng tshoswane e ne e batla go thuma?

Go diragetse eng ka ga yona?

Leeba le e sirelelditse jang?

Tshoswane e sirelelditse leeba jang?

A o akanya gore kgang e e ka ga sengwe se se diragetseng mo botshelong jwa nnete? Goreng o rialo.

O akanya kgang e e diragetse mo setlheng sefe sa ngwaga?
Tlhopha se le sengwe mme o se sekeletse.

dikgakologo	letlhabula	selemo	mariga

Ke goreng o rialo?

Kgang ke leanelaphologolo. Leanelaphologolo ke eng? Tlhopha nngwe ya dikarabo tse mme o sekeletse palo.

1. Kgang e e nang le baanelwa ba diphologolo e e nang le molaetsa
2. Kgang ya badimo le bagale
3. Lekwalo le lekhutshwane

O akanya gore leanelaphologolo le le re ruta eng?

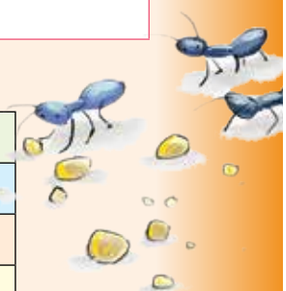

A re kwaleng

Golaganya mafoko a a ka fa molemeng le bokao jwa ona jo bo ka fa mojeng.

gogola	potlana
nnye	ntsinyana
ka tshoganyetso	go sa solofelwa
mmalwa	nametse
palame	tsamaya ka maatla

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 53 2019/10/20 22:31:24

Go akanya ka ga tshoswane le leeba

A re kwaleng

Tlhopha mafoko a le mararo a a tlhalosang tshoswane o bo o a sekeletsa.

bogatlapa

tshwenya

pelokgale

tlhoka tsebe

bosula

go tlhokomela

segatlhamelamasisi

Jaanong dirisa mafoko a mararo go kwala dipolelo di le tharo.

A re kwaleng

Buisa leanelaphologolo la tshoswane le leeba gape mme morago o feleletse tshedimosetso e.

Setlhogo sa leanelaphologolo

Maitshetlego a leanelaphologolo

Baanelwa ba ba mo leanelaphologolong

Kgotlhang mo leanelaphologolong

Tharabololo

Molaetsa

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 54 2019/10/20 22:31:27

Letlha:

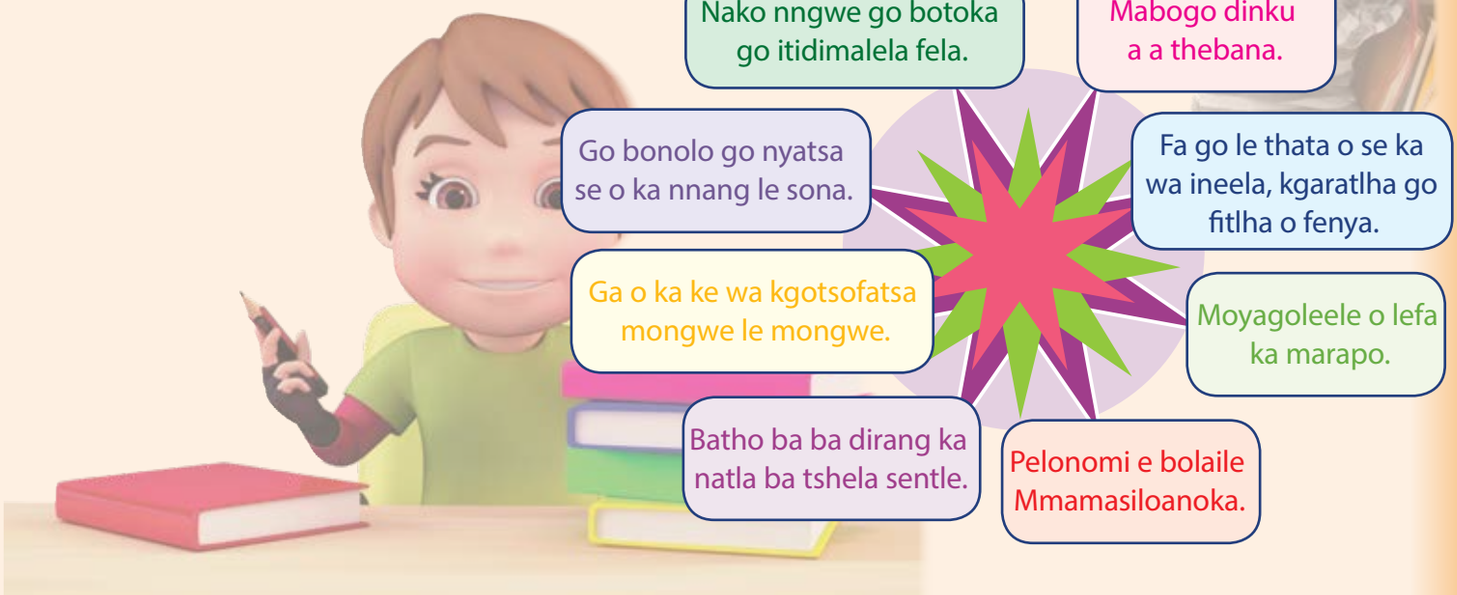

A re kwaleng

Jaanong o ya go kwala leanelaphologolo la gago. Go tswa mo leotwaneng la 1 tlhopha phologolo, go tswa mo leotwaneng la 2 tlhopha diponagalo tsa yona (e ntse jang) mme go tswa mo leotwaneng la 3 tlhopha molaetsa wa kgang.

nngame | pelomaswe | pelokhutshwane | mabela | ikaeletse | bonolo | makgakga | motlapa

Nako nngwe go botoka go itidimalela fela.

Mabogo dinku a a thebana.

Go bonolo go nyatsa se o ka nnang le sona.

Fa go le thata o se ka wa ineela, kgaratlha go fitlha o fenya.

Ga o ka ke wa kgotsofatsa mongwe le mongwe.

Moyagoleele o lefa ka marapo.

Batho ba ba dirang ka natla ba tshela sentle.

Pelonomi e bolaile Mmamasiloanoka.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 55 2019/10/20 22:31:34

27

Tshoswane e e dirang

A re bueng

Berekang ka ditlhopha tsa lona.

A ditshoswane di bereka di le tsosi kgotsa mo ditlhopheng?
O akanya mosola wa go bereka mmogo e le eng?
A le na le ditshoswane mo ntlong ya lona? Di batla eng?
Go diragala eng fa o leka go thibela ditshoswane go bona dijo tsa tsona ka go tswala tsela ya tsona?

A re buiseng

Tshoswane go tshoswane

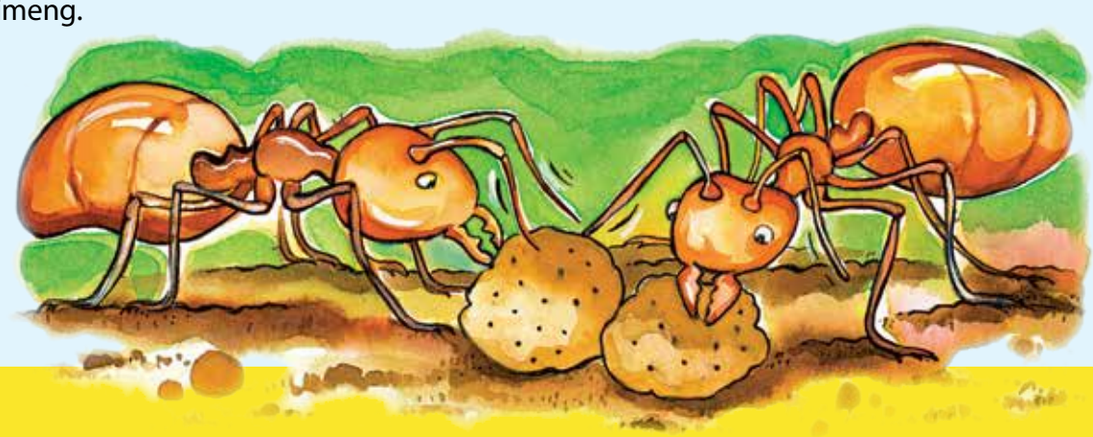
Ditshoswane di tlhaeletsana jang? Ga di kgone go bua fela di tlhoka go bolelelana gore go diragala eng. Di dira jang seno? Di neelana ka monko o o kgethegileng.

O ja borothopate. Mafofora a borotho a wela fa fatshe. Oo! ga go tshwenye. Ga go na ditshoswane fano! Fela ema pele! Go na le tshoswane e le nngwe kgotsa di le pedi tse di sekasekang mafofora. Fa go le jalo, seo ga se bothata. Ditshoswane di le mmalwa ga di ise di utlwise ope botlhoko. Fela leba o di atametse. Diphologolo tse dinnye di fokafokisa manaka a tsona mo moweng.

Ka bonako, e nngwe ya tsona e taboga go kgabaganya fa fatshe mme e nyelele. Mmatlisisi o bone dijo, mme o ya go bolelela setšhaba sa ditshoswane. Fela e tshwanetse go gakologelwa tsela e e boelang morago kwa dijong. Tshoswane ga e tlogele dikgato tsa maoto. E tlogela motlhala wa lonko.

Fa mmatlisisi a fitlha kwa mosimeng o bolelela ba bangwe ka monko wa yona gore o bone dijo. Jaanong go nna le boitumelo jo bogolo. Ka pele ba a tsamaya, ba taboga fa morago ga mmatlisisi go bapa le motlhala wa monko o a o tlogetseng kwa morago. Ka tshoganyetso go na le mola o moleele wa ditshoswane fa fatshe. Mafofora ale a borotho a mo tseleng ya ona ya go boela kwa mosimeng.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 56 2019/10/20 22:31:35

Letlha:

A re kwaleng

Ditshoswane di “buisana” jang?

Di bona tsela ya go boela kwa mesimeng jang?

A o akanya gore ditshoswane ke ditshenekegi tse di botlhaswa kgotsa tse di phepa? Tshegetsa karabo ka mabaka.

Temana e e ka ga ditshoswane e farologana le leanelaphologolo jang?

A re kwaleng

Golaganya mafoko a a ka fa molemeng le bokao jwa ona jo bo ka fa mojeng.

buisana	mongwe yo o rometsweng go bona tshedimosetso
manakana	setlhopha se segolo sa ditshoswane tse di tshelang mmogo
segopa sa ditshoswane	bua
setlhodi	matlhogela a mo tlhogong ya tshenekegi

A re kwaleng

Dirisa maemedi boemong jwa maina a a diristsweng mo dipolelong tse di la telang: -

1. Ditshoswane di kgona go bua
2. Di dirisa manaka go buisana
3. Mmatlisis o di rata thata
4. Bana ba tshameka ka tsona
5. Di dirisa tselana fa di tsamaya

A re kwaleng

Matlhalosi le matlhaodi a a tswa mo leanelaphologolong le le ka ga tshoswane le leeba. Thalela matlhalosi ka bohibidu o bo o sekeletsa matlhaodi ka botala jwa legodimo. Jaanong a dirise mo dipolelong tsa gago.

ratega	
maatla	
ka bonako	
nnye	
mogote	

Tshaeno ya morutabana Letlha

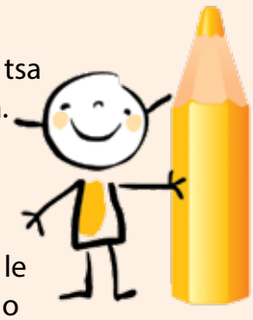
SET HL Gr5 B1 TH2.indd 57 2019/10/20 22:31:36

Go tlhaola kgang

A re kwaleng

Dianelaphologolo di dirisa diphologolo le diponagalo tsa diphologolo go tlhalosa batho le diponagalo tsa bona.

Lebelela kwa morago kwa leotwaneng la diphologolo mo papetlanatirong 26. Tlhopha phologolo e nngwe e o akanyang gore e tshwana le wena o bo o kwala tlhaloso ya gago jaaka ya phologolo eo. Go fa sekao, fa o akanya gore o tshwana le tshoswane, o ka nna wa kwala ka ga moo o berekang ka natla ka teng le ka moo o dirang le batho ba bangwe ka teng.

A re kwaleng

Ntlhakgolo ya leanelaphologolo ke go neelana ka molaetsa kana thuto. Tlotlang se mo ditlhopheng tsa lona. Bua ka ga gore go kaya eng go neelana ka kgakololo. Tlotlang ka dipotso tse di latelang mme morago le kwale dikarabo tsa lona.

O ka batla kgakololo ya motho leng?

O ka se batle kgakololo ya motho leng?

O ka dira eng fa o batla go gakolola tsala mme e sa batle kgakololo epe?

Bolelela ditsala tsa gago ka ga kgang e o e itseng e e nang le molaetsa kgotsa e naya kgakololo. Morago o kwale thulaganyo e khutshwane ya kgang.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 58 2019/10/20 22:31:38

Letlha: _____

A re kwaleng

Kopanya dipolelo. Dirisa makopanyi a a fa tlase.

Sekao	gonne	mme	le

Leeba le digetse letlhare mo metsing. Le ne le batla go thusa tshoswane.

Leeba le digetse letlhare mo metsing gonne le ne le batla go thusa tshoswane.

Tshoswane e ne e gotetse. E ne e batla go thuma.

_____

Monna o ne a tshwere motsu le bora. O ne a batla go thuntsha leeba.

_____

_____

Leeba le ne la tshega. Le ne le sa akaanye gore tshoswane e ka le thusa.

_____

_____

Monna o ratile go thuntsha leeba. Tshoswane e ne ya mo loma.

_____

A re kwaleng

Rulaganya dipolelo tse ka tatelano e e siameng go bopa temana.

Morago ga lobaka tshoswane e ne ya nagana gore e tlile go nwela mme e ne ya goeletsa go batla thuso.

Mo letsatsing le le mogote, tshoswane e ne ya swetsa go itsidifatsa ka go tsena mo nokeng.

"O se ka wa tshwenyega," ga bua lephoi. "Ke tlaa go thusa."

Ka go tlhoka lesego, e ne ya inamela kgakala mme ya wela mo teng.

"Ke a leboga. O bolokile botshelo jwa me," ga bua jalo tshoswane. "Tsatsi lengwe ke tlaa go thusa."

A digela letlhare mo teng ga noka.

Tshoswane ya dirisa letlhare go nna sekepe.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

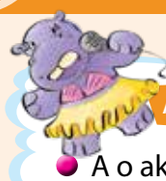
_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 59 2019/10/20 22:31:38

Tau le peba

A re bueng Tlhalosang dipotso tse mo ditlhopheng tsa lona.

- A o akanya gore sebopiwa se sennye se ka thusa sebopiwa se segolo? Ka mokgwa ofe?
- A o itse ka ga kgang nngwe e mo go yona motho yo monnye a kgonneng go fenya motho yo mogolo?
- A o akanya gore bogolo bo aga bo le botlhokwa? Tshegetsa karabo ya gago ka mabaka.
- A o setse o kile wa thusa motho kgotsa phologolo?
- Tlotlela barutwana ka wena gore ke mang yo o mo thusitseng le gore motho yoo kana phologolo eo o e thusitse jang.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

A re buiseng

Tsatsi lengwe, dipeba tse pedi tse di tshetlha di ne di lebeletse tau e kgolo, e e kotsi e robetse mo letsatsing. “Taboga mo godimo ga nko ya gagwe,” ga bua e nngwe. “Bona fa a ka tsoga!”

Ka jalo legotlo le le makgakga la taboga mo godimo ga nko ya tau, mme ga diragala eng? Ee, tau e ne ya tsoga le go tshwara legotlo ka maroo a yona a magolo.

Tau e kgolo go gaisa e ne e tenegile mme e ne e tlile go ja legotlo le lennye le lesetlha. “Tsweetswee tlhe, o se ka wa nja , tau,” ga rapela legotlo le le thathaselang. “Tsatsi lengwe ke tlaa go thusa!”

Tau ya tshega. ”Wena? O monnye thata go ka thusa mongwe, legotlwana! O ka se ka wa nthusa!” Mme, ka gonne e ne e sa tshwarwa ke tlala thata, tau e ne ya tlogela legotlo go tsamaya.

E se lobaka morago ga moo, tau e ne e taboga mo sekgweng. Ka tshoganyetso, ya wela mo seraing se banna ba se dirileng go tshwara phuduhudu. E ne e le letlowa le legolo mme tau e ne ya tshwarega ka bonako.
E ne e sa kgone go tsamaya, fela e ne ya kgona go rora.

“Thuso! Thuso! Thuso!” ya rora. “Mpoloke go tswa mo seraing se.”

Go ne ga feta phuduhudu. “Nka se ka ka go thusa,” ga bua phuduhudu. “Beke e e fetileng o jele abuti wa me.”

Mmutla wa tla o tlolatlola. “Nka se go thuse,” ga bua mmutla. “Beke e e fetileng o jele mme.”

Morago ga moo, legotlo le lennye le lesetlha la tla. “Ga o a nja beke e e fetileng,” a bua jalo. “Ke tlaa go thusa.”

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 60 2019/10/20 22:31:39

Letlha:

Jaanong legotlo le lesetlha le lennye la lomaloma letlowa. La loma le go loma le go loma. Ka thapama mosima o o mo letloweng o ne o le mogolo thata gore tau e ka tlolela kwa ntle.

"Ke a leboga, tsala e nnye. Jaanong ke a itse gore diphologolo tse dinnye di ka thusa diphologolo tse dikgolo jaaka nna," ga bua tau.

A re kwaleng

Tlotlang ka ga se mo ditlhopheng tsa lona mme morago le arabe dipotso.

A o akanya gore kgang e e ka tswa e le nnete? Tshegetsa karabo ya gago ka mabaka.

A o akanya gore kgang e e re ruta sengwe? O akanya gore e re naya molaetsa ofe?

Ke setlhogo sefe se o ka e nayang kgang e?

Leanelaphologolo ke kgang e e re rutang thuto e e rileng kana e re naya molaetsa. A o akanya gore kgang ya tau le peba (legotlo) e re naya molaetsa? O akanya e re naya molaetsa ofe?

Lebelela diane tse mme o bue gore ke sefe se se tshwanelang kgang e. Baya letshwao fa thoko ga sona.

	Tau e se yong ga e yo le meno a yona.		Maano ga a site go sita a loso.
	Mabogo dinku a a thebana.		Fa o fa fi.

Ke goreng peba e ne e tshwenya tau?

Ke goreng tau e ne e swetsa gore e se ka ya ja peba?

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 61 2019/10/20 22:31:40

Go akanya ka ga tau le peba

A re kwaleng

Golaganya tsetla ya ntlha ya polelo le ya bobedi. Morago o kwale dipolelo tse di nepagetseng mo phatlheng e e fa tlase.

Tau e kgolo e ne	Gore botshelo jwa yona bo bolokiwe.
Peba e nnye e ne ya rapela ya bo ya rapela	Sete e ntle ya meno a a bogale.
Tau e ne ya wela mo seraing gonne	Ya robala monate mo letsatsing.
Peba e ne e na le sengwe sa botlhokwa:	Go nna tlhogo e thata jaana.
Tau e ne e tshwanetse go ikopa maitshwarelo mabapi le	E ne e tsamaya ka bonako thata.

A re kwaleng

Buisa leanelaphologolo le le ka ga tshoswane le leeba.
Morago o dire tse di latelang.

- Thalela lefoko le le kayang **tenegile**.
- Sekeletsa lefoko le le kayang go **tetesela**.
- Khalara lefoko le le kayang **tšhotlha dilonyana ka nako e le nngwe**.
- Baya x fa thoko ga lefoko le le kayang **naga e kgolo e e bulegileng**.
- Tshwaya lefoko le le kayang **kopa thata**.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 62 2019/10/20 22:31:40

Letlha: _____

A re kwaleng Lebelela papetlanatiro ya 26 gape, mme o dirise phologolo, diponagalo tsa yona le molaetsa wa e o e kwadileng.

Setlhogo sa leanelaphologolo

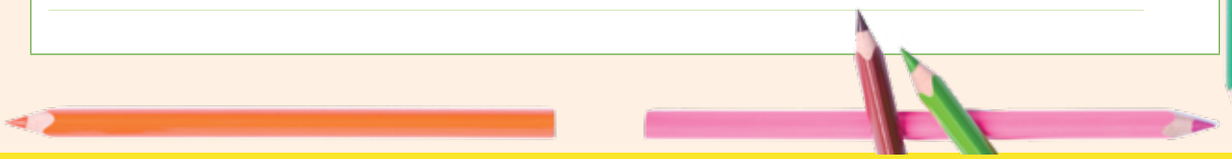
Baanelwa le semelo

Maitshetlego

Ditiragalo

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Molaetsa kana thuto

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 63 2019/10/20 22:31:47

31

Megan o sekaseka leanelaphologolo

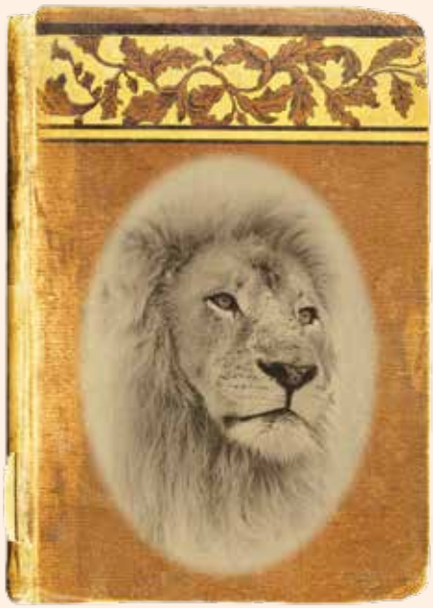

A re buiseng

Tau le Peba

ka Jerry Pinkney

E sekasekilwe ke Meghan Cox

Ditshwantsho tse dintle tsa mebala ya metsi mo kwalololong e ntle e ya leanelaphologolo la Aesop di sa tswa go fenyetsa Jerry Pinkney Medale wa Caldecott wa 2009 wa buka ya ditshwantsho e e itlhaotseng mo Amerika.

Tau le Peba yona e boeletsa kgang ya tlelasiki ya phologolo ya segosi e e bolokang botshelo jwa peba mme morago, ya re e tshwerwe mo letloweng, e bo e bolokiwa ke peba fa e kgaola megalana ya letlowa ka meno go e golola. Mofuta o wa go tlhoka mafoko o diragala kwa Serengeti, lefelo le le tlhaga le le tletseng dinonyane, diphologolo le ditshenekegi tse di boleta. Re bona gore tau ke mogaka wa dilo tsotlhe, jaaka a tsamaya a ikonka mo tlhageng e tshetlha, dithutlwa le ditlou di retolola ditlhogo tsa tsona go e bogela. Mme kotsi e tla ka batsomi ba ba apereng diaparo tsa khakhi. Banna ba thaisa serai sa bona, mme re bona maroo a magolo a mabedi a gata go kgabaganya mogala o o fitlhilweng. Fa go "RRRORRRAAAA....." ga tau go utlwala mo ditsebeng tsa peba, e tlhaga e sianetse go thusa mme e simolola go "ngapa, ngapa" mo dikgoleng fa motshwarwa ena a lebeletse fela.

Bana ba ba magareng ga dingwaga di le 6 le 11 ba tlaa itumelela mokgwa o montle wa selegae o Rre Pinkney a o tsentseng mo kgannyeng ya gagwe. Tau le Peba ka bobedi, go a utlwala ba na le malapa a maswa. Ditsebe tsa bofelo di re bontsha letlhakore le lentle la katse e kgolo e tsamaya le tau ya tshegadi le ditawana tsa yona, fa mo mokwatleng wa yona e sikere kgoro kana kutla yotlhe ya dipeba.

A re bueng

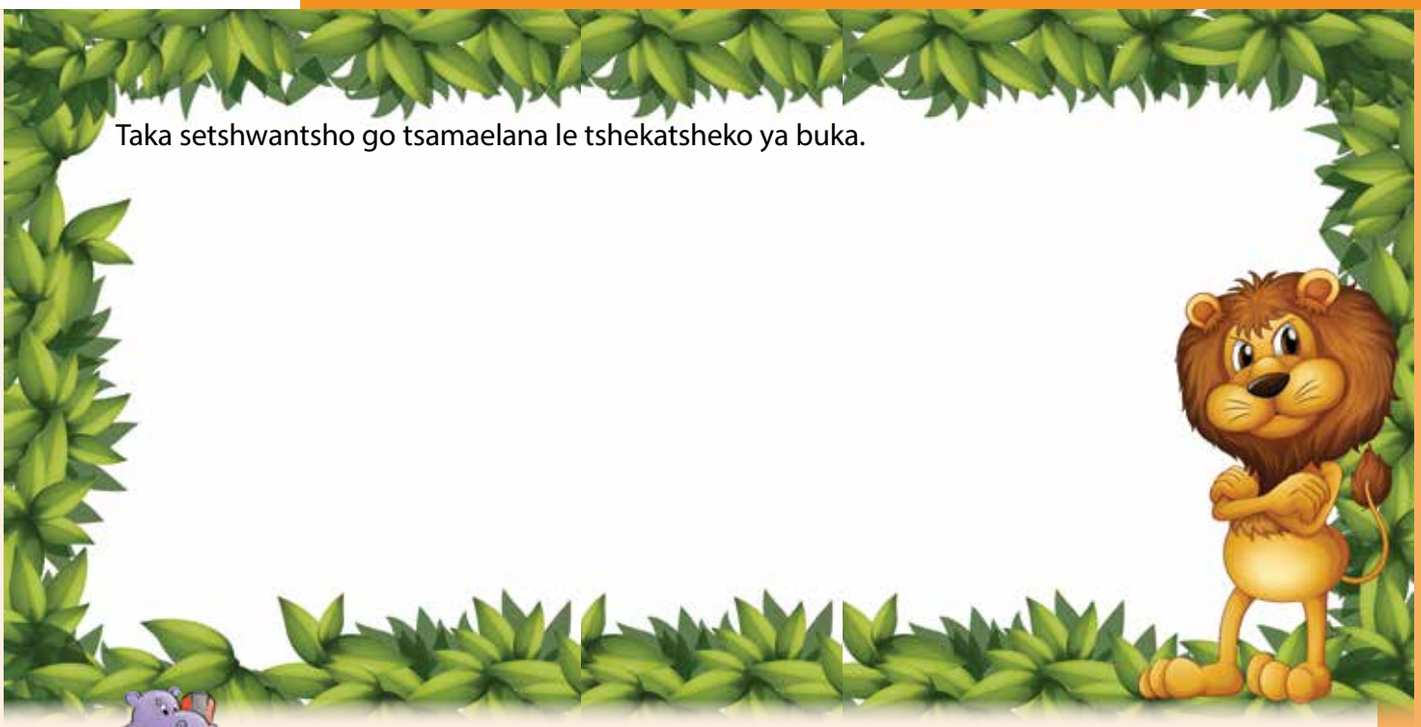

- Ke mang yo o kwadileng buka le go taka ditshwantsho?
- Ke eng buka e e fentse metale?
- Buka e e kwaletswe bana ba dingwaga dife?
- Kgang ya buka e diragalela kwa kae?
- Ke kotsi efe e diphologolo di neng di e lebile?
- Ke eng se se farologanyang leanelaphologolo le la *Tau le Peba* mo go e o kileng wa e buisa?
- Ke mofuta ofe o o o ratang thata? Goreng o rialo.

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 64 2019/10/20 22:31:50

Letlha:

Taka setshwantsho go tsamaelana le tshekatsheko ya buka.

A re kwaleng

Thala mola go nyalanya karolo ya ntlha ya seane le bokhutlo jwa sona.

Motho ga a itsiwe	modikologa o ja pholo ya tona
Mabogo dinku	ga se fete molomo
Seboba re bata sa mokwatla	sa mpa re a mpampetsa
Mafura a ngwana	ke go romiwa
Sejo sennye	a a thebana
Lepotlapotla le ja podi	e se naga

A re kwaleng Jaanong kwala diane tse pedi tsa gago.

A re kwaleng Tlhopha lefoko le le nepagetseng o bo o le thalela.

Mojanala mo beseng o/se tlhoka dibonelakgakala go bogela ditau.

Mmapula le Mmitsi o/ba ya kwa serapeng sa diphologolo.

Gompieno tlelase e/di ithuta ka ga ditau.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 65 2019/10/20 22:31:53

Leanelaphologolo le le gaisang dianelaphologolo tsotlhe

A re kwaleng

Lebelela papetlanatiro ya 29. Lebelela setshwantsho sa peba le tau mo seraing.

Kwala se o akanyang gore ba buisana ka ga sona mo dipuduleng tsa puo.

A re kwaleng

Dirisa tšhate ya gago go tswa mo papetlanatirong ya 30 go dira thulaganyo ya leanelaphologolo le o yang go le kwala, ka ga ka moo peba e thusang tau ka teng. Tlatsa ditlhogo tsa thulaganyo ya gago mo diphatlheng tse di filweng.

Setlhogo

Matseno, mo o tlhalosang dintlha tsa botlhokwa

Mmele, kwa o tlotlang kgang
(netefatsa gore tau le peba di a buisana)

Bokhutlo, kwa o buang ka moo bothata bo rarabolotsweng ka teng

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 66 2019/10/20 22:31:54

Letlha: _____

A re kwaleng Jaanong kwala leanelaphologolo la gago.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 67 2019/10/20 22:31:55

Itlhatlhobe

Ke kgona go		
buisa athikele ya lokwalodikgang		
araba dipotso ka ga athikele ya lokwalodikgang		
lemoga bokao jwa mafoko		
dirisa dithuanyi		
dirisa mafoko a a golaganyang		
kwala dipolelo tse di tlhalosang		
bua ka ga setshwantsho		
bereka ka pakajaanong, pakapheti le pakatlang		
naya kakanyo ya me		
lemoga malatodi		
lemoga polelotlhogo		
kwala athikele		
kwala temana		
rulaganya athikele		
fetola ditlhagiso go nna dipotso		
feleletsa dipolelo o dirisa dithuanyi		
feleletsa dipolelo o dirisa makopanyi		
tlotla ka ga matshwao a dianelaphologolo		
buisa dianelaphologolo		
araba dipotso ka ga dianelaphologolo		
lemoga dipharologano magareng ga kgang ya nnete le ya maitlhamelo		
naya kakanyo ya gago		
golaganya mafoko le bokao jwa ona		
kwala tlhaloso		
lemoga matshwao a dianelaphologolo		
dirisa maemedi		
kwala dipolelo o dirisa matlhaodi le matlhalosi		
dirisa makopanyi		
tlhomaganya tshedimosetso		
bereka ka diane		
buisa tshekatsheko ya buka		
okola sekwalwa		
rulaganya le go kwala dianelaphologolo		
dirisa madiri a a mo bongwe le a a mo bontsing		
dirisa puosebui		

SET HL Gr5 B1 TH2.indd 68 2019/10/20 22:32:02

Diteng

Thitokgang 3: Tshedimosetso

Naya mme o latele melawana Kgweditharo 2: Dibeke 1 - 2

33 Buisa dileibole 70
Dira ka ditlhopha.
Bua ka ga dileibole tse di farologaneng.
Buisanya ka botlhokwa jwa go buisa melawana ka kelotlhoko.
Araba dipotso tse di ikaegileng ka leibole.
Lebaganya mafoko le bokao jwa ona.

34 Tse dingwe gape ka ditaelo 72
Lebaganya tshedimosetso.
Lemoga paka e e laelang.
Dirisa paka e e laelang mo dipolelonolong.
Dirisa matshwao a puiso ka nepo.
Dirisa matlhalosi a nako, mokgwa, felo le la boemo.

35 Go dira sengwe sa go ja 74
Buisa resipi.
Latela ditaelo tsa go dira lebebe le le boleta.
Araba dipotso ka ga resipi
Tlhalosa dikgato tse o ka di tsayang fa o dira seno o dirisa mafoko a a golaganyang jaaka lantlha, morago, go latele le kwa bokhutlong.
Kopanya dipolelonolo go bopa polelotswako o dirisa ka gonne, morago, le fa, fa, gonne.

36 Tse dingwe gape ka ga dijo 76
Naya ditaelo o dirisa mafoko a a laelang: tsamaya, batla, dira.
Latela ditaelo o dirisa imeile ka go dira dibisikiti tsa difatlhego tse di tshegisang.
Romela sms (molaetsakhutshwe)
O dirisa mafoko a a khutshwafaditsweng.
Kwalolola mafoko a makhutshwane: l, m, T, t, g, kg

37 Pitsa ya sopo 78
Buisanya ka setshwantsho.
Buisa kgang e e bidiwang Sopo ya Letlapa.
Araba dipotso ka ga kgang.
Naya mabaka.
Lemoga dikgato tse di dirisitsweng tsa go dira sopo.
Lemoga dipholo.

38 Sopo, sopo, sopo e e monate 80
Tlhopha mofuta wa sopo e e jelweng kwa gae.
Kwala ditsompelo tse di dirisitsweng go dira sopo.
Kwala ditaelo o dirisa mafoko a a laelang jaaka, kgabetlela, obola le go tswakanya.
Kgwaritsakgwaritsa ditsompelo le ditaelo.
Tlhaloganya mosola wa go dirisa marothodi kwa bokhutlong jwa polelo.
Kwala temana ya bokhutlo jwa kgang ya Sopo ya Letlapa.
Dira ka ditlhopha go tlhagisa lenaneo la motshameko.
Kwala lenaneo la motshameko o dirisa ditlhogo tse di neetsweng: setlhogo, pono, baanelwa le poloto.

39 Go lekeletsa ka mebala 82
Bua mo ditlhopheng ka ga molalatladi le mebala ya molalatladi.
Lekanyetsa puo e e newang ke setlhopha.
Buisa tekeletso go tlhagisa mebala.
Tlhopha setlhogo sa tekeletso.
Lemoga mafoko a a laelang.
Feleletsa tšhate e e elelang.
Lebaganya mafoko le bokao jwa ona.
kwalololela mafoko mo dithanoding tsa bona.
Lemoga mme o dirisa matlhalosi: mo, mo godimo, kwa, go tswa, kwa godimo.
Tlatsa matlhalosi a a nepagetseng a a tlhalosang molalatladi mme ba dirise matlhalosi mo dipolelong tsa bona.

40 Tlhopholola dilo 84
Latela dikaelo.
Latela ditaelo go thala diaparo.

Dipotsotherisano Kgweditharo 2: Dibeke 3 - 4

41 Gape se ke fešene 86
Buisanya ka tshedimosetso mo setlhopheng.
Buisanya ka mofuta wa dipotso tse di tlaa dirisiwang mo dipotsotherisanong.
Buisanya ka gore ke tshedimosetso efe ya tlaleletso e mongwe a e tlhokang go bona tshedimosetso.
Buisa dipotsotherisano.
Araba dipotso tse di rileng
Lemoga mosola wa dipotsotherisano.
Kwala dipotso di le tharo.
Dirisa matshwao a potso.
Kwala tshedimosetso ka puopegelo.

42 Tse dingwe gape ka ga dikipa 88
Lemoga ditlhogo tse o ka kwalang ka tsona.
Itemogela gore ke bomang ba ba tshwanetseng go tshwara dipotsotherisano le bona gore ba kwale athikele.
Kwala ditsejwana tse di bulang le tse di tswalelang.
Buisa kerafo e e ikaegileng ka tshedimosetso.
Araba dipotso ka ga kerafo: ka ga dintlha tse di mo magareng le tse di tsepameng.
Ranola le go sekaseka kerafo ya tshedimosetso.
Naya mabaka a tshedimosetso.
Sosobanya tshedimosetso e e bonweng mo tshekatshekong.

43 Go ithuta ka ga bolibolo kana sephailane 90
Tlhalosa melawana o dirisa mokgwa wa tirwa.
Buisa setlhangwa ka ga ditlhogo tsa bolibolo
Lemoga motswedi wa setlhangwa.
Naya mabaka a dikarabo.
Naya setlhangwa ditlhogo.
Lebaganya mafoko le bokao jwa ona.
Kwala mafoko mo thanoding.
Baya tshedimosetso ka puopegelo o dirisa ditsejwana tse di nepagetseng.
Dirisa makopanyi go gokaganya dipolelo mo temaneng gape o dirisa maemedi a a nepagetseng.

44 Tse dingwe gape ka motshameko 92
Kwala bokhutlo.
Feleletsa theibole.
Dirisa ditshwantsho go feleletsa theibole.
Feleletsa dipotsotherisano o dirisa mabotsi mang, eng, kae le leng.
Sosobanya tshedimosetso.
Dirisa pakaphetitsweledi.
Dirisa pakatlangtsweledi.

45 Notshe e e binang 94
Buisanya ka mosola wa go dira mmogo ka setlhopha.
Buisa setlhangwa.
Araba dipotso mo setlhangweng.
Itemogela motswedi wa setlhangwa.
Lemoga bokao jwa mafoko.
Kwala mafoko mo thanoding.
Golaganya dipolelo.
Dirisa mokgwa wa tirwa.

46 Akanya ka ga dinotshe le mamepe 96
Rulaganya tshedimosetso ka tatelano.
Leibola sethalwa.
Kwala temana e e nang le dintlha.
Kwala polelo ya setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang.
Kwala pegelo ka ditlhogo tse di rileng.
Lemoga matlhalosi, maemedi, madiri le mabotsi a a tlhalosang.

47 Ntlole o o gakgamatsang 98
Buisanya ka setshwantsho.
Buisa setlhangwa se se nang le tshedimosetso ka ga Ntlole.
Araba dipotso tse di rileng mo setlhangweng.
Lebaganya mafoko le bokao jwa ona.
Fetolela dipolelo mo dipotsong o dirisa mafoko.

48 Go akanya ka Bontlole 100
Dirisa tshedimosetso go tswa mo setlhangweng go kwala temana e e nang le dintlha.
Feleletsa setlhangwa o dirisa puosebui.
Kwala pegelo ka ga wena o dirisa ditlhogo tse di rileng.
Dirisa matshwao a kgakgamalo.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 69 2019/10/20 22:29:54

Buisa dileibole

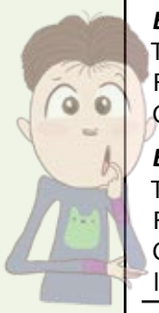
A re bueng Dirang mo ditlhopheng tsa lona.

- Buang ka mefuta e e farologaneng ya dileibole le metswedi: dileibole tsa dijo, dileibole tsa diaparo.
- Goreng go le botlhokwa go buisa ditaelo mo leiboleng?
- O akanya gore go ka diragala eng fa o ka buisa bontlhabongwe jwa ditaelo mo leiboleng?
- Fa o nwa melemo o tshwanetse go e baya kae?
- Goreng go le botlhokwa go buisa ditaelo tse di leng mo leiboleng ya melemo sentle?
- Goreng go le botlhokwa go nwa melemo fela fa go na le mogolo?

A re buiseng

Tshedimosetso e e nang le dintlha

Ditsompelo tsa ka bonako (mo paketeng nngwe le nngwe) *Actigo*
Mosola **Dithibelamalwetse**

Dirisa

Go naya maatla a a feteletseng, nonofo le go maatlafatsa masole a gago a mmele.

Tshedimosetso ya tlaleletso

- *Act-Yu-go* ke kokeletso e e balolang.
- E naya dikotla tse di kgethegileng ka kelotlhoko go go tshola o nonofile.
- E tshola disele di itekanetse.

Fa o dirisa kumo e

- O tlaa ikutlwa o na le maatla a a oketsegileng fa o e nwa letsatsi lengwe le lengwe.

Ditaelo:

Bagolo le bana ba dingwaga di le 10 le go feta
Tshololela diteng tsa pakete mo galaseng ya ¾ ya metsi.
Fudua mme o e tlogele gore e dire dipudula pele o nwa.
O se ka wa dirisa go feta paki e le nngwe mo diureng di le 24

Bana ba dingwaga tse di ka fa tlase ga 10
Tshololela ½ ya pakete mo galaseng ya ¾ ya metsi.
Fudua mme o e tlogele gore e dire dipudula pele o nwa.
O se ka wa dirisa go feta pakete e le nngwe mo diureng di le 24.

Tshedimosetso e nngwe
Boloka mo lefelong le le tsiditsana le le omileng la themphereitšhara e e kwa tlase ga 25°C mme kwa bana ba ka se fitlheleleng.
Go na le dipaki tse di lekaneng tsa kgwedi yotlhe.

Ditsompelo tse e seng tsa bonako: Divithamini B1, B6, B12, C.
Di na le setatšhe, laketose, sukiri kgotsa dilo tse di dibelang.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 70 2019/10/20 22:29:57

Letlha: _____

A re kwaleng

Buisanang ka dipotso tse mo ditlhopheng tsa lona mme morago le kwale dikarabo.

Go kaiwa eng ka tshedimosetso e e nang le ntlha? _____

Nno e e itekanetseng ke eng? _____

Goreng o akanya gore setlhogo se segolo mo leiboleng se segolo go gaisa setlhogo sa karolwana?

_____

Go na le dikarolwana di le kae mo leiboleng?

_____

O ikaegile ka bogolo jwa ditlhaka, ke dikarolo dife tsa ditlhogo tse di leng botlhokwa go gaisa? Di kwale.

_____

Ke dikarolo dife tsa ditlhogo tse di seng botlhokwa thata. Di kwale.

_____

Bana ba ba ka fa tlase ga dingwaga di le 10 ba ka nwa bokanakang?

_____

Goreng o ka nwa *Act-Yu-go*?

_____

O ka ikutlwa jang morago ga go nwa *Act-Yu-go*?

_____

A re kwaleng

Lebaganya mafoko le bokao jwa ona. Thala mola go tswa kwa lefokong mo molemeng go ya kwa bokaong jwa lona kwa mojeng.

bonako	oketsa mo, tlaleletsa
ditsompelo	tlhomamisitsweng, se se rileng
diteng	dijo, kotlo
kokeletso	karolo
dikotla	konokono; dira
kgethegileng	dintlhana

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 71 2019/10/20 22:29:58

Tse dingwe gape ka ditaelo

A re kwaleng

Leba ditaelo tse tsa go nwa seno sa boitekanelo.

Lebaganya tshedimosetso e e fa kholomong e e ka fa letsogong la moja le kakanyokgolo e e fa kholomong e e ka fa letsogong la molema.

Buisa mme o latele ditaelo tsa leibole nako nngwe le nngwe.	O se ka wa reka kgotsa wa dirisa seno sengwe le sengwe sa boitekanelo sa paki e e bontshang go segega, go gagoga kgotsa dikgapetlana.
Itse gore o nwa molemo o o kanakang le gore leng.	Tshola dino tsotlhe tsa boitekanelo kgakala le bana ba bannye. Dino ka gale di na le tatso, gape bana ba ka akanya thata gore ba nwa senotsididi.
O se ka wa itira ngaka.	Fa leibole e re o se ka wa nosa bana ba dingwaga tse di ka fa tlase ga tse di rileng, kgotsa bokete, o se ka wa dira jalo.
Latela dikatlanegiso tsa ngwaga le tekanyetso ya bokete jwa mmele.	O se ka wa naya kgotsa wa nwa go feta ditaelo o akanya gore di tlaa dira botoka kgotsa ka bonako thata.
Latela " BOLOKA KWA GO SA FITLHELELWENG" tlhagiso.	Buisa le go latela leibole. Itse dikhutshwafatso tsa leswana la go ja (lsj) leswana la tee(lst le milikeramo (mg).
Ka gale tlhokomedisisa gore paki le seno ga di a bulwa.	Tsaya tsia ditaelo tsa gore o dirisa jang seno sa boitekanelo.

A re kwaleng

O kgona go bona gore re dirisa madiri a tshwana le **buisa**, **itse** le **latela** fa re naya ditaelo? Madiri a mo pakeng ya taelo.

Jaanong thalela madiri a laelang (madiri a a go bolelelang gore o dire eng) mo temaneng.

Seno sa maatla se se diriwang mo gae

Tee ya garenata e e tsiditsana

Ditaelo: Titiela kgetsana e le 1 ya tee e tala metsotso e le 1-3 mo koping ya metsi a a fisang. Ntsha kgetsana ya tee. Tshela leswana la tee le le 1 la matute a garenata. Tshela mamepe go e naya tatso ya sukiri. Fuduela leswana la semonamone. E tlogele e titiele metsotso e le 15. Tshela kopi ya dikgapetla.Fudua go fitlhela e nna tsididi mme o je monate.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 72 2019/10/20 22:30:00

Letlha: _____

PAKA E E LAELANG

Re dirisa mafoko go naya ditaelo tlhagiso,boikuelo, maele, tshitshinyo kgotsa taelo. O bopa taelo ka go dirisa medirisotaelo ntle le "go". Madiri a a laelang ka gale a dirisiwa kwa tshimologong ya polelo.

Nwaa molemo wa gago.
Nna fa fatshe!
Tlhokomela!

A re kwaleng

Mafoko a a fa tlase ke a a laelang. Mo ditlhopheng tsa lona, buisanyang ka mefuta ya dipolelo tse lo ka di dirang ka mafoko a, mme morago le kwale mo meleng e e sa kwalelang e e fa tlase. Dirisa dipolelonolo mme o netefatse gore lefoko la ntlha le simolola ka tlhakakgolo le gore polelo e felela ka khutlo.

tsaya _____

naya _____

buisa _____

tswalela _____

notlela _____

A re kwaleng

Dirang ka ditlhopha. Lebelela kwa morago kwa papetlaneng ya tshedimosetso ya dintlha mo tsebeng ya 70 mme o thalele letlhalosi le le lengwe la nako, matlhalosi a le **mabedi** a boemo, letlhalosi le le lengwe la mokgwa le le le lengwe la felo.

MATLHALOSI A ...

Matlhalosi a nako a go bolelela leng le gore ga kae: jaanong, gompieno, motlha ope.
Matlhalosi a mokgwa a jang: ka bontle, ka bothakga, ka bosula, sentle.
Matlhalosi a felo a go bolelela kwa: godimo, tlase, fa, kwa, ka fa ntlong.
Matlhalosi a boemo a go bolelela ka ga bogolo kgotsa bonnye jwa sengwe: thata, go lekane, se batlile.

A re kwaleng

Kwala dipolelo tsa gago o dirisa mafoko a. A tsala ya gago e sekaseke dipolelo morago ga gore o di kwale.

gompieno _____

godimo _____

thata _____

bosula _____

ka gale _____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 73 2019/10/20 22:30:02

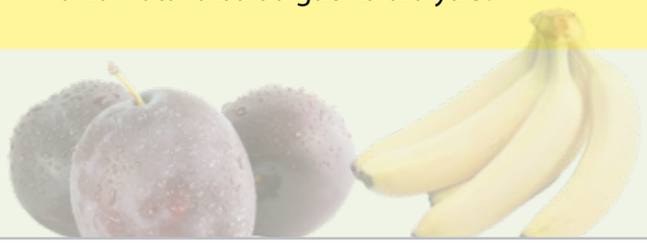
Go dira sengwe sa go ja

Dira lobebe lwa gago lo lo komota

A re buiseng

Ke maitseboa a Lamatlhatso o o mogote thata. Thami o kwa gae mme o fetsa go dira tirogae ya gagwe. Nnakaagwe wa mosimane le wa mosetsana ba ile kwa mabenkeleng le mmaagwe le rraagwe. O a itse gore ba tlile go boa ba gotetse. A ka dira eng go thusa? O ya kwa khitšhining mme o fitlhela resipi e e bonolo go dira lobebe lo lo komota le le balolang. O buisa resipi ka bonako mme a tsaya tshwetso go gakgamatsa monnawe le kgaitsadi ka lobebe lo lo komota fa ba tla gae ka ura ya 5.

Ditsompelo

- 1/2 ya kopi ya diperekisi, dipeinapole, diseteroberi, dimenko kgotsa dipolamo
- 1/2 ya kopi ya dipanana tse di sitsweng
- 3/4 ya kopi ya yokate
- 1 ya kopi ya maswi
- 1 leswana la tee la sukiri

Mokgwa

1. Obola matlapi a maungo.
2. Sega Maungo manathwana a mannye.
3. Tsenya ditsompelo tsotlhe mo pitseng.
4. Tswakanya ditsompelo go nna seedi se se komota, se se elelang.
5. Tshela mo galaseng.
6. E tsenye mo setsidifatsing go e tshola e le tsididi.

A re kwaleng

Buang pele ka dikarabo tsa dipotso tse mo ditlhopheng tsa lona, jaanong di kwaleng fa fatshe.

O baakanya jang maungo?

O tlhoka maswi a mantsi kgotsa sukiri e ntsi?

O tlhoka dipanana tse kae?

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 74 2019/10/20 22:30:12

Letlha: _____

A re kwaleng

Feleletsa dipolelo go tlhalosa dikgato tse Thami a di latetseng go dira lobebe lo lo komota.

Sa ntlha o tshwanetse ... _____

Morago o ... _____

Se se latelang o ... _____

Sa bofelo ... _____

Thami o tlaa tshola lobebe lo lo komota jang?

_____

O akanya gore monnawe le kgaitsadi wa gagwe ba tlaa ikutlwa jang fa ba tla gae? Bua gore goreng.

_____

A re kwaleng

Kopanya dipolelonolo go bopa dipolelotswako. Dirisa mafoko a a mo masakaneng.

Thami o obola matlapi a maungo. Thami o batla go dira lobebe lo lo komota. **(ka gonne)**

_____

_____

Thami o tshela sukiri. Thami o thuga maungo. **(morago)**

_____

_____

Polelonolo e na le sediri le lediri, gape e tlhagisa kakanyo e e tletseng.
Thami o dira lobebe lo lo komota.
Polelotswako e na le polelwanakala e e sa ikemelang e golaganngwa ke polelwanakala e e ikemetseng. O dirisa mafoko a tshwana le ka gonne, fa e sale morago, le fa, fa go golaganya dipolelwanakala tse pedi.
Thami o tshetse motswako mo galaseng morago ga go o fudua.

Thami o nna kwa gae go dira tirogae.
O ne a batla go ya mabenkeleng. **(le fa)**

_____

Thami o dira lobebe lo lo komota. Go ne go le bolelo. **(fa e sa le)**

_____

Thami o ntshitse lobebe lo lo komota mo setsidifatsing. Lo ne lo siame. **(fa)**

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 75 2019/10/20 22:30:21

Tse dingwe gape ka ga dijo

A re kwaleng

Akanya o naya Thami ditaelo tsa go dira lobebe lo lo komota. Taelo ya ntlha o e diretswe.

Santlha yaa ... kwa kitšhineng.

Morago bona ...

Se se latelang ...

Sabofelo dira ...

A re kwaleng

Kalim o ne a batla go dira dikuku tsa sefatlhego se se tshegisang. O kwaletse morutabana wa gagwe imeile a mo kopa ditaelo. Buisa imeile e morutabana wa gagwe a mo romeletseng yona mme morago thala sefatlhego mo phatlheng e e neetsweng.

Go:	'Thuli Ngoma' tn@lehobo.co.za
Go tswa go:	Kalim@newtownkzn.com 3 Mopitlwe 2014 14:22
Setlhogo:	Ditaelo tsa go dira dikuku tsa sefatlhego se se tshegisang

Kalim yo o rategang
Tse ke ditsompelo tse o di tlhokang le dikgato tse o tlhokang go di latela go dira sefatlhego.
Ikatise go thala sefatlhego pele o se thala mo phatlheng e e neetsweng.

Ditsompelo

- 2 dikopi tsa sukiri e e dirisetswang go baka
- 2 lswt la metsi
- Seedi se se serolwana sa go khalara dijo
- 1 paki ya dibisikiti tsa marie
- Lebokoso le lennye la semathisi
- 3 dimikana tsa dimonamone
- Paki ya jelli
- Tšhokolete ya go kgatsha

Mokgwa

1. Sefa 10 lswt la sukiri e e dirisetswang go bakamo sejaneng, tswakanya metsi go dira tege.
2. Tshela marothodi a le mmalwa a seedi se se serolwana, sehibidu kgotsa se setala sa go khalara dijo go bona mmala wa sefatlhego se se tshegisang.
3. Tshela leswana la sukiri e e dirisetswang go baka mo bisikiting mme o rethefatse ka thipa.
4. Dirisa semathisi se se borokwa se le sengwe le se le sengwe se se tala go dira matlho.
5. Sega semikana sa monamone mme o dire sebopego se se kwa godimo go dira molomo.
6. Dirisa kgolokwe ya sukiri e e dirisetswang go baka e tala go dira nko.
7. Dirisa mafofora a tšhokolete go dira miriri, ditedu le dintshi.
8. O se ke wa lebala go thala pele mme o e khalare pele o e dira!

Masego!
Mme Ngoma

Romela

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 76 2019/10/20 22:30:24

Letlha: _____

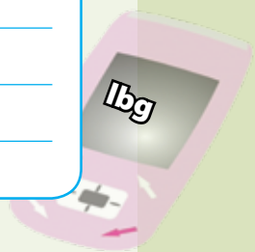
A re kwaleng

Tsaya gore o Kalim, mme o tsaya tshwetso ya go romelela morutabana wa gago molaetsakhutshwe go mo lebogela go go thusa.

Dirisa mafoko a, mo molaetsakhutshwe wa gago.

A re kwaleng

Tsala ya gago e go romeletse ditsompelo tsa resipi. O dirisa mafoko a a khutshwafaditsweng gore ntsalaago yo monnye a kgone go latela resipi.

Ditsompelo tsa go dira dikuku tsa aesing
$\frac{1}{4}$ ℓ maŝwi
2 ml metsi
6 t sukiri
1 t seedi sa go khalara
3 g tŝhokolete go kgatsha

Resipi e e dira 1 kg ya dibisikiti.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 77 2019/10/20 22:30:37

Pitsa ya sopo

A re bueng

Leba setshwantsho mme morago o arabe dipotso

- O akanya gore o ka dira jang sopo ya letlapa?
- O akanya gore e ka nna le tatso e e ntseng jang?
- Ke eng se o se bonang mo setshwantshong se se ka go thusang ka se se ka tshelwang mo sopong?

A re buiseng

Buisa se go tswa mo bukeng ya *Sopo ya Letlapa* mme morago o arabe dipotso.

Masole a mararo a ne a tla gae a tswa ntweng. Ba ne ba sa ja sebaka sa malatsi a le mararo mme ba ne ba tshwerwe ke tlala. Ba ne ba kgabaganya mo motsaneng mme baagi ba ne ba sa batle go abelana le bona dijo tsa bona mme ba fitlha nama, maswi, digwete, khabetshe le ditapola tsotlhe tsa bona.

Fa masole a botsa fa baagi ba ka se ba sadisetse dijo, lapa lengwe le lengwe le ne la bua maaka mme ba naya mabaka a gore goreng ba se na dijo tse ba ka ba fang tsona. Masole a ne a tla ka leano le ba ka le dirisang gore ba ba fe dijo.

Lesole la ntlha la goa," Batho ba bantle!" Baagi ba atamela.

"Re masole a le mararo a a tshwerweng ke tlala mo nageng ya boeng. Re lo kopile dijo mme ga lo na dijo. Mme jaanong, re tlaa tshwanelwa ke go dira sopo ya letlapa."

Sopo ya letlapa? Se e tlaa nna sengwe go itse ka ga sona.

"Santlha, re tlaa tlhoka pitsa e tona ya tshipi, metsi go e tlatsa le molelo gore e fise," lesole la rialo.

"Jaanong, fa lo ka dira dikgolokwe di le tharo tsa lobebe lo lo komota, tsweetswee." Tseo di bonolo thata go ka di bona.

Matlho a baagi a ne a gola fa ba bona masole a latlhela matlapa ka fa gare ga pitsa.

"Sopo nngwe le nngwe e tlhoka letswai le pepere," a bua jalo masole, fa ba simolola go fuduwa. Bana ba taboga go ya go tsaya letswai le pepere.

"Matlapa a a tshwanang le a ka gale a dira sopo e e monate. Fela oo, fa go ne go ka bo go na le digwete, e ne e ka nna botoka go gaisa." Francois taboga o ye go tsaya digwete ka fa tlase ga kobo.

"Sopo e e monate ya letlapa e tshwanetse go nna le khabetshe," ga bua masole a ntse a kgabelela digwete ka fa pitseng. "Fela ga go a siama go kopa se lo se nang sona." Marie taboga o ye go tsaya dikhabetshe tse tharo ka fa tlase ga bolao."

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 78 2019/10/20 22:30:38

Letlha: _____

"Fa re ne re ka bo re na le namanyana le ditapole di le mmalwa, sopo e e ne e ka nna ya tafole ya monna wa mohumi." Baagi ba gopola ditapole le dinama tse di kgwageditsweng ka fa digotlong. Ba taboga go ya go di tsaya.

Sopo ya monna wa mohumi – le tsotlhe go tswa mo matlapeng. Tsa tshwana le maselamose!

"Ah,ga bua masole fa a ntse a fuduela nama le ditapole," "fa re ne re na le korongnyana le kopi ya maswi! Fela- ga go a siama go kopa se lo se nang sona."

Baagi ba tlisa Korong ya bona go tswa kwa difalaneng, le maswi go tswa kwa makukeng. Masole a fuduela Korong le maswi ka fa sopong e e belang fa baagi bona ba lebeletse.

Labofelo sopo e ne ya butswa. "Lotlhe lo tlaa ja," masole a rialo.

Ka letsatsi le le latelang masole a tsamaya…

Marothodi: Dikhutlo tse tharo (…) di dirisiwa go supa fa mafoko kgotsa. tshedimosetso e tlogetswe.

A re kwaleng

Buisang ka dipotso tse mo ditlhopheng tsa lona mme morago lo kwale dikarabo.

Ke eng se se dirang gore sopo e nne le tatso e e monate jaana?

_____

Goreng o akanya gore masole a kgonne go raela baagi?

_____

Akanya gore masole a ya kae ka nako e e latelang?

_____

Ke lebaka lefe le le dirileng gore masole a kope matlapana le ditsompelo?

_____

Ke ditsompelo dife tse ba di dirisitseng?

_____

Ke dikgato dife tse ba di latetseng go dira sopo?

_____

Dipoelo e nnile dife?

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 79 2019/10/20 22:30:39

Sopo, sopo, sopo e e monate

A re kwaleng

Tlhopha sopo e o e dirang kwa gae. Kwala lenaneo la **ditsompelo**. Netefatsa gore ga o tlogele sepe kwa morago.

Kwala ditaelo mo pampitshaneng o dirisa dipolelo tse di laelang go tshwana le go tswakanya ditsompelo sentle, kgabetlelela dieie kana diaeye, tswakanya ditsompelo tse di kolobileng mo ditsompelong tse di omileng.
Netefatsa gore o naya ditaelo tse di utlwagalang. O se ke wa tlogela **kgato** epe kwa morago.

Buisetsa setlhopha sa gago resipi. Netefatsa gore mongwe le mongwe o tlhaloganya dikgato tse o di tsayang go dira sopo.

Morago kwala tiroikatiso ya ditsompelo le ditaelo. Botsa mongwe mo setlhopheng sa gago go go lebisisa yona.

Ditsompelo tsa sopo ya me e ke e ratang

A re kwaleng

Leba polelo ya bofelo ya kgang ka ga sopo ya letlapa. Ga e a felelela. A o kgona go bona maronthorontho a a leng kwa bofelong jwa mola? Maronthorontho a kaya gore kgang ga e a felelela. Kwala temana ya bokhutlo jwa kgang.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 80 2019/10/20 22:30:42

Letlha: _____

A re bueng

Dirisa kgang ya sopo ya letlapa go dira motshameko.

- Dirang mo ditlhopheng. Go tshwanetse go nna le baanelwa ba ba latelang mo motshamekong wa gago: 3 masole, 6 baagi ba motse.
- A mongwe wa masole a fe ditaelo ka ga se masole a se tlhokang go dira sopo.
- E re lesole le lengwe le neele ditaelo ka ga go dira sopo.
- E re lesole la boraro le dire sopo mme le dire gore le latela ditaelo sentle.
- Netefatsa gore moanelwa mongwe le mongwe o bua sengwe mme ba tsaya karolo botlhe mo go direng sopo.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kgwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

A re kwaleng

Kwala tshedimosetso ka ga motshameko wa gago. Dirisa ditlhogo tse.

Setlhogo _____

Pono Bua gore pono e kwa kae le gore e leng.

_____

Baanelwa Bua gore ke baanelwa bafe ba ba leng mo tshimologong ya pono. Naya tlhaloso ka bokhutshwane ka ga bona. Se e ka nna ka ga dingwaga tsa bona, tiro kgotsa botsalano le baanelwa ba bangwe.

_____

_____

_____

_____

Poloto _____

_____

_____

_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 81 2019/10/20 22:30:51

Go lekeletsa ka mebala

A re bueng

- Molalatladi ke eng?
- O bona leng molalatladi mo loaping?
- Mebala ya molalatladi ke efe?
- Melalatladi e tlholwa ke eng?

A re buiseng

Buisa temana e mme lo buisane ka ga yona mo setlhopheng.

A o ka dumela gore mebala yotlhe mo loaping e tswa mo ditseleng tse di farologaneng tsa sebata sa mmu mo moweng di bontsha le go hupa matlhasedi a letsatsi? Fa o ka dira tekeletso e e botlhofo e o tlaa kgona go iponna gore se ke nnete kgotsa ga se nnete.

Ditlamorago ga go bonolo go di bona. Ka jalo o tlhoka go dira tekeletso mo tafoleng ka fa phaposing e e lefifi.

Tlatsa galase e telele ka metsi mme morago o tshele halofo ya leswana le le nnye la maswi mo metsing. Tshwarelela thotšhe gaufi le galase. Bonesetsa thotšhe mo galaseng go tswa kwa dikhutlong tse di farologaneng mme o lebe fa mmala wa metsi a a maswi a fetoga go le gonnye.

Tshela gape halofo ya leswana le le nnye la maswi mme o bone se se diragalang.

Kwa bofelong tshela leswana le le lengwe le le nnye la maswi. Tsamaisa thotšhe kwa godimo le kwa tlase. Bonesa thotšhe go tswa mo dikhutlong tse di farologaneng. Leba gore go diragala eng.

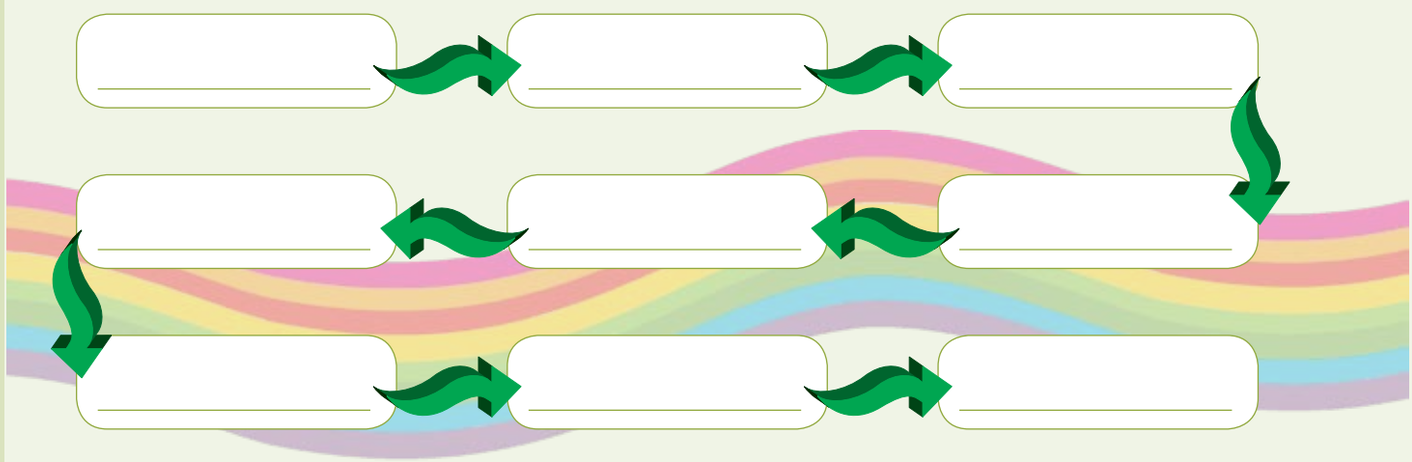

A re kwaleng

Tlhopha setlhogo se se maleba sa temana mme morago o bue gore goreng o akanya se siame.

Mebala e e farologaneng mo loaping | Tekeletso ya mebala | Lebopo la rona

- Thalela mafoko otlhe a a laelang (madiri a a laelang) ka bohibidu.
- Kwala mafoko mo tšhateng e e elelang e e fa tlase, ka tatelano e e nepagetseng.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 82 2019/10/20 22:30:53

Letlha: _____

A re kwaleng

Lebaganya mafoko go tswa mo temaneng e e ka fa molemeng le bokao jwa ona ka fa mojeng.

Kwala mafoko a a ntshofaditsweng mo thanoding ya gago.

Mafoko
sebata
tsabakela
hupa
matlhasedi a letsatsi
dira
farologaneng

Bokao
ditlhase tsa letsatsi
bereka
fapaaneng
metsa
go nna lesedi
lebadi

A re kwaleng

Sekeletsa masupi mo temaneng kakhibidu
Jaanong kwala dipolelo tsa gago o dirisa dithuanyi tse.

ka fa _____

fa _____

kwa _____

go tswa _____

godimo _____

A re kwaleng

Tshasa molalatladi. Morago o tlatse matlhalosi a a nepagetseng mo molalatlading.

merunu	botala jwa legodimo	bohibidu	koporo	mmala wa namune
serolwana	botala jwa tlhaga	ntsho	thokwa	botala jwa legodimo
masetete	botala jo bo tseneletseng	vaelete	meruni	phephole

Jaanong kwala dipolelo tsa gago o dirisa matlhalosi a le mararo a mmala a o sa a dirisang mo molalatlading.

_____

_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 83 2019/10/20 22:30:59

Tlhopolola dilo

A re kwaleng

Dira le tsala. Yo mongwe wa lona o tshwanetse go naya ditaelo mme yo mongwe a di latele. Leba fa tsala ya gago e latetse ditaelo sentle. Dirisa pampitshana e e leng mo tsebeng e e latelang.

1. Kwala leina la gago mo moleng wa bofelo wa pampiri ka fa molemeng.
2. Mo moleng wa ntlha wa pampiri kwala dinomoro 1 go fitlha ka 9. Simolola kwa molemeng mme o kwale dinomoro. Tlogela phatlha mo magagreng ga nomoro nngwe le nngwe.
3. Sekeletsa nomoro 6.
4. Thala naledi kwa godimo mo sekhutlong sa letsogo la molema sa tsebe.
5. Menaganya pampiri ka bogare ka boleele.
6. Bula pampiri ya gago, morago o e menaganye ka bogare.
7. Dirisa ntlhana ya phensele ya gago go phunya phatlhana fa gare ga pampiri (fa go kopanang mameno teng).
8. Thala pelo go dikologa phatlhana e o e dirileng mo pampiring ya gago.
9. Kwala tlhaka ya ntlha ya leina la gago la bofelo mo sekhutlong se se kwa godimo sa letsogo la moja la tsebe.
10. Mo moleng wa bofelo wa tsebe, kwala lefoko *e dirilwe* gaufi le mothalo o mohibidu.

A re kwaleng

O mo motshamekong o o bidiwang *Lobopo lwa molalatladi*. Mmaago o tshwanetse go dira diaparo tsa go diragatsa. Latela ditaelo mo tsebeng e e latelang tsa go thala diaparo tsa motshameko, e khalare mme o e leibole gore o kgone go e neela mmaago.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 84 2019/10/20 22:31:03

Letlha:

- hempe e e galalelang e khibidu
- borukgwe jo bo tshwarang jo botala
- hutse ya khutlonne ya mmala wa namune ka mafofa a mabedi a a tlhomilweng mo godimo
- ditlhako tsa nko e telele tse di serolwana ka dikgojana tsa mmala o o botala jwa legodimo
- ditsebe tse ditelele tse di thokwa
- lebanta le le phephole

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 85 2019/10/20 22:31:09

Gape se ke fešene

A re bueng

A o kile wa tshwara dipotsotherisano le mongwe?
Fa o kile wa di tshwara, bolelela setlhopha gore o kile wa botsolotsa mang le gore goreng. Fa o ise o di tshware, bolelela setlhopha gore o batla go botsolotsa mang le gore goreng. Ke dipotso dife tse o ka ratang go di botsa mongwe yo o kileng a nna motaki wa fešene? Ntle le dipotsotherisano, ke Motswedi ofe gape o o ka o dirisang go bona tshedimosetso ka ga motaki wa fesene?

A re buiseng

Buisa dipotsotherisano ka ga Xoli Mtshali go tswa go *Seventeen magazine* le Henry Holland, motaki wa kwa London yo dirang le Rre Print stores.

Pele o buisa
- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

XM: O simolotse leng go dira le Rre Print?
HH: Mongwe kwa London o ne a bua le nna. Ga ke ise ke ke utlwe ka ga Rre Print fela fa ke simolola go dira dipatlisiso, mme ke bone gore ke Maaforikaborwa a le makae a a ratileng letshwao le, ke akantse gore go ka ntshiamela fa nka tsena mo kgwebong.

XM: Ke sekipa sefe sa Rre Print se e leng mmamoratwa wa gago?
HH: Oh! Ya dikgatiso tsa diphologolo ke yona mmamoratwa wa me!
XM: O itsagala ka go dira dikipa tse di gakgamatsang. Ke kgakololo efe ya gago ka ga go dira dikipa tse di lebegang di farologane?

HH: Go na le ditsela di le dintsi. O ka di apara ka mekgabo e e tlhwatlhwa. Ke akanya gore go siame gape go apara sekipa ka sengwe se se sa tlwaelegang jaaka sekhethe sa mafofa.
XM: O akanya eng ka ga setaele sa Maaforikaborwa?
HH: Ke rata ka fao Aforikaborwa a tswakanyang mmala le dikgatiso. Go a itumedisa. Go na le dinaga di le dintsi kwa batho ba tshabang go apara mebala.
XM: A o rata go buisa?
HH: Ke eta thata mme ke rata makasine. Di naya tshedimosetso ka ga se se diragalang mo fešeneng nako nngwe le nngwe.

XM: O simolotse o le mmegadikgang mme morago o tsweletse ka go taka dikipa. Jaanong o motaki yo o tumileng. Go kgakololo nngwe ya bataki ba baswa?
HH: Ke akanya gore batho ba baswa ba tlhoka go dira dipatlisiso ka ga fesene mme ba lebe ditsela tse di farologaneng tsa go dira mo madirelong. O ka nna motaki kgotsa moreki!
XM: Feleletsa tse di latelang: fa ke ne ke le 14 …
HH: Ke ne ke sa itse se ke tlileng go se dira. Fela ka gale ke na le dikgatlhego mo fešeneng!

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 86 2019/10/20 22:31:13

Letlha: _____

A re kwaleng

Buisanang ka dipotso mo ditlhopheng tsa lona mme morago lo kwale dikarabo fa fatshe.

Xoli Mtshali o ne a direla mang?

Ke mang yo a dirang dipotsotherisano le ena?

Ke mang yo o akanyang gore a ka nna le dikgatlhego tsa go buisa dipotsotherisano tse?

Mosola wa dipotsotherisano e nnile ofe?

Ba bua ka seaparo sefe?

A re kwaleng

Bopa dipotso di le tharo tse o ka ratang go di botsa Henry Holland. O se ke wa lebala go simolola potso ya gago ka tlhakagolo mme o di khutle ka letshwao la potso.

A re kwaleng

Henry Holland a re o rata go dira le bataki ba Aforikaborwa.

Henry Holland a re, “ ”

Xoli Mtshali a re Henry Holland ke motaki yo a tumileng wa fešene.

Xoli Mtshali a re, “ ”

Kwala dipolelo tse ka puopegelo/ modirisopego.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 87 2019/10/20 22:31:15

Tse dingwe gape ka ga dikipa

Henry Holland le Rre Print ba tlhakantse bokgoni le dineo tsa kgwebo go tlhama leibole e ntšhwa ya sekipa. Sekipa se bone katlego e kgolo. Karolo ya katlego ya bona ke ka ntlha ya go dirisa le go tla ga bataki ba baswa, Flora le Tina designs. Rre Print o batla ba kwale athikele ka ga fešene ya batho ba baswa.

A re kwaleng

Kwala ditlhogo di le tharo tsa fešene tse bana ba dingwaga di le 11 le 12 ba ka kwalang ka ga tsona.

A re kwaleng

O tsere tshwetso ya go kwala athikele e e bidiwang, go leibola kgotsa go se leibole. O tshwanetse go tshwara dipotsotherisano le batho mme o dirise metswedi e e kwadilweng go kwala athikele ya gago.

O akanya gore o ka tshwara dipotsotherisano le mang? Kwala metswedi e le mebedi, jaaka bana, mabenkele kgotsa bataki. Naya lebaka la go tlhopha metswedi e o e kwadileng.

Mefuta e mebedi ya dipotso

potso e e tswalegileng: o batla karabo ya ee kgotsa nnyaya.

potso e e bulegileng: Karabo e batla boikakanyetsi le go bapisa mme o tlaa naya kakanyo le maikutlo.

A re kwaleng

O tshwara dipotsotherisano le setlhopha sa bana ba dingwaga di le 12 ka gonne o tlhoka go bona gore ke eng se se botlhokwa mo go bona fa ba reka diaparo. A tlhwotlhwa e botlhokwa? A ke lebenkele le ba rekang mo go lona diaparo le le leng botlhokwa? Ke eng se se botlhokwa, go apara fešene kgotsa go apara mo o lokologileng? A go botlhokwa go reka sengwe se se tumileng? A ba batla diaparo tse di tlaa ba tshwarelelang lobaka lo lo leele kgotsa setlha se le sengwe fela? Ke mang yo o tsayang tshwetso ya gore ba tshwanetse go reka eng – bona kgotsa bomme ba bona?

Kwala dipotso tsa gago fa. Kwala dipotso tse di tswalegileng di le pedi le tse di bulegileng di le pedi.

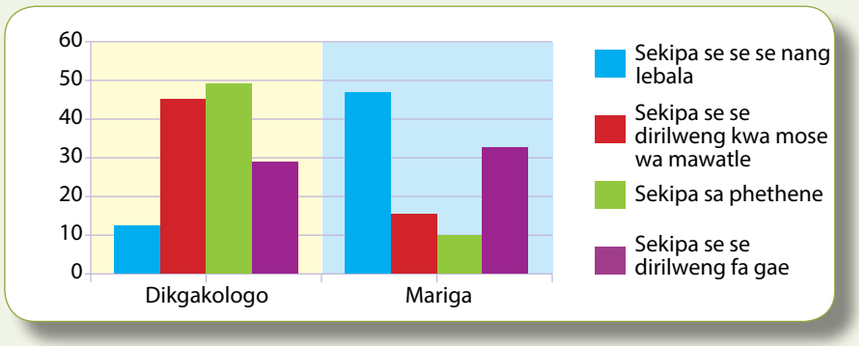
SET HL Gr5 B1 TH3.indd 88 2019/10/20 22:31:21

Letlha:

A re kwaleng

Morago ga dipotsotherisano le bana ba dingwaga di le 12, o tseye tshedimosetso ya gago ya dipatlisiso mme o thale kerafo o ikaegile ka yona.

O itemogetse eng ka dikipa tse le tsa phethene tse di rekisiwang ka dikgakologo le ka mariga?

Ke dikipa di le kae tse di dirilweng kwa mose wa mawatle tse di rekisitsweng? Ke dikipa di le kae tse di dirilweng fa gae tse di rekisitsweng? Pharologano ke efe?

Goreng o akanya gore dikipa tsa kwa moseja di ratega thata ka dikgakologo?

A o akanya gore bana ba rata dikipa tsa leibole kgotsa dikipa tse di lebegang ka tsela e e rileng? Naya lebaka la karabo ya gago.

Ke bana ba le bakae ba ba ratang dikipa tsa kwa moseja go na le tsa fa gae?

Ke bana ba le bakae ba ba rekang dikipa tse di se nang mebala ka dikgakologo?

Ke bana ba le bakae ba ba rekang dikipa tse di se nang mmala mariga?

Goreng go ntse jalo?

Kwala mela e le mmalwa o bue gore ke eng gape se o se fitlheletseng mo dipatlisisong tsa gago.

Tshaeno ya morutabana Letlha

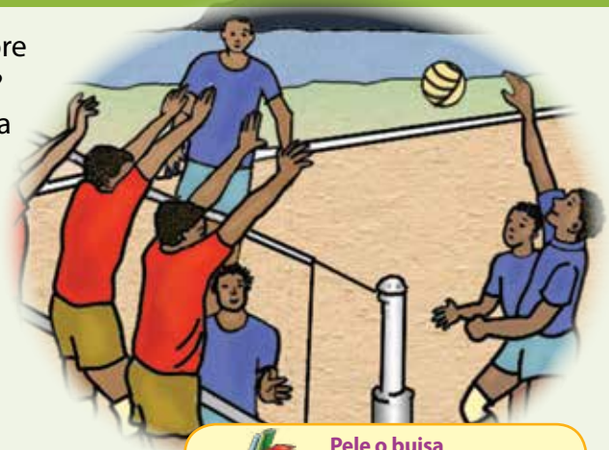
SET HL Gr5 B1 TH3.indd 89 2019/10/20 22:31:24

Ba ithuta ka ga Bolibolo kana sephailane

A re bueng

Bolelela setlhopha sa gago gore o tshameka motshameko ofe? Jaanong ba bolelele melawana ya motshameko.
Dirisa mokgwa wa tira.

Mokgwa wa tira: sediri sa polelo se dira tiro e e kaiwang ke lediri.
Sekao: Mosetsana o raga kgwele.

A re buiseng

Khoto ya volibolo kwa Hout Bay e nyeuma basimane le basetsana fa ba ikatisa.
Ke eng se se ba tlisang mo motshamekong o.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Kitsiso mo pampiring

Dingwaga di le pedi tse di fetileng kwa Hout Bay maphodisa a ne a tshwenyegile ka digongwana tsa dinokwane mo lefelong leo mme ba dumela mo go tseyeng bana ba ba nang le dikgatlhego mo motshamekong go ka ba nyemisa mooko go tsena mo ditlhopheng. Ka jalo ba beile kitsiso mo lokwalodikgannyeng ba kopa batho ba ba nang le dikgatlhego tsa go katisa bana mo motshamekong go ikgolaganya nabo.

Amanda Coetzee o bone kitsiso mme a letsa. "Ke rakgadi wa mosweu yo a neng a tshameka volibolo," a bolelela maphodisa. "Go siame," ba rialo. "A re simolole." Mme Amanda a simolola ka tiro ya gagwe jaaka mokatisi wa bolibolo

Go tswa kwa bodutung go ya go bolibolo

Letsatsi lantlha kwa holong ya sekolo basimane ba ba tseneng ba ne ba sa je monate. Fela ba bangwe ba sa tle le dikgatlhego mme ba bolelela ba bangwe go tla go tshameka. Amanda a fitlhela dikhamphani go mo fa ketleetso ya didiriswa. Kwa bofelong go ne go na le ditlhopha di le pedi mme tsa simolola go tshameka kgatlhanong le ditlhopha go tswa kwa Muizenberg, Cape Flats le Khayelitsha.

Naledi e e golang

Amanda a re naletsana e e atlegileng ke Thandi Nkomo. O na le dingwaga di le 11 mme o tshameketse setlhopha sa porofense dingwaga tse di ka fa tlase ga 14. Setlhopha se ne se le kwa makgaolakgannyeng, fela se ne sa betswa ke sa Algoa Bay.

E bonako, e a itumedisa e bile e tletse boitumelo

Thandi o fetogetse kwa Bolibolo go tswa kwa hoking. A re, Bolibolo e bonako mme e itumedisa thata. E a itumedisa".

Ditlhopha tsa Hout Bay di ikatisa gabedi kgotsa gararo ka beke. Fela Thandi ka dinako tsotlhe o kwa khotong a ikatisa go fitlhela letsatsi le wela. O dira se ka gonne a e rata mme a na le dithulaganyo tse dikgolo tsa isagwe.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 90 2019/10/20 22:31:26

Letlha: _____

A re kwaleng

Go reng bolibolo e simologile kwa Hout Bay? _____

A ditlhopha di ne tsa atlega? _____

Ba tshamekile bolibolo sebaka se se kanakang? _____

O akanya gore karolo e ya mokwalo e tswa kwa kae?
Tlhopha nngwe ya tse di latelang mme o fe mabaka a karabo ya gago.
1. Kgang 2. Motshameko 3. Lekwalodikgang

_____

Naya karolo e ya mokwalo setlhogo. _____

A re kwaleng

Buisa se Amanda a se buang ka ga bolibolo le motshameko.
Baya se a se buang ka puopegelo/modirisopego.

"Ke tshamekile bolibolo thata fa ke sa ntse ke le monnye."

O rile _____

"Re tshwanetse go dira gore batho ba baswa ba nne le dikgatlhego mo motshamekong gore ba nne ba itekanetse ba kwenne."

O rile _____

A re kwaleng

Dirisa makopanyi a a fa tlase go gokaganya dipolelo.
Netefatsa gore, fa go tlhokagala, o dirise maemedi a a nepagetseng.

jaanong

mme

fela

Thandi o na le dipolane tse dikgolo tsa isago. Thandi o solofetse go fetsa sekolo fela ka dipholo tsa materiki. Thandi o siame thata ka bolibolo. Thandi o batla go tshamekela setlhopha sa Aforikaborwa sa bolibolo. Thandi ga a dumelele bolibolo go kgoreletsa tiro ya gagwe ya sekolo. Thandi o moleele. Ditokololo tse dingwe tsa setlhopha tsa leka go naya Thandi kgwele go e phaila.

_____

_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 91 2019/10/20 22:31:26

44 Tse dingwe gape ka motshameko

A re kwaleng

Feleletsa temana ya bofelo ya kgang ka ga Thandi, o bue gore o akanya gore ke mofuta ofe wa maano a a nang le ona.

A re kwaleng

Feleletsa theibole e e fa tlase.
Kwala ka ga metshameko. O ka nne wa tlhopha motshameko mongwe le mongwe o o o ratang.

Leina la motshameko	
Palo ya batho ba ba tlhokagalang go tshameka	
Didiriswa tse di tlhokegang	
Maemo: botlhofo, popota, popota thata	
Molao o le nosi wa motshameko	

A re kwaleng

Tsaya e kete o dira dipotsotherisano le Thandi go dira makasine wa sekolo. Feleletsa dipotsotherisano. Dirisa mafoko a dipotso a a latelang: mang, eng, kae, leng.

Mmegadikgang

Ke dumela gore o mongwe wa dinaledi tsa setlhopha sa bolibolo Sephiri sa katlego ya gago ke eng?

Thandi

Mmegadikgang

Dithulaganyo tsa gago tsa isago ke eng?

Thandi

Mmegadikgang

Thandi

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 92 2019/10/20 22:31:27

Letlha: _____

A re kwaleng

Buisa gape temana ka ga Thandi. Tshedimosetso e kwadilwe ka fa tlase ga ditlhogo tse di farologaneng, tse di kwadilweng ka fa tlase. Gaufi le setlhogo sengwe le sengwe, kwala tshosobanyo ya polelo e e sa feteng nngwe ka ga tshedimosetso e e filweng ka fa tlase ga ditlhogo.

Kitsiso mo pampiring

_____

Go tswa bodutung go ya volibolong

_____

Naledi e e golang

_____

E bonako, itumedisa mme e a ratega

_____

Pakapheti le pakatlang tsweledi

O bopa **pakapheti-tsweledi** ka go dirisa e ne (pheti ya lediri " robala) robetseng

O bopa **pakatlang-tsweledi** ka go dirisa e tla nna (pheti ya "lediri " robala) tlaa "robala".

A re kwaleng

Leba setshwantsho, sa batho ba o ba tshwantshitseng kwa phakeng. Letsatsi le le latelang o bontsha tsala ya gago setshwantsho mme o mmolelela gore batho ba ne ba dira eng. Dirisa pakapheti-tsweledi. Kwala se o se boleletseng tsala ya gago.

Sekao Basimane ba ne ba palame dibaesekele tsa bona.

_____

_____

Jaanong akanya e kete ditiragalo mo setshwantshong di tlaa diragala ka letsatsi le le latelang. Kwala dipolelo ka pakatlang-tsweledi.

Sekao Basimane ba tlaa bo ba palame dibaesekele tsa bona.

_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 93 2019/10/20 22:31:32

Notshe e e binang

A re bueng

Leba ditshwantsho mme o bue ka tsona.
A dinotshe di dira ka bongwe kgotsa di dira le dinotshe tse dingwe?
Goreng o akanya gore go ntse jalo?
Thuso ya go dira mmogo ke efe?
A o rata go dira mmogo le batho kgotsa o rata go dira o le nosi?
Bua gore goreng?

A re buiseng

Notshe e e binang

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Akanya ka letsatsi le le bothitho la selemo.
O ntse kwa ntle mo letsatsing, o nwa senotsididi.
Sengwe le sengwe se didimetse ntle le modumo o o kwa tlase wa go momona. Go momona go a emisa. O ntsha letsogo go fitlhelela senotsididi sa gago mme morago o a se bona: tshenekegi e nnye e e borokwa, e e boboa e mona morumo wa galase ya gago. Ke notshe! Sentle ke notshe e e dirang tiro ya yona e leng go batlela dinotshe tse dingwe tse di leng ka fa phagong dijo.

Selo sa ntlha se e se dirang fa e boela kwa phagong ke go itumedisa dinotshe tse dingwe. E dira se ka go taboga e dira didiko tse dinnye. Fa notshe e dira mmino wa yona, e ka tshikinya mmele wa yona. Dinotshe tsotlhe di kokoana go e dikologa go nkgelela matute mo notsheng e e batlang dijo ka dinakana tsa tsona.

Fa dinotshe di rata monko wa senotsididi, di atamela notshe e e batlang dijo. Notshe e e batlang dijo e tswelela ka go bua le tsona ka go di binela le go tshikinya mmele wa yona.

Fa e tshikinya mmele wa yona ka bonako thata e kaya gore dijo di kwa kgakala thata. Fa e o tsamaisa ka bonya, dijo di fa gaufi. Jaanong dinotshe di a itse gore di fofela bokgakala jo bokae kwa senotsididing sa gago.

O se ke wa tsaya lobaka lo loleele o nwa senotsididi sa gago, o ka iphitlhela o se abelana le dinotshe tse di makgolo a a mmalwa tse di tshwerweng ke tlala!

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 94 2019/10/20 22:31:32

Letlha: _____

O akanya gore temana e e tswa fa kae? Tshwaya karabo ya gago.

	Lokwalodikgang		Buka ya dikgang		*National Geographic for Children*

Goreng notshe e ne e nwa senotsididi sa mosetsana? _____

Goreng notshe e ne ya boela kwa phagong? _____

Dinotshe tse dingwe di dira eng go bona fa di rata se notshe e e batlang dijo e se fitlhetseng?

_____

Mafoko a "go atamela thata" a kaya eng? Tshwaya e le nngwe ya tse di latelang.

	go leba ka kelotlhoko		go nna gaufi thata le notshe ka fa di ka kgonang		go kgobokana gaufi le notshe

dinotshi di dira eng go supa fa dijo di le kgakala kgotsa gaufi?

_____

Mo moleng mongwe le mongwe, lebaganya lefoko la ntlha le lefoko le le nang le bokao jo bo tshwanang. A mangwe a mafoko mo moleng a kaya selo se le sengwe. Tlhopha le le gaisang.

Kwala mafoko a a ntshofaditsweng le a a bapileng mo thanoding ya gago.

morumo	tswaleletswe	foreime	losi	molelwane
motswedi	tlhola	dikgakologo	tlamela	naya
notshe e e dirang	motsomi	phologolo e e jang diphologolo tse di suleng	fitlhela	batla

Tse ke dipolelo tse di kgaogantsweng ka dikarolo di le tharo tse di tswakilweng. Lebaganya dikarolo.

Dinotshe	ba tlaa bo ba bogetse	kwa phagong ya tsona.
Baithuti	o tlaa bo a ja	borothopate ba gagwe ba mamepe.
Bana ba bangwe	ba tlaa bo ba leka	go bona mamepe go tswa mo phagong.
Morutabana wa me	di ne di nwa	kgang ka ga dinotshe mo TV

Kwala dipolelo tse ka mokgwa wa tirwa.

Dinotshe di lomile mosetsana.

_____

Dinotshe di dirile mamepe.

_____

Mokgwa wa tira le wa tirwa
Polelo e kwalwa ka **mokgwa wa tira** fa sediri sa polelo se dira tiro mo polelong, sk. *Mosetsana o ne a tlhatswa ntšwa.*

Polelo e kwalwa ka **mokgwa wa tirwa** fa tiragalo e diragalela sediri sa polelo ke mongwe kgotsa sengwe, sk. *Ntšwa e ne e tlhatswa ke mosetsana.*

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 95 2019/10/20 22:31:33

Akanya ka ga dinotshe le mamepe

A re kwaleng

Baya dipolelo tse ka thulanganyo. Dinomore go tloga ka 1 go fitlha ka 6.

	A re dire borothopate jwa mamepe
	Sega borothopate ka bogare.
	Bo je ka bonako jo bo kgonagalang.
	Rothisetsa mamepe a mangwe mo selaeng sa borotho jo bo tshasitsweng ka botoro.
	Baya selae sa borotho jo bo sa tshasiwang ka botoro fa godimoga bo bongwe.
	Tshasa selae sa borotho ka thipa ya botoro.
	Tsaya dilae tse pedi tsa borotho.

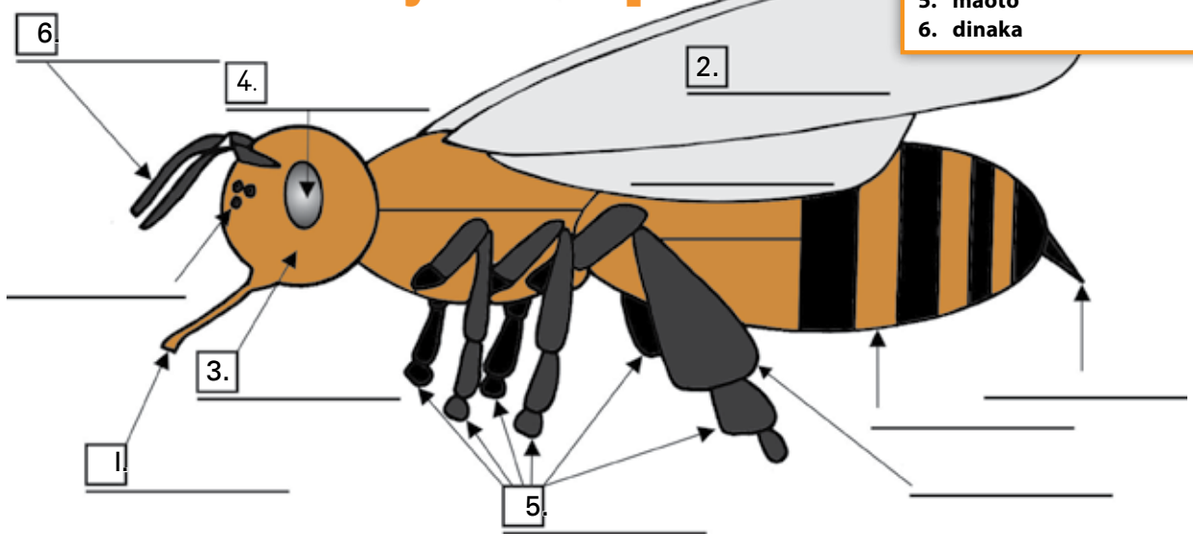
A re kwaleng

A o bona mabokoso a a se nang lobala mo setshwantshong sa notshe? A teng foo gore o kgone go naya dithalo maina ka go kwala lefoko le le nepagetseng mo lebokosong lengwe le lengw

1. leleme le le tshwanang le tšhupu
2. diphuka
3. tlhogo
4. matlho
5. maoto
6. dinaka

Dirisa mafoko a a mo lenaneong go naya dithalo maina.

Notshe ya mamepe

A re kwaleng

Dirisa mafoko mo lebokosong go kwala temana e e nang le dintlha ka ga dikarolo tsa notshe. Netefatsa gore temana ya gago e na le polelo ya setlhogo le polelo e e tshegetsang, le gore o dirise makopanyi go kopanya dipolelo.

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 96 2019/10/20 22:31:35

Letlha:

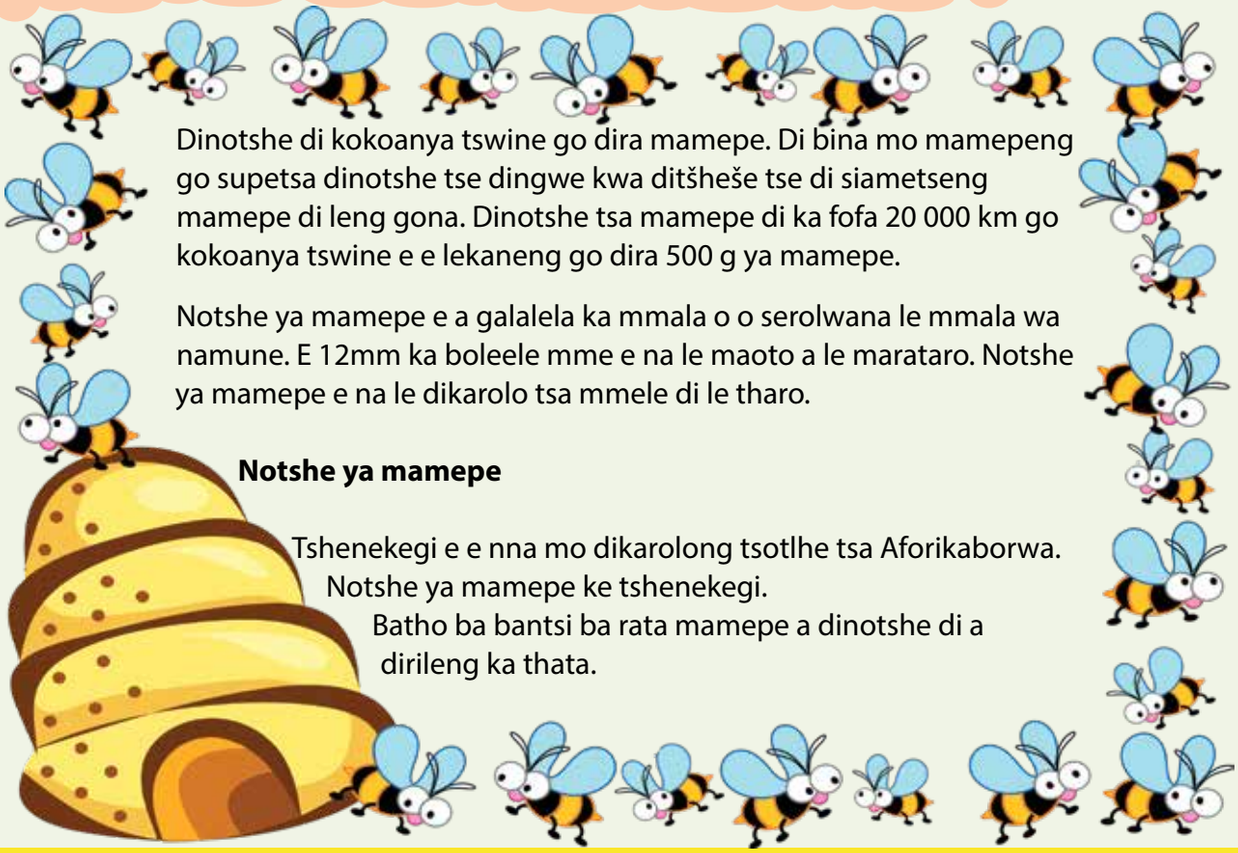
A re kwaleng

Jimmy o na le dikgatlhego ka ga dinotshe mme o kopilwe go kwala pegelo ka ga tsona. Le gale, sengwe ga se a tsamaya sentle mme tshedimosetso mo pegelong ya gagwe ga e ka thulaganyo e e siameng. Kwalolola pegelo o netefatsa gore e na le tse di latelang:

- Setlhogo
- Polelo e e bulang
- Tlhaloso ya gore dinotshe di lebega jang
- Tshedimosetso ka ga kwa di nnang
- Tshedimosetso ka ga se di se dirang
- Polelo ya bofelo e e sosobanyang pegelo

Morago ga go rulaganya pegelo, dira tse di latelang:

- Thalela dintlha, matlhalosi a a tlhalosang ka botala jwa legodimo.
- Sekeletsa maemedi.
- Thalela mafoko a a kayang tiro ka bohibidu.
- Thalela mafoko a a go bolelelang gore dinotshe di lebega jang ka botala.

Dinotshe di kokoanya tswine go dira mamepe. Di bina mo mamepeng go supetsa dinotshe tse dingwe kwa ditšheše tse di siametseng mamepe di leng gona. Dinotshe tsa mamepe di ka fofa 20 000 km go kokoanya tswine e e lekaneng go dira 500 g ya mamepe.

Notshe ya mamepe e a galalela ka mmala o o serolwana le mmala wa namune. E 12mm ka boleele mme e na le maoto a le marataro. Notshe ya mamepe e na le dikarolo tsa mmele di le tharo.

Notshe ya mamepe

Tshenekegi e e nna mo dikarolong tsotlhe tsa Aforikaborwa. Notshe ya mamepe ke tshenekegi. Batho ba bantsi ba rata mamepe a dinotshe di a dirileng ka thata.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 97 2019/10/20 22:31:36

Ntlolane o o gakgamatsang

A re bueng

Bontlolane ba nna fela kwa Australia. A o itse phologolo e e nnang fela mo Aforikaborwa? A o itse sengwe ka ga Ntlolane Fa go le jalo, ke eng? Lebelela ditshwantsho tsa bontlole mme o bue ka ga tsona.

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

A re buiseng

Kopana le ntlolane – mme yo o gakgamatsang le yo o tlolatlolang ka lobelo lo lo kwa godimo

Fa mongwe a ka go kopa go lora ka ga phologolo e e tshegisang, o ka bona go le thata go ka akanya ka phologolo e e sa tlwaelegang gape e itumedisa go na le ntlolane

Bontlolane ba nna kwa Australia. Ba ja bojang mme ba tsaya ka go tlolatlola. Ba bonako mme ba ka tlolatlola ka lobelo lwa dikhilometara di le masomeamarataro go ya go masomeasupa ka ura (go gaisa pitse ka lobelo go le gonnye). Di ka tlola bogodimo jwa dimitara di le tharo.

Ntlolane o dirisa sete ya meno a kwa pele go tlhafuna. Fa meno ao a senyega, a tswa. Sete e nngwe gape ya meno a tswela kwa pele mo legatong la a bogologolo. Ka nako e ntlolane a le dingwaga di le masomeamabedi, e dirisa meno a gagwe a bofelo.

Ntlolane wa mosadi o na le kgetsana. O rwala bana ba gagwe, yo a bidiwang "Joey", ka fa kgetsaneng go fitlhela e kgona go itlhokomela.

Tsela e Joey a golang ka yona e a kgatlhisa.

Morago ga malatsi a le masomeamaratharo e gola ka fa gare ga popelo ya mme ngwana o a tsalwa. E lebega jaaka seboko se se pinki. Se boleele jwa disentimetara di le tharo. Maoto a kwa morago a simolola go gola.

Maoto a kwa pele, a a masesanyane, a thata go ka e thusa go tlolela ka fa kgetsaneng ya mmaayo. E tla nna ka fa gare ga kgetsana go feta dikgwedi di le thataro, e nwa maŝwi go tswa go mme. Ka nako e, e gola go tswa go seboko se se pinki sa sefofu go ntlolane yo o boboa. Maoto a kwa pele le a kwa morago a gola go nna thata. Ditsebe, matlho le nko le tsona di gola ka botlalo.

Ntlo ke mme yo o gakgamatsang tota!

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 98 2019/10/20 22:31:37

Letlha: _____

A re kwaleng

A o akanya gore Ntlole ke phologolo e e tshegisang? Goreng?

_____

Meno a Bontlolane a farologana jang le a gago?

_____

Ntlolane o tsamaya jang?

_____

A o akanya gore ke bomme ba ba siameng? Goreng?

_____

Ntlolane a ka tsamaya ka bonako jo bokae?

_____

Ngwana wa Ntlolane o bidiwa eng?

_____

Goreng mme a na le kgetsana?

_____

Ngwana wa Ntlolane o nna nako e kanakang ka fa gare ga kgetsana ya mmaagwe?

_____

A re kwaleng

Tlhopha lefoko go tswa mo moleng mongwe le mongwe o o nang le bokao jo bo gaufi le mafoko a a ntshofaditsweng mo thanoding ya gago.

gakgamatsa	tshegisang	mekgwa	selo se sele	tshegisa
kgetsana	kgetsana	sekgwama	patina	potla
kgatlhisang	rategang	itumedisang	ntle	hupa
gola	thuthuga	godisa	oketsa	ngaolosa

A re kwaleng

Fetolela dipolelo tse mo dipotsong. Simolola potso nngwe le nngwe ka lefoko le le mo masakaneng. O se ke wa lebala letshwao la potso.

Sekao Bontlolane ba nna kwa Australia fela. (**a**) A Bontlolane ba nna kwa Australia fela?

Bontlolane ba ja bojang, mokgalo le matonkomane. (goreng)

_____

Bontlolane ba tlola bogodimo jwa dimeta di le tharo. (ke bogodimo jo bokae)

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 99 2019/10/20 22:31:38

Go akanya ka Bontlolane

A re kwaleng

Dirisa tshedimosetso e e ka fa lebokosong go kwala temana e e nang le dintlha ka ga Ntlolane

Leina:	Ntlolane
Boleele:	0,6-1,5 m
Bokete:	18-95 kg
Lobelo lo lo kwa godimo:	55 km/U
Ba tshela sebaka se se kae:	9-20 dingwaga
Mmala:	suga, thokwa, pududu
Dijo tse ba di ratang:	bojang

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kwaritsakgwaritsa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Kopa tsala go runa setlhangwa sa ntlha sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

A re kwaleng

Mmê Ntlolane o tshwenyegile ka ngwana wa gagwe. O a mmitsa mme o tla a tlolatlola kwa go ena. Se ke sengwe se ba se buileng. Tlaleletsa tse dingwe o dirisa matshwao a kgakgamalo.

NTLOLE: Ke go boleletse gore o tshwanetse go boela kwa kgetsaneng ya me ka masomeamararo morago ga ura ya botlhano. O a itse gore go fifala ka bonako mariga mme ga go a babalesega gore o nne kwa ntle bosigo!

NGWANA: _____

NTLOLE: _____

NGWANA: Oh! Mmê, ke ne ke itumedisa fela. A re ka ja dilalelo jaanong?

NTLOLE: _____

NGWANA: _____

NTLOLE: _____

NGWANA: Robala sentle. Ke a go rata!

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 100 2019/10/20 22:31:39

Letlha:

Ka ga me!

A re kwaleng **O ikitse jang?**

Akanya o le mmegadikgang wa makasine. A o ka kwala pegelo ka ga wena? O ka reng? Ke tsela ya go ikitsise. Ka fa tlase ga nngwe le nngwe ya ditlhogo tse di fa tlase kwala lenaneo la dikgatlhego, boleng, bokgoni le dingwao.

Dikgatlhego tsa me

Dikao: tshameka bolibolo, taka, apaya

Bokgoni le botswerere jwa me

Dikao: motshameki wa kwa thoko yo o tlhotlhwa, bua metlae, ithuta dikhomphuthara

Dikgatlhegelo tsa me

Dikao: go tlhokomela, rata go tsamaya, didimetse, ratega

Semelo sa me

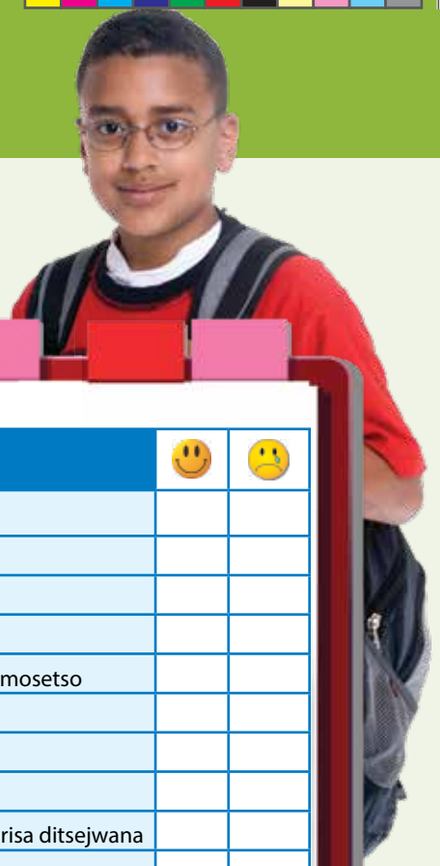
Dikao: go tshepagala, go ikanyega, dira ka thata

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 101 2019/10/20 22:31:40

Itlhatlhobe

Ke kgona go		
Dira mo setlhopheng mme lo lemoge		
Mabaka a go dira le ba bangwe		
Tsaya karolo mo dipotsotherisanong		
Buisa setlhangwa sa tshedimosetso		
Araba dipotso tse di ikaegileng ka setlhangwa sa tshedimosetso		
Kokoanya tshedimosetso mme o tlhame dipotso		
Dirisa matshwao a puiso a a maleba		
Sekaseka tshedimosetso go tswa mo temaneng		
Kwala tshedimosetso ka puopegelo/ modirisopego o dirisa ditsejwana		
Kwala dipotso tse di bulegileng le tse di tswalegleng		
Bopa kakanyo mme o fe lebaka		
Sosobanya tshedimosetso go tswa mo kerafong		
Dirisa mokgwa wa tira le wa tirwa		
Buisa pegelo, naya pegelo setlhogo mme o kwale pegelo		
Lebaganya mafoko le bokao jwa ona		
Dirisa makopanyi go golaganya dipolelo mme o dirise maemedi a a nepagetseng		
Kwala temana go feleletsa setlhangwa		
Feleletsa theibole		
Dirisa ditshwantsho go kwala setlhangwa		
Feleletsa dipotsotherisano o dirisa mafoko a dipotso a a maleba		
Sosobanya tshedimosetso		
Dirisa pakapheti le pakatlang-tsweledi		
Lemoga motswedi wa setlhangwa		
Lebaganya dikarolo tsa polelo		
Kwala dipolelo o dirisa mokgwa wa tirwa		
Rulaganya tshedimosetso		
Naya sethalwa maina		
Kwala temana ya dintlha o netefatse gore go na le setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang		
Lemoga matlhalosi a a tlhalosang, maemedi, madiri le mafoko a dipotso		
Fetolela ditlhagiso mo dipotsong		

SET HL Gr5 B1 TH3.indd 102 2019/10/20 22:31:49

Thitokgang 4: Ntlha le maitlhamelo

Go akanya ka mafatshe
Kgweditharo 2: Dibeke 5 - 6

49 A re direng moribo 104
Nna le seabe mo metlotlong ya ditlhopha.
Buisa dilimeriki.
Lemoga sebopego sa limeriki.
Bua kakanyo.
Araba dipotso tse di rileng.
Buisa leboko.

50 Go ruma 106
Lemoga mafoko a a rumang.
Kwala dipolelo tse di rumisanang.
Dirisa tshwantsho mo dipolelong.
Lemoga dipaterone tse di rumisanang.
Kwala dilimeriki.
Lemoga limeriki ya gago.

51 Poko e nngwe gape 108
Bua ka ga setlha se a se ratang.
Buisa leboko ka ga letlhabula.
Araba dipotso tse di rileng ka ga leboko.
Tlhalosa bokao jwa dipolelwana.
Golaganya mafoko le bokao jwa ona.
Lemoga mothofatso.
Kwala leboko la gago o dirisa mothofatso.

52 Go bereka ka mafoko 110
Lemoga mafoko a a rumisanang mo lebokong.
Kwala mafoko a tlhaloso a gago ka ga selemo.
Kwala leboko la gago le le rumang ka ga selemo.
Kwala dipolelo tse di ikaegileng ka setshwantsho o dirisa pakajaanong-tsweledi.
Thalela madiri mo dipolelong.
Kwala temana o dirisa matlhaodi a a tlhalosang.

53 Ijoo! A leboko le le gakgamatsang! 112
Buisa leboko.
Diragatsa leboko fa pele ga setlhopha sa gagwe.
Naya leboko setlhogo.
Araba dipotso tse di rileng ka ga leboko.
Kwala mafoko a a tlhalosang.
Lemoga bokao jwa mafoko.
Naya lebaka la go rata kgotsa go se rate leboko.
Lemoga malatlhelwa le matshwaotsiboso.

54 A re itlhameleng 114
Lebelela mafoko mo thanoding.
Lebelela bokao jwa mafoko mo thanoding go lemoga modi le bokao.
Kwala leboko la gago o dirisa thulaganyo e e rileng ya morumo.
Tlhalosa sethalo kana setshwantsho.
Thala setshwantsho go nyalana le setshwantsho.
Lemoga poeletsomodumo mo lebokong.
Bopa maina a diphologolo o dirisa poeletsomodumo.
Kwala leboko o dirisa poeletsomodumo.

55 Ke mang? 116
Bua le molekane ka ga gagwe kgotsa motho yo a ratang go nna ena.
itlhalose
Buisa leboko.
Buisa leboko.
Lemoga sebui sa leboko.
Araba dipotso tse di rileng ka ga leboko.
Bua gore a o rata poko e e rumang kgotsa e e sa rumeng.
Sekeletsa mainakgopolo.
Kwala mainakgopolo a gagwe.
Kwala polelo o dirisa leinakgopolo.

56 Ka moo ke kgonang go ikgopolela ka teng? 118
Kwala temana e e tlhalosang o dirisa mainakgopolo.
Kwala leboko ka ga gagwe a dirisa thulaganyo e e rileng.
Buisa leboko le le dirisang leinakgopolo.
Lemoga tshwantshiso mo lebokong.
Fetola tshwantshiso go nna tshwantshanyo.

Ditaelo
Kgweditharo 2: Dibeke 7 - 8

57 Popo ya leanelalebopo la Masarwa 120
Tlotla popo le setlhopha sa gagwe.
Buisa leanelalebopo le le ka ga Masarwa.
Araba dipotso tse di rileng ka ga leanelalebopo.
Lemoga bokao jwa lefoko Masarwa.
Kwala temana.
Batla mafoko go tswa mo temaneng mme morago o a golaganye le bokao jwa ona.

58 Go akanya ka ga Mmaselepe 122
Go akanya ka ga Mmaseletswana
Rulaganya dipolelo go bopa temana e e tlhabosang.
Dirisa matshwaopuiso sentle.
Kwala temana e e tlhalosang.
Dirisa mafoko a a golaganyang.
Feleletsa theibole o dirisa matlhaodi a a bapisang.
Fetolelela ditlhagiso mo dipotsong o dirisa mafoko a a rileng a dipotso.
Dirisa letshwaopuiso sentle.

59 Phikoko e bona kabo 124
Tlhalosa setshwantsho sa phikoko.
Buisa leanelaphologolo ka ga phikoko.
Araba dipotso tse di rileng ka ga phikoko.
Tlhophela kgang setlhogo .
Tlhalosa gore ke eng kgang ya phikoko e le leanelaphologolo.
Naya kakanyo e e nang le lebaka.
Lemoga bokao jwa maele.

60 Go gongwe ka ga phikoko 126
Lemoga setlhogo le dipolelo tse di tshegetsang mo lebokong.
Kwalolola leboko o tlogela tshedimosetso e e sa tlhokegeng.
Feleleletsa theibole o supa baanelwa, maitshetlego, ditiragalo tse di isang kwa kgotlhannyeng, tshokolo, ditiragalo tse di nnang teng ka ntlha ya kgotlhang le molaetsa wa kgang.
Golaganya mafoko le ditlhaloso tsa ona.
Dirisa mafoko go tlhalosa phikoko pele le morago ga phetogo ya yona.
Fetolela dipolelo go tswa mo puosebuing go ya kwa puopegelong.

61 Anansi segokgo se se megagaru le khudu 128
Batla bokao jwa leanelaphologolo go tswa mo ditshwantshong.
Bonelapele ka moo leanelaphologolo le tlaa khutlang ka teng.
Buisa mme morago o arabe dipotso tse di rileng ka ga leanelaphologolo.
Lemoga kakanyokgolo, poloto, maitshetlego le baanelwa.
Lemoga molaetsa wa kgang.
Buisetsa bukatiro tshedimosetso.
Dirisa ditlhogo go bopa mafoko a maswa.

62 Go gongwe ka ga Anansi 130
Rulaganya kgang.
Lemoga kakanyokgolo, poloto, maitshetlego le baanelwa.
Lemoga matlhaodi a a tlhalosang go tlhalosa Anansi segokgo.
Kwala dipolelo o dirisa mafoko a a tlhalosang.
Bolelela setlhopha sa gagwe ka ga mongwe yo o mo itseng, o dirisa mafoko a a tlhalosang.
Kwala tatelano ya ditiragalo o dirisa mafoko a a golaganyang.
Feleletsa dipolelo o dirisa modiriso-go.
Tsenya matshwao a puiso o dirisa ditlhakakgolo, dikhutlo, diphegelwana, matshwaopotso le ditsejwana.

63 Ka moo pitse e tilodi e boneng methaladi ya yona ka teng 132
Lemoga gore kgang ya maitemogelo ke eng.
Tlotla kgang ya maitirelo.
Bua ka ga sephuthelo sa buka le go lemoga motaki, tshedimosetso go tswa mo sephuthelong le go bonelapele pele gore go ya go diragala eng mo kgannyeng.
Buisa kgang.
Araba dipotso tse di rileng ka ga kgang.
Lemoga pharologano magareng ga kgang ya nnete le leanelalebopo.
Dirisa makopanyi go kopanya dipolelo.

64 Itlhamele leanelalebopo la gago 134
Lemoga bokao jwa tshwantshanyo le tshwantshiso.
Kwala polelo o dirisa tshwantshanyo.
Fetolela dipolelo mo bontsing go tswa mo bongweng.
Leanelalebopo ke eng?
Lenaneonetefatso.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 103 2019/10/20 22:29:17

A re direng moribo

A re bueng

A o setse o kile wa tsena mo mathateng a go raga kgwele o bo o thuba sengwe. Bolelela setlhopha sa gago gore go diragetse eng.

A Ferrari ke koloi e e tlhotlhwagodimo? Bua gore ke eng o akanya jalo.

A o itse mongwe yo o nang le koloi ya Porsche? Bolelela molekane wa gago gore e ntse jang.

A re buiseng Buisa maboko a.

Go kile ga bo go na le naledi e ntle.

Ke mang yo o neng a akanya a ka nna montle?

Go fitlha a wela fa fatshe.

A bo a lebega jaaka motshe.

O itsile gore a ka se ka a ya kgakala.

Kaitlyn Guenther

Go kile ga bo go le monna a na le Ferrari

Yo o neng a taboga kwa Kalahari

Go reka dibuka dingwe

Ka gobo ditebego tsa gagwe di le dingwe

Gonne a ne a itlhaganetse.

Y. Ganie

Mofuta o wa leboko o bidiwa limeriki.

Go ne go le monna
mongwe wa kwa Peruu

Yo o lorileng a ja setlhako jaaka setšhuu.

O tsogile bosigo bongwe,

A tshogile thata a na le bangwe,

Ya re a tsoga a fitlhela e le nnete.

Mokwadi ga a itsiwe

A re kwaleng Ke leboko lefe le o akanyang gore le a tshegisa? Goreng o rialo.

Lebelela dilimeriki ka kelotlhoko mme morago o bue gore a tse di latelang ke nnete kgotsa di fosagetse. Tshwaya 'N' fa e le "Nnete" le 'F' fa e "Fosagetse".

Dilimeriki di na le mela e le metlhano	N	F
Dilimeriki ke maboko a a tlhwaafetseng	N	F
Mela ya limeriki e a rumisana.	N	F

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 104 2019/10/20 22:29:19

Letlha: _____

A re kwaleng

A o akanya gore monna wa Ferrari le lekgarebe la naledi ba ne ba akanya gore ba kgethegile? Goreng o rialo?

Monna wa Ferrari o ne a batla go dira eng?

Go diragetse eng ka ga monna yo o neng a lora ka ga setlhako sa gagwe?

A o akanya gore limeriki e e buang ka ga setlhako e a tshegisa? Goreng o rialo.

A re kwaleng

Fa o buisa leboko, o tshwanetse go sekasekana le morumo wa lona. Se se bonolo thata. Ipuisetse leboko kwa godimo, o bo o reetse dinoko tse o di gatelelang. Dinoko dingwe di a gatelelwa, mme tse dingwe ga di gatelelwe. Sekao ke se, se mo go sona re tshwaileng dinoko tse di gateletsweng ka ✔ le dinoko tse di sa gatelelweng ka ✗.

Sekao: ✗ ✗ ✔ ✗ ✗ ✔ Ba ne ba boa go tswa kwa nageng

Jaanong leka go okola leboko le. Dira le tsala ya gago. Sa ntlha opela mafoko diatla, morago o tshwaye dinoko tse di gateletsweng le tse di sa gatelelwang.

Leobu le fetola mebala le le mo gare ga kutu;
Le kgona go bonala jaaka setlhare kgotsa lebota;
Le ditlhong e bile ga le batle go bonwa,
Jalo le dula mo tlhageng le talafale e kete le a ganwa,
Mme le itire o ka re ga le sepe gotlhelele.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 105 2019/10/20 22:29:23

Go ruma

A re kwaleng Kwala mafoko a a rumisanang le a a fa tlase:

noga	gabedi	mosese	karolo	sentle

A re kwaleng Jaanong dirisa mafoko a mabedi go kwala dipolelo tse di rumisanang:

Sekao:

Lebelela noga.

E retselelela go ya kwa letsheng

A re kwaleng Lebelela leboko le le ka ga leobu gape. Mmoki a re le **kgona go tshwana le setlhare kgotsa lebota**.

Mmoki o dirisa tshwantshanyo. O akanya gore mmoki o kaya eng fa a re **leobu le tshwana le setlhare**?

Tshwantshanyo
Tshwantshanyo e dirisa mafoko "tshwana le" kgotsa "jaaka" kgotsa "e kete" go bapisa selo se le sengwe kgotsa kakanyo le e nngwe.
Sekao: O bogale jaaka tau.

Itlhamele ditshwantshanyo di le tharo o bo o bua gore di kaya eng. Dirisa sebedi se sa mafoko mo ditshwantshanyong tsa gago

opela le nonyane

montsho le letlha

bonya le leobu

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 106 2019/10/20 22:29:24

Letlha: _____

Maboko a mangwe a a ruma, mme a mangwe ga a rume. Maboko a a rumang a na le dipaterone tsa mela e e rumisanang. Go na le mokgwa o o kgethegileng wa go bontsha gore ke mela efe mo lebokong e e rumisanang.

Baya **A** fa thoko ga mola wa ntlha. Fa lefoko le le kwa bokhutlong jwa mola o o latelang le rumisana le lefoko le le kwa bokhutlong jwa mola wa ntlha baya **A** gape. Fa o ya kwa lefokong le le sa rumisaneng le lona, baya **B**. Tswelela go kwala tlhaka e ntšhwa fa mola o sa rumisane le mola ope o o tlang fa pele ga ona. Buisa limeriki mme morago o arabe dipotso

Go kile ga bo go le mosetsana a tswa kwa Tlhakong	(**A**)
Yo o neng a re fa a sena go ja a latlhela dijo mo setlhakong.	
Ka maitsholo a a maswe jaana	
Gore a otliwe mmaagwe o ne a gana,	
Mme rraagwe ena a bokolole a bo a goe.	

Limeriki e e na le mela e le mekae?

_____

Ke mafoko afe a a rumisanang? Bontsha paterone e e rumisanang. Re go simololetse paterone.

Jaanong kwala limeriki ya gago, o simolola jaana:

Go kile ga bo go le mosimane yo o neng a kgona go opela

_____

_____

_____

_____

_____

Opa diatla go bontsha dinoko mo mafokong a. Gakologelwa, noko e le nngwe e lekana le moribo o le mongwe. Morago o kgaoganye mafoko go ya ka dinoko tsa ona.

Sekao: konsarata konsa/rata

batshameki ba bolibolo

Willie Wonka le Chocolate Factory

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 107 2019/10/20 22:29:25

Poko e nngwe gape

A re bueng

Berekang ka ditlhopha tsa lona.

- Setlha sa gago se o se ratang ke sefe? Goreng o rialo?
- Setlha sa gago se o sa se rateng ke sefe? Goreng o rialo.

A re buiseng

Ditiro tsa letlhabula

Selemo se simolola go otsela jaanong;
Gautshwana se tlaa bo se kouma;
Mabolomo a a menagana go fitlha kwa ditlhogong,
Setlha se sengwe se a khutla.

Letlhabula le eme mo diphukeng,
Se fela pelo go tsena mo tseleng,
Se na le tiro e ntsi go e dira,
Pele e nna nako ya segagane.

"Ke tshwanetse go penta matlhare," a bua,
"Ka meriti ya bohibidu le gouta,
Le go tsenya nonyane mo tseleng ya tsona,
Pele go nna tsididi thata.

Malatsi a letsatsi a tlaa khutshwafala jaanong;
Ke tlaa oketsa ka phefonyana e e tsiditsana,
e e tlhabang;
Go ikhutsa mogote o wa selemo,
Ga ke dire maitato ape.

Ke na le selo se le sengwe gape;
Tiro ya me e gaufi le go khutla;
Ke tlaa fetola matlhare mogwasa wa dikutla,
Gore bana ba nne le boitumelo jwa letlhabula!"
Joanna Fuchs

A re kwaleng

Tlotla dipotso le molekane wa gago mme morago o kwale dikarabo.

Leboko le bua ka setlha sefe sa ngwaga? Tshwaya karabo e e nepagetseng.

Dikgakologo	
Selemo	
Letlhabula	
Mariga	

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 108 2019/10/20 22:29:27

Letlha: _____

Go ya go diragala eng ka selemo?

Matlhare a nna mmala ofe pele a wela fa fatshe?

Letlhabula le tlaa dira matlhare eng gore bana ba kgone go itumelele ona?

Tlhalosa bokao jwa dipolelwana tse:

go ema mo diphukeng

setlha se a khutla

A re kwaleng

Golaganya mafoko a a mo kholomong e e ka fa molemeng le mafoko a a ka fa mojeng. Kwala mafoko a a ntshofaditsweng mo thanoding ya gago.

otsela	mmereko
pelokhutshwane	omileng
tlhabang	dula
ikhutsa	ngala bonolo
gwasa	boroko
tiro	tsiditsana

Tshwantshiso: Tshwantshiso e tlhagisa ntlha kgotsa e thala setshwantsho sa puo ka go dirisa papiso. Tshwantshanyo e bua gore o tshwana le sengwe (**leobu le tshwana le setlhare**); tshwantshiso e tlhamaletse e bile e bonolo – e re o sengwe (leobu ke setlhare).

Mothofatso ke mofuta wa tshwantshiso e mo go yona diponagalo tsa setho di fiwang sengwe se e seng motho.

Sekao: Lewatle le otla matlapa ka go tenega.

A re kwaleng

Thalela dikao di le nne tsa mothofatso mo lebokong.

A re kwaleng

Jaanong buisa letuntuletso leno la bana.

A o kgona go bona ka moo kgomo, ntšwa le sejana di fiwang diponagalo tsa setho ka teng?

Itlhamele leboko le mo go lona o dirisang mothofatso.

Dumela wena kgomo mmelegabatho,
Ke kopane le katse le ntšwa ba eme le motho
Ka go bona o tlola o tsholola maswi o duma;
Ntšwa a tshegela kwa godimo a re o a loma
Go bona pogiso eo sejana sa inaya naga,
Se boifa se tlaa kopiwa go dubisiwa leraga.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 109 2019/10/20 22:29:30

Go bereka ka mafoko

A re bueng

- Buisetsa leboko la **Ditiro tsa Letlhabula** kwa godimo le molekane wa gago.
- A o lemogile gore mafoko mangwe a a rumisana?
- Ke mo meleng efe e o fitlhelang mafoko a a rumisanang? A se se diragala mo ditemaneng tsotlhe?

A re kwaleng

O ya go kwala leboko la gago le le rumang.

Buisa mela e e fa tlase. Ke mela e le mmalwa ya ntlha ya leboko le le ka ga mariga. Mafoko a kwa bokhutlong jwa mela ya temana nngwe le nngwe a a rumisana

Ka Mosupologo dipula tse di tsididi di ne di tsorotla
Ditsela di ne di tletse batho ba rotla.

Serame sa labobedi se loma ditsebe
Se le tsididi se gatsetsa le lebebe.

Jaanong kwala leboko le le tshwanang le lona ka ga beke ya selemo.

Sa ntlha kwala mafoko otlhe a o ka akanyang ka ga ona go tlhalosa bosa jwa selemo. Bona gore a go mangwe a ona a a rumisanang. Kwala mafoko a mantsinyana a o ka a dirisang a a rumisanang le mafoko a o setseng o na le ona. Jaanong o ka nna wa dirisa mafoko a go go thusa go kwala leboko.

Gakologelwa go dirisa mafoko a a rumisanang kwa bokhutlong jwa mela mengwe le mengwe ya temana
Mme o simolole temana nngwe le nngwe ka “Ka”.
Sekao: Ka mosupologo, letsatsi mo loapi le le botala jwa legodimo

Kwala leboko la gago le le rumang fa.

Temana ke setlhopha sa mela mo lebokong. Maboko mangwe a na le temana e le nngwe, maboko mangwe a na le ditemana tse dintsi. Leboko la “Ditiro tsa Letlhabula” le na le ditemana di le tlhano.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 110 2019/10/20 22:29:31

Letlha: _____

A re kwaleng

Bolelela setlhopha sa gago gore batho ba ba dira eng. Dirisa pakajaanong tsweledi. Jaanong kwala dipolelo tsa gago o bo o thalela madiri.

Re dirisa **pakajaanong tsweledi** go bua ka ga tiragalo e e diragalang jaanong. Re bopa paka e ka go dirisa lediri le le mo pakajaanong. Nakonngwe e dirisa **thuanyi ya sediri** le popego ya lediri la pakajaanong. Sekao: Noga **e a relela**.

Sekao: Basetsana ba tshameka kgwele ya dinao.

_____

_____

_____

_____

_____

A re kwaleng

Lebelela leboko la "*Ditiro tsa Letlhabula*" gape. Mmoki o dirisa matlhaodi a a tlhalosang go tlhalosa letlhabula. Go na le gore a re **phefonyana** a re **phefonyana e e tsiditsana**; go na le gore a re **dikutla tsa matlhare** o bua ka **mogwasa wa dikutla**.

Kwala temana ya mela e le mene ka ga setlha sa ngwaga. Dirisa matlhaodi a a tlhalosang go dira gore bokwadi jwa gago bo tshele.

_____

_____

_____

_____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 111 2019/10/20 22:29:32

Ijoo! A leboko le le gakgamatsang!

A re bueng

Buisa leboko mme morago o diragatse ditemana tsa bobedi, boraro le bone fa pele ga setlhopha sa gago.

Ke rata motshameko o montshwo
Ke itumelela go bona bamekitsha:
Ba tlola jaaka e kete ba makgoapilo,
Ba bangwe ba bona ba taboga jaaka e kete.

Ba tebetse magodu. Baemanokeng ba goa!
Jaaka merubisi, Fa batshameki ba fosa bolo
E matlho a magolo, ka tlhogo e e tshekeletsa,
mme gae bone sentle mtshegare!
Ba goba jaaka e kete ba Batla go ba bolaya
Ka mantswela a bona a a borothe!"
Fa batshameki ba lwela go botshwara bolo:
Melomo ya babogedi E tswana manga ka ntlha
ya go letsa melodi --
Fa setlhopha sa bona se latlhegelwa,
Ba utlwa botlhoko le go tlala lefufa
Mme baba itumela fana motshameko o fela.
Mme ba dikakanyo di bosula,
Le moatshe ka matlho a mahibidu,
A tlile a rotogile magareng ga dikgwa,
Mme a itumela jaaka a boela gae!
Nngwe pedi! Nngwe pedi; go ya ka tsepamo e e re busang
Legare la ya la jewa 'kansetlhare'!
O ne a o tlogela o sule, ka tlhogo ya ona
Mme a boela gae a tlolatlola!

Lewis Carroll (Mokwadi ga a itsiwe); motswedi: www.poetryfoundation.org

A re kwaleng

Naya leboko setlhogo.

Mmoki o dirisitse mafoko a mantsi a maitirelo. O akanya gore ke eng a dirile se? Tshwaya karabo e o akanyang gore e nepagetse.

	O ne a batla gore leboko le nne la metlholo.
	O ne a batla gore babuisi ba ikakanyetse fa ba buisa leboko.
	O ne a le motlapa go dirisa mafoko a nnete.
	O ne a sa batle gore babuisi ba tlhaloganye leboko.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 112 2019/10/20 22:29:32

Letlha: _____

O diragaditse karolo nngwe ya leboko. O akanya leboko le bua ka ga eng?

Fa e le gore o kile wa kopana le merubisi mo lefifing a e ne ya go tshosa? Goreng o rialo.

Kwala dilo di le tharo tse di tlhalosang morubisi.

Kwala se o akanyang mafoko a a se kaya.

tshekeletsa _____

tebela _____

baemanokeng _____

magodu _____

loapi _____

lefifi _____

A o ratile leboko? Goreng o rialo. _____

A re kwaleng

Setlhogo sa papetlanatiro e, **Ijoo! A leboko le le gakgamatsang!** Le na le matshwaotsiboso a mabedi. La ntlha le fa morago ga lelatlhelwa le e leng lefoko le lekhutshwane le le dirisitsweng go tlhagisa kgakgamalo; la bobedi ke gakgamalo.

Thalela malatlhelwa o bo o sekeletsa matshwaotsiboso mo lebokong le lekhutshwane le le latelang.

Fa Monyai a ne a tshwerwe ke sehuba, hu-hu-ethiaa,

Ngaka e ne e itse gore e di-re hu-hu-ethiaaa.

E fodisitse bolwetse

Ka lemao ke bogetse

Fa Monyai a bua ditsiabadimo a leletse ...

Heela! Go gontle!

Ijaa! Ke eme kwa ntle!

Ijoo! Mosimane mongwe ba mo thuntshitse!

Malatlhelwa ke mafoko a a dirisiwang go tlhagisa maikutlo a a maatla kgotsa maikutlo a tshoganyetso. A tsenngwa mo polelong – go le gantsi kwa tshimologong – go tlhagisa kgakgamalo, tenego, boitumelo, kgotsa phisego.

Letshwaotsiboso (!) le dirisiwa morago ga polelo e e tlhagisang maikutlo a a maatla.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 113 2019/10/20 22:29:32

A re itlhameleng

O tshegetsa setlhopha sefe sa **kgwele** ya **dinao**? O ikutlwa jang fa se latlhegelwa ke motshameko? A o a bone?

Nnyaya! Gonne ga a yo. Ke mafoko a a itiretsweng.

Jaanong batla **makgoapilo**. O tlaa bona gore ke kopanyo ya **kgoma** le **loapi**. Mokwadi o itiretse se le ena. A mme batshameki ba kgwele ya dinao ba bonako? Ke mafoko afe a a go bolelelang se? Naya lefoko le le lengwe le le kayang babogedi? Babogedi ba ikutlwa jang fa batshameki ba fosa bolo?

Bereka le setlhopha sa gago. Lebelela mafoko a go bona gore a bopiwa ke mafoko afe gape:

Ditsiabadimo batshameki Kgakgamalo Tlolatlola

Matshwaotsiboso Sehuba Thuntshitse rotogile

Kwala temana ya gago o dirisa mafoko a o a itlhametseng. Temana ya gago e nne le mela e le mene ka boleele. Dirisa thulaganyo e e fa tlase. ya morumo wa leboko la Motshameko o montshwo: ab; ab.

Lebelela setshwantsho se se fa thoko ga leboko.
Se tlhalose.

A setshwantsho se go naya kakanyo ya se leboko le buang ka ga sona? Goreng o rialo.

Fa o ne o ka kopiwa go taka setshwantsho sa leboko la Motshameko o montshwo, o ne o tlaa taka eng? Goreng o rialo.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 114 2019/10/20 22:29:33

Letlha: _____

Fa re kwala poko re dirisa mafoko ka mokgwa o o kgethegileng. Mokgwa o mongwe o o kgethegileng o bidiwa poeletsomodumo.

Buisa leboko le o bo o sekeletsa dikao tsotlhe tsa poeletsomodumo.

Poeletsomodumo ke fa mafoko a a atamelaneng a dirisa medumo e e **tshwanang**. Gakologelwa, e seng tlhaka e e tshwanang mme e leng modumo o o tshwanang.

Sk. Koko e kokoantse dikokola kwa tlase kwa tseleng.

Motshameko wa kgwele ya dinao

Lebolomo le bolo di bapile,
Duba dikuku le dipepenene.
Ena le vene ya gagwe ba bone bothata,
Selo se se sesang mo metsing se sesesane thata!
Bolo e boitumelo e bile e bonolo.
Amogelang Amo mo mebileng le mmone

Naya diphologolo dingwe maina le dirisa poeletsomodumo.

Sekao: Thutli Thutlwa, Gwagwi Segwagwa, Tawi Tau

	katse		ntšwa
	tlhapi		nkwe

Atolosa mola go nna leboko la kgang. Ithabiseng!

Bolo e boitumelo e bile e bonolo (A)

_____ (B)

_____ (A)

_____ (B)

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 115 2019/10/20 22:29:33

Ke mang?

A re bueng

Bua le molekane wa gago ka ga dipotso tse.

- A o itumelela gore o mang kgotsa o ka rata go nna motho yo mongwe? Goreng o rialo.
- Bolelela molekane wa gago ka ga mongwe yo a totang a go tlhaloganya.
- Itlhalosetse molekane wa gago. O ka nna wa bua ka ga gore o lebega jang kgotsa gore o motho wa mofuta mang.
- Jaanong tlhalosa tsala ya gago ya botlhokwa. A o akanya gore o tlaa dumelana le tlhaloso ya gago? Goreng o rialo.
- Akanya gore o ne o batla go nna motho mongwe. Ke mang yo o ka ratang go nna ena? Goreng o rialo.

A re buiseng

Buisa leboko le.

Batho bangwe ba ithaare ba a nkitse
Bangwe ba akanya gore ba nkitse
botoka go na le ba bangwe
Mme ke akanya gore ba fositse.
Nakonngwe ke moleele
Nakonngwe ke mokhutshwane
Nakonngwe ke mafura
Nakonngwe ke mosesane.
Mme ba sa ntse ba re ba a nkitse
Mme ga ba nkitse
Gonne ga ke itlhalose
Ke tlhalosa moriti wa me.

Joe Mhlontlo

A re kwaleng

Naya leboko setlhogo.

Ke mang yo o buang mo lebokong le?

Batho go le gantsi ba kwala leboko fa sengwe se ba rotloetsa kana se ba fisa kgotsa se dira gore ba akanye ka ga sengwe. O akanya gore ke eng se se rotloeditseng mmoki yo go kwala leboko la gagwe?

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 116 2019/10/20 22:29:34

Letlha:

Tlhalosa ka moo moriti wa motho o ka nnang mafura, mosesane, moleele le mokhutshwane ka teng.

Leboko le ga le na morumo. Buisa mofuta wa leboko o o fa tlase o o rumang.

A o akanya gore leboko le dira sentle? Goreng o rialo.

Batho bangwe ba ithaare ba a nkitse
Bangwe ba akanya gore ke mafura
Mme fa o ka bona moriti wa me ke dutse
Ke mosesane ke sephaphathi ke a tura.

A re kwaleng

Sekeletsa mainakgopolo mo dipolelong tse di fa tlase.

Tsala ya me e nkopile go akanya ka ga botlhokwa jwa botsalano.

Lorato lwa mme mo ngwaneng le ne le itlhalosa.

Ngwana o ne a lebelela ngatana ya dimonamone ka matlho a a megagaru.

Matlho a gagwe a ne a tletse letlhologelelo fa a ntse a lebeletse dintšwanyana.

O ne a opa diatla tsa gagwe ka boitumelo fa sekolo se fenya thonamente ya kgwele ya dinao.

Mainakgopolo ke dikakanyo, maikutlo kgotsa diponagalo di tshwana le lorato, letshogo, tenego, thotloetso, boitumelo, bontle le bodutu. Ga a kgone go bonwa kgotsa go amiwa.

A re kwaleng

Akanya ka mainakgopolo a le mararo a gagwe. A kwale fa tlase.

Kwala polelo o dirisa lengwe la mainakgopolo a gago.

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 117 2019/10/20 22:29:35

Ka moo ke kgonang go ikgopolela ka teng?

A re kwaleng

Kwala temana ya mela e le metlhano e mo go yona o itlhalosang. Leka go dirisa bonnye mainakgopolo a le mabedi mo tlhalosong ya gago.

A re kwaleng

Kwala leboko ka ga gago. Dirisa thulaganyo e e fa tlase.

Mola 1: _____ (Leina la gago)

Mola 2: _____, _____, _____
(diponagalo tsa gago di le 3 kgotsa tshobotsi ya gago)

Mola 3: Abuti kgotsa ausi wa _____ kgotsa morwa/morwadi wa

Mola 4: Ke mang yo o ratang _____, _____, le _____ (batho ba le 3, dilo, dikakanyo)

Mola 5: Ke mang yo o nang le maikutlo _____ ka ga _____ (maikutlo a le 1 ka ga selo se le 1)

Mola 6: Ke mang yo o tlhokang _____, _____, le _____ (dilo di le 3 tse o di tlhokang)

Mola 7: Ke mang yo o nayang _____, _____, le _____
(dilo di le 3 tse o di aroganang)

Mola 8: Ke mang yo o boifang _____, _____, le _____ (dilwana di le 3)

Mola 9: Ke mang yo o batlang go mmona, _____
(lefelo le le 1 kgotsa motho)

Mola 10: Ke mang yo o lorang ka ga _____ (selwana kana kakanyo e le 1)

Mola 11: Moithuti wa _____ (sekolo sa gago kgotsa leina la morutabana)

Mola 12: _____
(Leina la matlhaletso kgotsa poeletso ya leina la gago)

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 118 2019/10/20 22:29:38

Letlha: _____

A re bueng

Buisa leboko le le le dirisang "boitumelo" jaaka leinakgopolo mme morago o itlhamele leboko la gago o dirisa leinakgopolo. Buisetsa Barutwana leboko.

BOITUMELO

Boitumelo ke namune

Bo nkga jaaka tshimo ya ditšhese

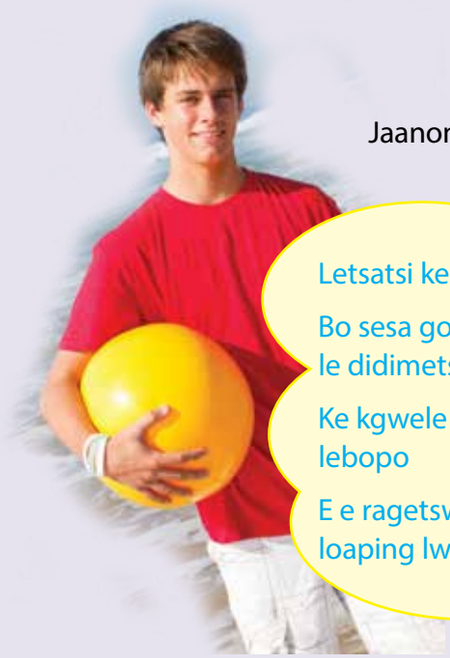
Bo latswega jaaka bebetsididi ya tšhokolete

Bo lela jaaka tshipi ya sekolo kwa bokhutlong jwa letsatsi

Bo utlwala jaaka boboa jwa seotlwana sa me sa kat

Bo tshela kwa ntlong ya me nako e ntsi

Jaanong buisa leboko le

Letsatsi ke kgolokwe ya namune

Bo sesa go kgabaganya lewatle le le didimetseng

Ke kgwele e e serolwana ya lebopo

E e ragetsweng godimo kwa loaping lwa selemo

Kwalolola nngwe ya ditemana o bo o fetola tshwantshiso go nna tshwantshanyo.

A re kwaleng

Kgaoganya mafoko a go ya ka dinoko tsa ona.

Kgaoganya lefoko lengwe le lengwe ka dinoko, sk. kgo/la/ga/no, se/le/pe, mo/tho.

O se ka wa kgaoganya lefoko la noko e le nngwe.

tlha/lo/sa

nakonngwe

fosagetse

A re kwaleng

gonne

moriti

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 119 2019/10/20 22:29:41

Popo ya leanelalebopo la Masarwa

A re bueng

- O akanya lefoko popo le kaya eng?
- A o setse o kile wa bopa sengwe?
- Ke mang yo o akanyang a bopile lefatshe?
- Ke mang yo o akanyang a go bopile?

- Setlhopha sengwe le sengwe se na le dikgang tsa sona tse batho ba di tlotlang gangwe le gape.
- Dikgang tse di bidiwa mainane kana dinaane.

A re buiseng

Popo ya leanelalebopo la Masarwa

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Mmaselepe o ne a le gona kwa tshimologong ya lefatshe. Notshe e ne e mo kukile go kgabaganya metsi a a lefifi a a diphefo a a neng a khurumeditse lefatshe le lešwa.

Notshe e ne ya utlwa e gatsela le go lapa. E ne ya batla lefatshe le le thata fao e ka bayang morwalo o fa fatshe. E ne ya fofa ka iketlo ka iketlo, gaufi gaufi le metsi. La bofelo, mo godimo ga metsi go ne go kokobetse lebolomo le legolo le lesweu le le neng le bulegile halofo.

Ya baya Mmaselepe mo pelong ya lebolomo le go jala peo ya ntlha ya motho mo go ena. Peo e ne e bolokesegile go tswa go diphefo le metsi.

Morago notshe ya swa. Mmaselepe a tsoga mo letsatsing le le latelang mo mosong mme motho wa ntlha wa Mosarwa a tsalwa.

Mmaselepe ke modimo wa Basarwa yo o tlhodileng le go taya dilo tsotlhe maina. Mmaselepe o romela pula le go tlisa go tsoma go go siameng. O sireletsa batho mo malwetseng le mo kotsing.

Fela Basarwa ga ba rapele Mmaselepe. Ba rapela letsatsi, ngwedi le dinaledi, fela e seng Mmaselepe.

A re kwaleng

A o setse o kile wa bona Mmaselepe?

Ke mafoko afe a o ka a dirisang go tlhalosa Mmaselepe?

Ke dilo dife tse dintle tse Mmaselepe a di direlang Masarwa?

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 120 2019/10/20 22:29:42

Letlha: _____

A go botlhokwa go direla batho ba bangwe dilo tse di molemo?

Bua ka ga dilo tse pedi tse di molemo tse o di dirileng.

Tshwantshiso (e dumisiwa: Tshwa-ntshi-so) Ke sekapuo se se kayang sengwe ka leina la se se tshwanang naso. **tshwaneng** le **sona**.

Lefoko le lengwe la Masarwa ke lefe. Tlhopha go tswa mo mafokong a:

Masarwa | Mathosa | Mazulu | Matsonga

Notshe le Mmaselepe ba ne ba netefatsa gore ngwana wa ntlha wa Mosarwa o a tsalwa. Ke eng o akanya gore notshe e ne ya tlhophelwa tiro e? Tlhopha lefoko le le gaisang go feleletsa polelo e:

Mokwadi o tlhophile notshe gonne e kgona go _____ ditshenekegi tse dingwe tse di lekang go e emisa.

raga | tsunetsa | loma | gobatsa

Mmaselepe o sireletsa Masarwa kgatlhanong le eng?

Masarwa a rapela mang?

Akanya gore o bona Mmaselepe mo letlhareng. O ka dira eng?

A o ne o tlaa dira sengwe fa o ne o le monnyane, gongwe o lekana le khukhwane? Goreng o rialo?

A re kwaleng

Batla mafoko go tswa mo temaneng a a nang le bokao jo o bo o bo kwala mo diphatlheng tse di nepagetseng. Kwala mafoko a gago mo thanoding.

	na thata
	morwalo o o bokete
	sireletsa
	itshetlegile
	nna kwa lefelong le le rileng

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 121 2019/10/20 22:29:42

Go akanya ka ga Mmaselepe

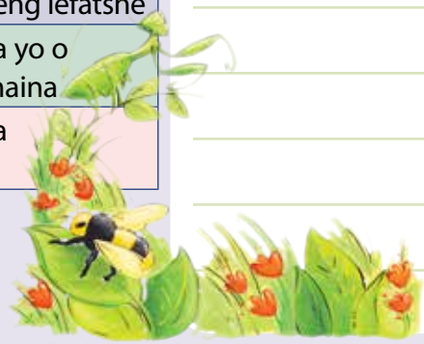
A re kwaleng

Rulaganya dipolelo tse ka tatelano e e siameng go bopa temana. O se ka wa lebala go simolola dipolelo tsa gago ka tlhakakgolo le go di khutlisa ka khutlo.

mmaselepe o thantse mo letsatsing le le latelang mo mosong mme motho wa ntlha wa mosarwa a tsalwa
mme notshe e bo e swa
la bofelo, mo godimo ga metsi go ne go kokobetse lebolomo le legolo le lesweu le le neng le bulegile halofo
a baya mmaselepe mo pelong ya lebolomo le go jala peo ya ntlha ya motho mo go ena
mmaselepe o ne a le teng kwa tshimologong ya lefatshe
notshe e mo kukile go kgabaganya metsi a a diphefo a mantsho a a khurumeditseng lefatshe
mmaselepe ke modimo wa basarwa yo o tlhamileng le go naya dilo tsotlhe maina
mmaselepe o romela pula le go tlisa go tsoma go go siameng

A re kwaleng

Dirisa mafoko a go kwala temana e e tlhalosang ka ga Mmaselepe.

Dirisa mafoko a a latelang go golaganya dipolelo:

ena	fa	le	gagwe	Kgotsa

tlhogo e retologa 180°; matlho a leba tikologo go batla dijo kana sebolawa; e a dula, e emele sebolawa kana dijo; e sala sebolawa morago; mmele o mosesane o motala; matsogo a maleele a kgona go menagana fa pele ga mmele; mela ya mebitlwa e e bogale fa pele ga maoto; e a tlhasela.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 122 2019/10/20 22:29:46

Letlha:

A re kwaleng

Feleletsa theibole o dirisa matlhaodi a a bapisang.

Sekao: Moleele	moleejana	moleeleleele
bokete		
lefifi		
botlhofo		
gaufi		
gaufi		

A re kwaleng

Fetolela dipolelo tse mo dipotsong. Simolola potso nngwe le nngwe ka lefoko le le mo masakaneng. O se ka wa lebala letshwaopotso.

Sekao

Masarwa kana Masan a rapela letsatsi, ngwedi le dinaledi. (Mang) Masarwa a rapela mang?

Mmaselepe o ne a le teng kwa tshimologong ya lefatshe. (Kae)

Notshe e ne ya mo tshedisa lewatle. (Mang)

Notshe e ne e gatsetse e bile e lapile. (Eng)

E ne ya batla naga e e tiileng. (Eng)

Notshe e ne ya swa morago ga go bonela Mmaselepe lefelo le le babalesegileng. (Leng)

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 123 2019/10/20 22:29:51

Phikoko e bona kabo

A re bueng

- Lebelela setshwantsho sa phikoko. Bua ka ga diphofa tsa yona, mogatla wa yona, maoto le ka mokgwa o e emang ka teng.
- A o akanya gore ke nonyane e ntle?
- Ke eng se sentle ka ga yona?
- Batlisisa gore phikoko ya tshadi e bidiwa eng.

A re buiseng

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Bogologolotala, phikoko e ne e le nonyane e e se nang mebalabala. Diphuka le mogatla wa yona di ne di le thokwa le go nna leswe, mme e ne e na le maoto a a tshegisang a sosobane. Tsatsi lengwe, fa Phikoko e ntse e nopola dijo fa fatshe, Indra, modimo wa legodimo, a feta.

"O ya kae o le mo lebelong jaana?" ga botsa Phikoko.

"Kgosi e e pelomaswe Ravana o leka go ntshwara. Mme le fa ke le modimo le go ka kgona go dirisa legadima go utlwisa batho botlhoko, ga go na sepe se se ka kgomang Ravana. Se fela nka se dirang go itshireletsa ke go iphitlha. Fela ga go na lefelo le nka iphitlhang mo go lona."

"Tlaya ka bonako. Ke tlaa tsholetsa mogatla wa me mme o tlaa iphitlha mo morago ga ona."

Ravana ga a ka a bona Indra mme a mo feta a tsena mo teng teng ga sekgwa.

"Ke a leboga, ke a leboga," ga bua Indra. "Ga o na sepe fela o segatlhamelamasisi. Go go leboga bonatla jwa gago, ke tlaa go dira nonyane e ntle go gaisa mo lefatsheng."

Jaaka a ntse a bua, phikoko ya fetoga. Diphuka tsa gagwe tsa nna botala jwa legodimo jo bo galalelang mme mogatla wa nna fene e ntle e e botala jwa tlhaga ka matlho a gauta.

Phikoko ya itebelela mo metsing mme ya bona ka moo e leng ntle ka teng. E ne ya nna mabela le go tsamaya e isitse tlhogo kwa godimo. Nako le nako fa e bona phikoko e e namagadi yona diphuka tsa yona di ne di santse di le thokwa, e ne e bula mogatla wa yona go bontsha gore e ntle jang.

Fela ke eng se se sa fetogang? Maoto a gagwe! Mme nako le nako fa Phikoko a lebelela maoto a yona le go bona gore a maswe jang, e diga mogatla wa yona le go goa

Kwa India wa bogologolo go ne ga twe nako le nako fa Phikoko e goeletsa, go ne go kaya gore go ya go nna le legadima le maru a a dumang le pula. Indra, modimo wa maru le legadima, o dirile Phikoko moromiwa wa gagwe.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 124 2019/10/20 22:29:51

Letlha:

A re kwaleng Phikoko e ne e lebega jang pele e fetolwa?

E ne e lebega jang fa e sena go fetolwa?

E ne e itshola jang morago ga gore e nne ntle thata?

A o itse mongwe yo o naganang a lebega bontle thata?

O itshola jang?

Tlhophela kgang setlhogo se se gaisang:

A o akanya gore kgang ya phikoko ke leanelaphologolo? Goreng o rialo?

	Indra o tshabela modimo yo o maatla thata
	Phikoko e bone jang diphuka tsa yona
	Phikoko le tshadi ya yona

Goreng Indra a fetotse diphuka le mogatla wa phikoko?

Leanelaphologolo ke kgang e go le gantsi e nang le badiragatsi ba diphologolo, mme e ka ga ditiragalo tseo e seng tsa nnete. E re naya thuto.

A o nagana gore Phikoko e ne e siame pele e fetoga go nna nonyane e ntle kgotsa morago ga fa e sena go nna ntle? Naya mabaka a karabo ya gago.

A re kwaleng O buisitse kgang ka ga phikoko e e maswe e e neng ya nna ntle. O akanya "mabela jaaka phikoko" e kaya eng?

Jaanong bua ka ga se o akanyang tse di se kaya mo setlhopheng sa gago mme morago o kwale bokao.

E kgolo jaaka tlou		E na ka melamu le dithobane	
O montsho jaaka lelatlha		O bogale jaaka tau	

Tshaeno ya morutabana Letlha

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 125 2019/10/20 22:29:52

Go gongwe ka ga phikoko

A re kwaleng

Lebelela setlhogo le polelo ya ntlha ya leboko tse di fa tlase. Di go bolelela gore le bua ka ga eng. Dipolelo tse dingwe ke dipolelo tse di tshegetsang. Di bua go le gontsi ka ga polelokgolo. Le gale, dingwe tsa dipolelo ga di tsamaelane le leboko. Dipolelo tse ga di go bolelele go le gontsi ka ga polelokgolo. Kwalolola leboko o bo o tlogela dipolelo tseo.

Phikoko

Phikoko, Phikoko, mebala ya gago e mentle,
Serobele se sennye se se itumetseng
Botala jwa lewatle jo bontle joo,
ke eletsa o ka re o ka bo o le wa me.
Diphethene tsa gago tse dintle di tshwana le Motsewabadimo
Ka mebala e mentle ya botala jwa tlhaga, botala jwa legodimo le serolwana.
O tlola fa, o tlola fale,
Motsamao wa gago o montle, o maemo le go nna motlotlo,
Mme modumo wa selelo sa gago o kwa godimo thata.
Matlho a gago, a botala jwa tlhaga jo bo makatsang le bontle.
Tšhipi! tšhipi! o bitsa ditsala tsa gago.
E le ruri o pono e e tshwanetseng go bonwa.

A re kwaleng

Feleletsa theibole e e fa tlase. Mo kholomong ya ntlha, kwala baanelwa ba ba mo leanelaphologolong o bo o tlhalose maitshetlego. Mo kholomong ya bobedi, kwala ditiragalo tse di isitseng kwa bothateng kgotsa kwa kgotlhannyeng. Mo kholomong ya boraro, tlhalosa kgotlhang kgotsa bothata, morago o kwale gore go diragetse eng ka ntlha ya kgotlhang. Kwa bokhutlong, kwala molaetsa kgotsa thuto ya leanelaphologolo.

Baanelwa le maitshetlego	Ditiragalo tse di isang kwa kgotlhannyeng	Kgotlhang mo kgannyeng	Ditiragalo tse di bakiwang ke kgotlhang	Molaetsa

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 126 2019/10/20 22:29:52

Letlha: _____

Buisa tlhaloso o bo o tlatsa phatlha ka lefoko le le gaisang go tswa mo lenaneong.

tlwaelegile | bosula | segatlhamelamasisi | goeletsa

mogoeletsa o o kwa godimo	
e se ntle gotlhelele	
ikgantsha ka ditebego tsa gago	
kgona go leba le go thulana le kotsi	

Dirisa mafoko go tswa mo lebokosong a a tlhalosang gore phikoko e ne e lebega jang pele e nna ntle le morago ga go nna ntle.

botala jwa tlhaga | tshegisa | tsutsubane | bohunou | tlwaelegile | botala jo bo galalelang jwa legodimo | ntle | maswe | matlho a gauta

Pele	Morago

Fetolela dipolelo tse go tswa mo puosebuing go ya kwa puopegelong.

"O ya kwa kae o le mo lebelong jaana?" ga botsa Phikoko.

Phikoko e boditse Indra _____

"Kgosi Ravana yo o bosula o leka go ntshwara."

Indra o rile _____

"Go go lebogela bogatlhamelamasisi jwa gago, ke tlaa go dira nonyane e ntle go gaisa mo lefatsheng."

Indra o rile _____

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 127 2019/10/20 22:29:52

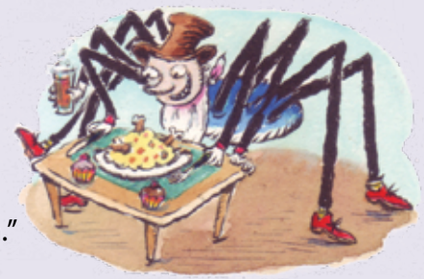
Anansi segokgo se se megagaru le khudu

A re kwaleng

Dirang ka ditlhopha tsa lona.

- Lebelela setlhogo sa leanelaphologolo le ditshwantsho mme o bolelele setlhopha sa gago gore o akanya kgang e ya go bua ka ga eng.
- O akanya kgang e tlaa khutla jang?

Phirimane nngwe, Anansi wa segokgo o ne a dula go ja dilalelo tse di monate. Fela fa Anansi a tlaa latlhela lenatho la ntlha mo ganong, a utlwa go kokotiwa kwa lebating. O ne a bula lebati. E ne e le Khudu a bonala a lapile. Khudu a re, "Anansi, tsweetswee mpulele ke tsene. Ke tsamaile bokgakaleng ka jeno, mme ke lapile e bile ke tshwerwe ke tlala."

Mme Anansi o ne a le ngame go arogana dilalelo le motho yo mongwe. Ka jalo o ne a tla ka leano le le bosula. Fela fa Khudu a dula fa fatshe kwa tafoleng le go simolola go atamela dijo, Anansi a mo goeletsa, "Khudu, diatla tsa gago di maswe! O ka se ka wa ja ka diatla tse di maswe! Tsamaya o ye di tlhapa." Diatla tsa ga Khudu di ne di le maswe, ka ntlha ya go tsamaya ka tsona motshegare otlhe. Ka jalo Khudu ka iketlo a gagabela kwa nokeng mme a tlhapa diatla, mme morago ka iketlo a gagabela morago kwa tafoleng.

Kgabagare Anansi o ne a setse a simolotse go ja dijo. Ka nako e Khudu a gorogang ka yona dijo di ne di setse di le gaufi le go fela. Mme fela fa Khudu a dula fa fatshe Anansi a simolola go goeletsa gape, "Khudu, diatla tsa gago di sa ntse di le maswe! Tsamaya o ye go di tlhapa!" Di ne di le maswe, gonne Khudu o ne a di dirisitse go gagabela morago kwa nokeng. Ka kutlobotlhoko, Khudu a ema mme a ya go tlhapa diatla tsa gagwe gape.

Ka nako ya fa Khudu a gagabela morago dijo di ne di setse di fedile. Khudu o ne a lebelela Anansi mme a re, "Ke leboga taletso ya gago ya go tla go ja dilalelo le wena. Fa go ka diragala gore o nne gaufi le ntlo ya me, o tle go ja dilalelo le nna."

Ee, fa nako e ntse e tsamaya, Anansi wa segokgo o ne a simolola go akanya thata ka ga moo Khudu a neng a mo tshepisa go mo fepa ka teng. Ka jalo letsatsi lengwe a tsamaya a ya kwa ntlong ya ga Khudu ka nako ya dijotshegare, fa letsatsi le eme godimo ga noka. Khudu e ne e robetse mo godimo ga lefika mo letsatsing, a ithutafatsa, fela jaaka dikhudu di dira. Fa Khudu a bona Anansi, a re, "Dumela tlhe, Anansi! A o tlile go ja dilalelo le nna?" Mme Anansi a re, "Ee, go ka itumedisa thata, ke a leboga." O ne a tshwarwa ke tlala. Ka jalo Khudu a thobunyela mo metsing. Anansi a mo emela mo Mafikeng fa thoko ga lebopo. Ka bonako Khudu a thumela kwa morago a buela kwa godimo mme a re, "Go siame Anansi! Go siame jaanong. Tsweetswee tlaya o je le nna dilalelo." Mme Khudu a thobuela kwa tlase gape mme a simolola go ja matlhare a matala a a neng a a tsholetse dilalelo. Anansi a leka go thobunyela kwa tlase ga noka, mme a bo a le segokgo, e seng Khudu, mme a sa kgone go thobunyela kwa botennye. O ne a tswelela go kokobala fela kwa godimo a ya kwa le kwa. O ne a leka go tlolela ka mo teng, a leka go thobunyela, mme ga se ka ga thusa sepe. O ne a sa kgone go ya kwa tlase go ja dilalelo.

Kwa bokhutlong Anansi a tlelwa ke leano. O ne a baya bontsi jwa matlapa mo dikgetsaneng tsa baki ya gagwe, go fitlha a nna bokete go ka thobunyela kwa tlase ga noka. O ne a bona tafole ya ga Khudu, e tletse matlhare a matala a a matute le bontsi jwa dijo tse di monate.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 128 2019/10/20 22:29:54

Letlha: _____

Mme ya re fela jaaka Anansi a atamela dijo dingwe tse di monate, Khudu a mo emisa. Khudu a re, "Anansi, rurirur i ga o ye go ja dilalelo o apere baki ya gago? Seo ga se ka moo re dirang ka teng mo ntlong ya me." Anansi a apola baki ya gagwe. Mme ntle le mafika a a mo dikgetsaneng tsa gagwe go mo tshola a le kwa tlase, o ne a tlhatlogela kwa morago kwa godimo ga noka gape, mme a tswela kwa ntle ga metsi.

Kgang e ka ga mang? _____

Kgang e diragalela kwa kae? _____

Kgang e bua ka ga eng? _____

Molaetsa wa kgang ke eng? Tshwaya e e gaisang.

	Tsotlhe tse di khutlang sentle di siame!
	Fa o leka go tsietsa mongwe o tlaa fitlhela e le wena o tsieditsweng.
	Ka tlhagolela mookana ya re o gola wa ntlhaba.

A re kwaleng Buisa bukatiro ya gago o bo o araba dipotso tse.

Kgang ka ga Anansi wa segokgo e mo tsebeng efe? _____

Tirwana ya ntlha e o tshwanetseng go e dira ke efe? _____

Tirwana ya bofelo e o tshwanetseng go e dira ke efe? _____

O ithuta ka ga ditlhogo mo bekeng efe? _____

A re kwaleng Dirisa ditlhogo go bopa mafoko a maswa:

tlhogo ke setlhopha sa ditlhaka tse di gokelelwang fa pele ga lefoko go fetola bokao le go bopa lefoko le leswa.

mo- se- ba- le-

gong tho na lepe

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

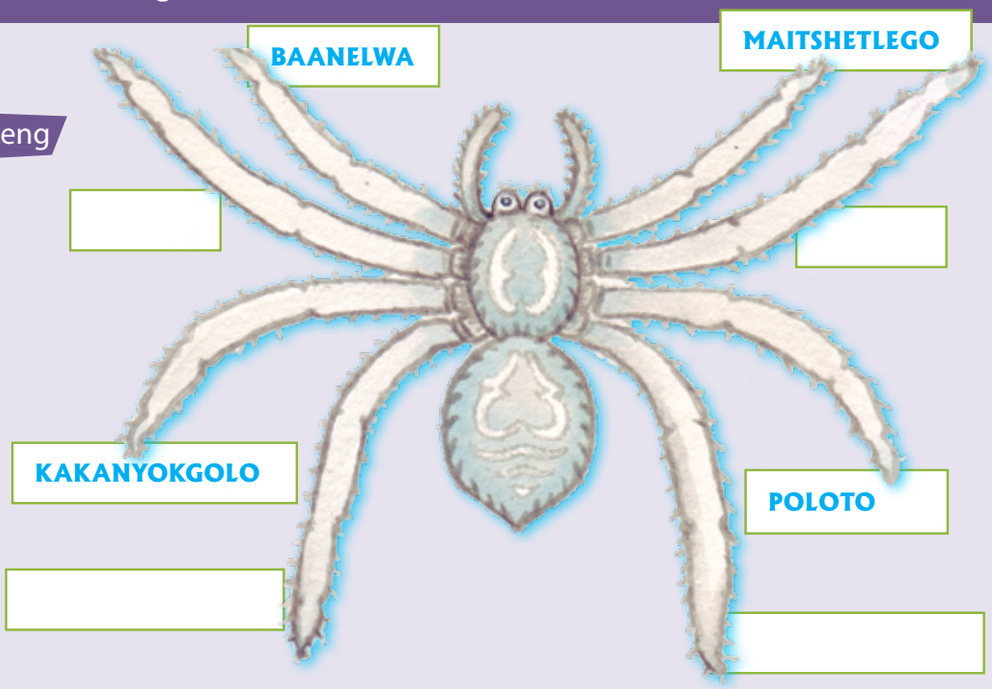
SET HL Gr5 B1 TH4.indd 129 2019/10/20 22:29:54

Go gongwe ka ga Anansi

A re kwaleng

Tlhama kgang ka ga segokgo. Tlatsa diphatlha tse di mo maotong a Segokgo. Feleletsa maoto a a diphatlha a segokgo ka: baanelwabagolo, kakanyokgolo, maitshetlego le poloto.

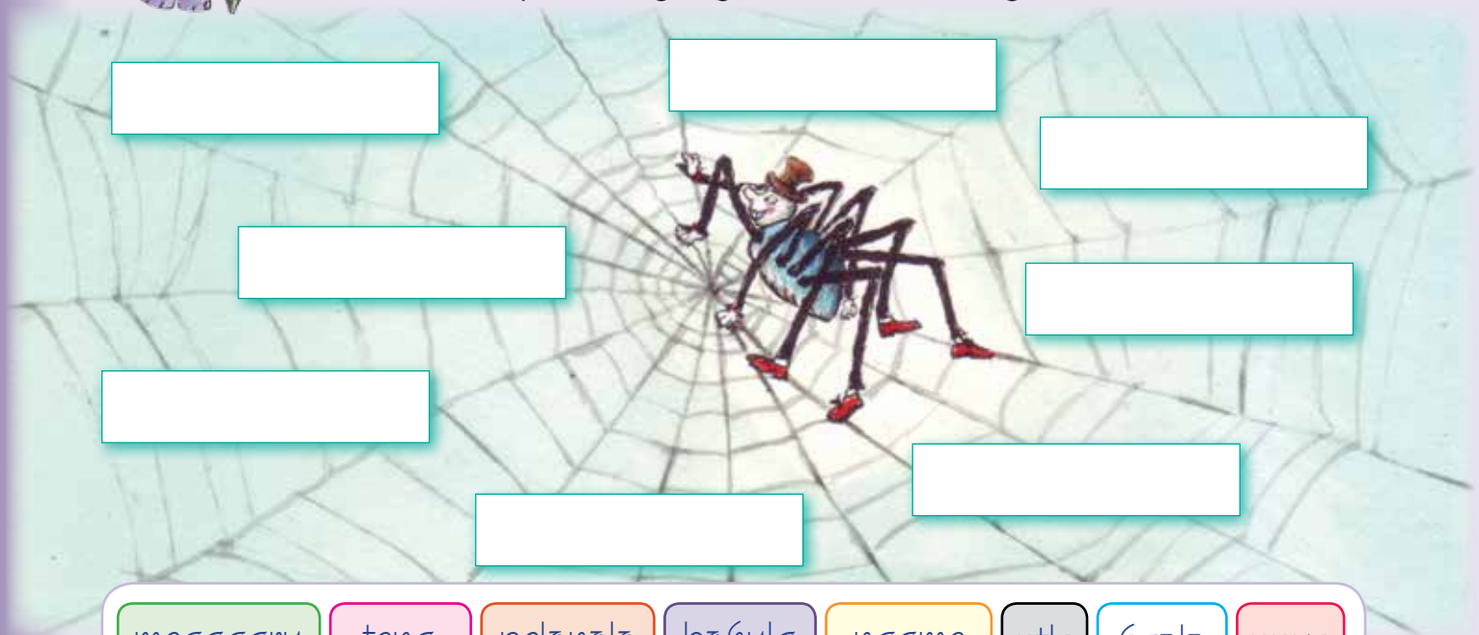

A re kwaleng

Tlatsa matlhaodi a a tlhalosang semelo sa ga Anansi.

Tlhopha a mangwe go tswa mo lebokosong le le fa tlase.

megagaru | tena | pelonolo | bohula | ngame | ntle | kgolo | nnye

tlala | bonolo | lapile | mošwa | botlhale | matlhajana

Mo phatlheng e e fa tlase, kwala dipolelo di le tharo tse di feleletseng o dirisa mafoko go tswa mo tlhalosong ya gago.

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 130 2019/10/20 22:29:57

Letlha: _____

A re kwaleng

Jaanong akanya ka ga motho yo o mo itseng mme morago o mo tlhalose o dirisa mafoko go tswa mo theiboleng e.

mošwa kgotsa motsofe	maatla kgotsa bokoa	moleele kgotsa mokhutshwane	mesifa kgotsa mosesane
botlhale kgotsa sematla	bonolo kgotsa bogale	balabala kgotsa didimetse	pelontle kgotsa pelomaswe

A re kwaleng

Kwala tatelano ya ditiragalo mo kgannyeng e.

Sa ntlha segokgo se ne sa dula fa fatshe go ja dijo tse di monate.

Morago

Morago

Morago ga moo

Nako nngwe morago Anansi o ne a ya go etela khudu ka tsholofelo ya gore o tlaa bona dijo tse di monate.

Morago

Morago

Kwa bokhutlong

Modiriso-go ke **sebopego** sa madiri a a dirang jaaka maina. O kgona go sala madiri le matlhaodi a mangwe morago. **Modiriso-go** o kgona go sala matlhalosi morago.

Modiriso-go go le gantsi o simolola ka 'go' mme ke leina le le bopilweng go tswa mo lediring. **Modiriso-go** o bopiwa ka 'go' + lediri.

A re kwaleng

Tlatsa modiriso-go.

Re mo rotloeditse _____ (buisa) bontsi jo a ka bo kgonang jwa dianelaphologolo.

Ga go a siama _____ (pateletsa) _____ (buisa) ka ga Anansi fa a sa batle.

Ke tshepisitse _____ (tlhokomela) digokgo mme ga ke na bokgoni jwa _____ (tlhokomela) digokgo.

Filimi ya digokgo e ne e itumedisa _____ (bogela) ka jalo re ne ra dira gore Thandi a ye _____ (bogela) le rona.

Go le gantsi ke rata _____ (tsamaya) mme gompieno ke batla _____ (nna) mo gae.

"A o ka utlwa botlhoko _____ (mpona) ke dutse mo gae?"

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 131 2019/10/20 22:29:58

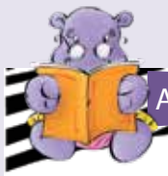
Ka moo pitse e tilodi e boneng methaladi ya yona ka teng

A re bueng

- Kgang e ke kgang ya maitlhamelo. O akanya kgang ya maitlhamelo e le eng?
- A o itse dikgang dingwe tsa maitlhamelo? Gongwe nkokoago kgotsa ntatemogoloago o go tlotletse tse dingwe? Fa o itse e le nngwe, e tlotlele setlhopha sa gago.
- Ke goreng o akanya gore kgang e tlotliwa gape?
- Motaki ke mang?
- Bonelapele gore o akanya go ya go diragala eng mo kgannyeng.

A re buiseng

Pele o buisa

- Leba ditshwantsho le ditlhogo mme o leke go akanyetsa pele gore sekwalwa se tlaa nna ka ga eng.
- Buisa tsebe ka bofefo go bona gore o ya go buisa ka ga eng.

Bogologolotala, tshwene e kgolo e e bogale e ne ya ya go tshela kwa maokoribeng a noka.

Tshwene e ne ya bakela diphologolo tse di neng di ntse di tshela mo maokoribeng a noka ka kagiso matshwenyego a mantsi. E ne e re naga yotlhe e e bapileng le noka ke naga ya yona, mme ya re ga go ope yo o nang le tetla ya go nwa metsi go tswa mo nokeng. Diphologolo tse dingwe di ne di tenegile di nyorilwe mme go ne go se ope yo o neng a le segatlhamelamasisi kgotsa a le maatla a a lekaneng go gwetlha tshwetso ya tshwene – ntle fela le pitse e tilodi.

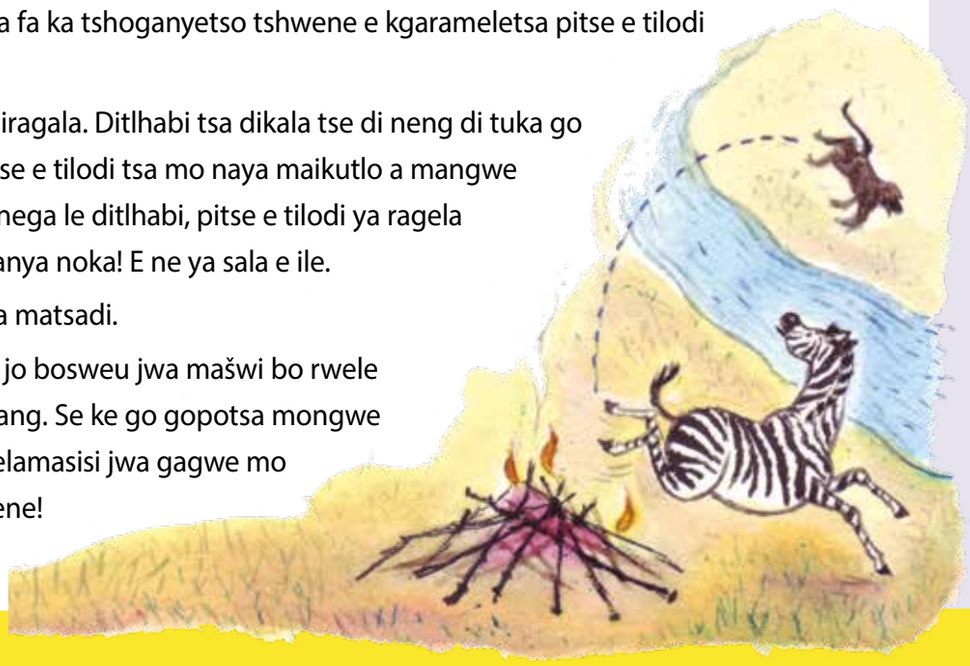
Ka nako eo, pitse e tilodi e ne e na le boboa jo bosweu jwa maswi e bile e tshwana fela le pitse e tshweu.

Pitse e tilodi ya segatlhamelamasisi e ne ya fitlhela tshwene e iketlile fa thoko ga molelo o mogolo, mme ya e gwetlha gore di lwe. Go ne ga dumelanwa gore yo o fenngwang o tshwanetse go tswa mo maokoribeng a noka. Diphologolo tse pedi di ne tsa lwa, maitseboa otlhe go fitlha ka phirimane. Pitse e tilodi e ne e simolola go lapa fa ka tshoganyetso tshwene e kgarameletsa pitse e tilodi mo molelong.

Selo se se gakgamatsang sa diragala. Ditlhabi tsa dikala tse di neng di tuka go kgabaganya mokwatla wa pitse e tilodi tsa mo naya maikutlo a mangwe a maatla! Ka mogoo wa go tenega le ditlhabi, pitse e tilodi ya ragela tshwene kwa ntle go kgabaganya noka! E ne ya sala e ile.

Pitse e tilodi le yona e setse ka matsadi.

Le go fitlha gompieno boboa jo bosweu jwa maswi bo rwele methaladi ya dikala tse di tukang. Se ke go gopotsa mongwe le mongwe ka ga bogatlhamelamasisi jwa gagwe mo ntweng kgatlhanong le tshwene!

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 132 2019/10/20 22:30:05

Letlha: _____

A re kwaleng

Tlhalosa gore tshwene e dirile eng go tshwenya diphologolo go bapa le maokoriba a noka.

Ke eng se se fileng pitse e tilodi maatla ka nako ya ntwa?

Ke eng se se bakileng gore pitse e tilodi e nne le methaladi?

A o akanya gore pitse e tilodi e ne e le segatlhamelamasisi? Goreng o rialo.

A kgang e ke leanelalebopo kgotsa ke nnete? Goreng o rialo.

A re kwaleng

Kwala go re ke sekapuo sefe se se dirisitsweng mo dipolelong tse di fa tlase. Dira se, ka go sekeletsa sekapuo se se maleba mo go tse di neetsweng.

Tshwantshanyo e tshwantshanya selo se le sengwe le se sengwe, e dirisa mafoko "jaaka" kgotsa "tshwana le" kgotsa "e kete"

Sekao: Amo o bogale jaaka tau, batho fa ba mmona ba a mmoifa.
Nama e ne e le mogote jaaka molelo.

Tshwantshiso e bapisa dilo ka tlhamalalo: Sekao: Amo ke tau.

1.Pule o rata leswe jaaka kolobe _____ Tshwantshanyo/Tshwantshiso

2 .Rre o moleele e kete tsela ya kgalagadi. _____Tshwantshanyo/Tshwantshiso

3.Ngwana ke khudu _____Tshwantshanyo/Tshwantshiso

4.Rre ke tau. _____Tshwantshanyo/Tshwantshiso

5. Mme o tshwana le kwana. _____Tshwantshanyo/Tshwantshiso

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 133 2019/10/20 22:30:06

Itlhamele leanelalebopo la gago

A re kwaleng

Thalela tshwantshanyo le tshwantshiso mo polelong nngwe le nngwe.

Tlhopha bokao jo bo nepagetseng jwa tshwantshanyo le tshwantshiso nngwe le nngwe go tswa mo lebokosong. Morago o kwale bokao mo moleng o o ka fa tlase ga polelo nngwe le nngwe.

tsamaya ka makgakga	boleta thata	tenegile thata	maswe thata

lapile gotlhelele

O ne o kgona go bona gore morutabana o tenegile. Sefatlhego sa gagwe se ne se tshwana le pula ya matlakadibe.

O makgakga jaaka phikoko.

Ke ne ke lapile thata fa ke ne ke ya go robala e bile mosamo wa me o ne o ka re leru.

Phaposi ya mošwa wa nnete ke matlhabisaditlhong.

Ke ne ka ikutlwa o ka re ke seaparo se se tamukaneng morago ga go taboga mo thabeng dikilomitara di le lesome.

Kwala polelo ya gago e e dirisang tshwantshanyo go bapisa selo se le sengwe le se sengwe.

SET HL Gr3 B1 TT4.indd 134 2019/10/20 22:30:14

Letlha:

A re kwaleng

Fetolela go tswa mo bongweng go ya kwa bontsing. Netefatsa gore o fetola madiri a gago.

Phikoko e ya kwa godimo le wa tlase ga patlelo ya bojang.

Setlhabi sa kala e e šwang go kgabaganya mokwatla wa pitse e tilodi se mo file maikutlo a maatla!

Tshwene e kgolo e ne e tshela mo maokoribeng a noka.

Phikoko e ne ya itebelela mo metsing mme ya bona ka moo e neng e le ntle ka teng.

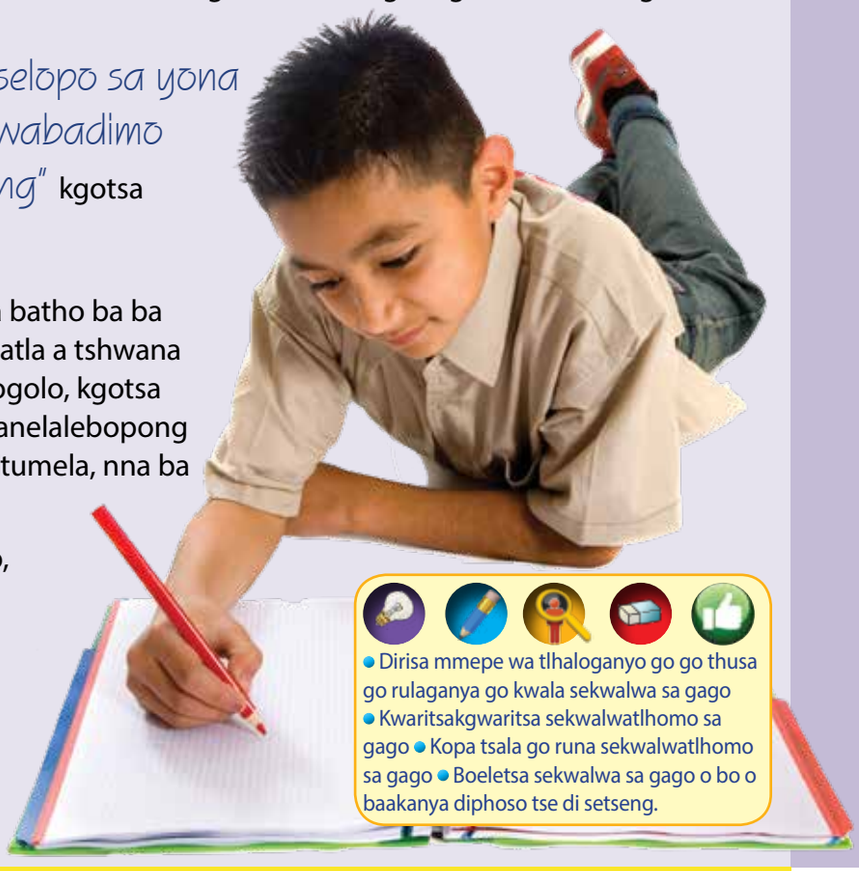
A re kwaleng

Kwala leanelalebopo (mo tsebeng e e latelang). Dianelalebopo tse dintsi di leka go tlhalosa ka moo sengwe se nnileng teng mo lefatsheng.

Dikao ke: *"Ka moo tlou e boneng selopo sa yona ka teng"* kgotsa *"Ka moo motshewabadimo o boneng mebala ya ona ka teng"* kgotsa *"Goreng ngwedi o tswa bosigo"*.

Baanelwa mo leanelalebopong e ka nna batho ba ba gakgamatsang (batho ba ba nang le maatla a tshwana le a Rabobi le Ramaatla), kgotsa diphologolo, kgotsa baanelwa ba metlholo. Baanelwa mo dianelalebopong ba na le maikutlo a setho (ba kgona go itumela, nna ba tlhontse kgotsa ba tenega).

- Kwala ditemana di le tharo – matseno, mmele le bokhutlo.
- Kwala kgang e batho ba ka ratang go e reetsa.

- Dirisa mmepe wa tlhaloganyo go go thusa go rulaganya go kwala sekwalwa sa gago
- Kwaritsakgwaritsa sekwalwatlhomo sa gago
- Kopa tsala go runa sekwalwatlhomo sa gago
- Boeletsa sekwalwa sa gago o bo o baakanya diphoso tse di setseng.

Tshaeno ya morutabana _____ Letlha _____

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 135 2019/10/20 22:30:28

Kwala setlhogo sa leanelalebopo la gago fa:

Temana ya ntlha:

Temana ya bobedi:

Temana ya boraro:

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 136 2019/10/20 22:30:29

A a

B b

C c

D d

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 137 2019/10/20 22:30:30

Thanodi ya me

E e

F f

G g

H h

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 138 2019/10/20 22:30:30

I

i

J

j

K

k

L

l

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 139 2019/10/20 22:30:30

M m

N n

O o

P p

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 140 2019/10/20 22:30:31

Q q

R r

S s

T t

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 141 2019/10/20 22:30:31

Thanodi ya me

U u

Y y

V v

Z z

W w

X x

SET HL Gr5 B1 TH4.indd 142 2019/10/20 22:30:32